

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Αφιέρωμα στη Γυναίκα



Το «Ρολόγι» δίπλα στο Κονάκι

Αναστάσιος Κύρτσος

• • •

Τα πρώτα φαρμακεία

• • •

Δημοσίευση: Οι παλιοί κινηματογράφοι στην Πύλη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΗΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 καὶ 22.575

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1993
Έτος 17 - Τόμος Η' - Τεύχος 62

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοιτών - Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0352/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Το «Ρολόγι» δίπλα στο Κονάκι.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνο 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Αριστόμαχος ο Στρυμόνιος ή Μιεζαίος	5
ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Η Νάουσα, η Επανάσταση και ο Χαλασμός της το 1822	8
ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΑΤΖΗ'ΩΑΝΝΙΔΗ: Μακεδονικός Αγώνας - Ο ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ -	13
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Τα παραδοσιακά Μουσικά όργανα στην Ημαθία	16
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τότι κι τώρα «Ινίγματα»	17
ΤΑΚΗ ΜΠΑ'ΙΤΣΗ: Γεώργιος Αναστασίου Κύρτης	22
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ: Ίδρυση των πρώτων Ναουσαϊκών φαρμακείων	24
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Οι παλιοί κινηματογράφοι στη Νάουσα	26
ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΚΟΥΤΑ: Εργασιακές σχέσεις και ποδόσφαιρο στη Νιάουστα στις αρχές του αιώνα μας	28

Σύγχρονα θέματα

ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΠΑΘΕΜΕΛΗ: Ο ανεκμετάλλετος ρόλος του απόδημου Ελληνισμού	30
ΑΝΤΩΝΗ ΣΑΜΑΡΑ: Προτάσεις για την οικονομία	32
ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΟΛΑΚΗ: Πρόταση δημιουργίας Σχολής Αριστοτελικής φιλοσοφίας στη Νάουσα	33
ΚΙΚΗ ΧΑΤΖΗ'ΩΑΝΝΙΔΟΥ: Το γράμμα ενός παιδιού για τη Μακεδονία	35

Αφιέρωμα στη Γυναίκα

ΜΕΛΙΝΑΣ ΜΕΡΚΟΥΡΗ: Γυναίκες στην εξουσία	36
ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Τα δικαιώματα της γυναίκας Ολυμπί Ντε Γκουζ (1748 - 1793)	38
ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΚΑ: Η γυναίκα στον Κινηματογράφο	40
ΝΑΝΑΣ ΞΑΝΘΙΔΟΥ: Ποιήματα	45

Επιστημονικά

ΦΑΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Το έγκλημα	46
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Πρωτείνες από διάφορα φυτά σαν τροφή	48

Αγαπητοί φίλοι της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Το πρώτο τεύχος του 1993 βγαίνει τον Μάρτη και η ΝΙΑΟΥΣΤΑ μήκε στο 17ο έτος.

Φέτος συμπληρώνονται 200 χρόνια από την καρατόμηση (1793) της Ολυμπί ντε Γκουζ. Μάρτη γιορτάζεται παγκόσμια η Ημέρα της Γυναίκας. Έτσι το περιοδικό μας με την ποικιλία των θεμάτων που πιστεύουμε ότι το διακρίνει, κάνει ένα αφιέρωμα στη Γυναίκα.

Με κείμενο της Μελίνας Μερκούρη για τις γυναίκες στην εξουσία, με τα Δικαιώματα της Γυναίκας (1791) της Ολυμπί ντε Γκουζ με παρουσίαση της Γυναίκας στον κινηματογράφο, πιστεύουμε ότι δίνουμε αυτό που αξίζει στην ΓΥΝΑΙΚΑ. Σ' αυτήν που δίνει τη Ζωή.

Θα διαβάσετε το γεμάτο ερωτηματικά και παράπονο γράμμα ενός παιδιού προς τους «Μεγάλους αυτού του Πλανήτη» για την Μακεδονία.

Επίσης με συγκίνηση και περηφάνεια παραθέτουμε το βραβείο που έδωσε μετά θάνατον στον ιδρυτή του περιοδικού μας Οδυσσεά Ντινόπουλο η Ακαδημία Αθηνών.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

«Η Νιάουστα»

σας εύχεται

Καλό Πάσχα

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14. Τηλ (0332) 25.278

(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	500
Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	2.000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν) σμοί	4.000
Εξωτερικού δολλάρια	40

ΑΚΑΔΗΜΙΑ



ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΙΣ ΟΔ. ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΩ, ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ, ΚΑΙ ΣΤ. ΠΑΛΟΥΚΗ,

ΕΥΦΗΜΟΝ ΜΝΕΙΑΝ

ΑΠΟΝΕΙΜΑΙ

ΔΙΑ ΤΟ ΑΞΙΟΛΟΓΟΝ ΑΥΤΩΝ ΠΟΝΗΜΑ "ΑΚΤΙΝΙΔΙΑ".

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΕΝΑΤΗ, ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΟΥ

ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Μ. Ζαχαρίας", written over a horizontal line.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Π. Μανιός", written over a horizontal line.

Τιμητικό δίπλωμα που απένειμε η Ακαδημία Αθηνών μετά θάνατον στον Οδυσέα Ντινόπουλο, ιδρυτή του περιοδικού μας για το έργο του «ΑΚΤΙΝΙΔΙΑ»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας



ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΟΣ Ο ΣΤΡΥΜΟΝΙΟΣ

Η' ΜΙΕΖΑΙΟΣ

Η -Αναδουμένη Αφροδίτη- που βρέθηκε στη Βερόια

Του Θωμά Γαβριλίδη
Δ) ντή Εσπερινού Γυμνασίου - Λυκείου Βεροίας

Επίγραμμα

Ἡ τα πέδιλα φέρουσα, Μενεκράτις· ἡ δὲ το φάρος,
Φημιονή· Πρηξῶ δ', ἡ το κύπελλον ἔχει.
Τῆς Παφίης δ' ὁ νεών και το βρέτας· ἀνθεμα
δ' αὐτῶν
Ξυνόν· Στρυμονίου δ' ἔργον Αριστομάχου.
Πάσαι δι' ασταί ἔσαν και εταιρίδες· ἀλλὰ τυχοῦσα:
κύπριδος ευκρήτου, νυν ενός εἰσι μῆα.

Απόδοση

Ἡ Μενεκράτιδα εἶναι αὐτή που προκφέρει τα πέδιλα,
ἡ Φημιονή το φόρεμα και ἡ Πραξῶ που κρατάει
κύπελο.
Κ: εἰν' τῆς Παφίας μαζί κι ὁ καός και το ἀγαλμα,
ένα
και των τριῶν αφιέρωμα· του Στρυμονίου
Αριστόμαχου ἔργο.
Ἅλλες τους ἦταν αστές κι εταιρίδες, ἀλλ' ὅμως σαν
βρήκαν
ἡρεμιον ἔρωτα, ναι, καθεμά σ' ἕναν ἀντραν ἀνήκει
πια τώρα.

α) Το θαῦμα της Αφροδίτης

Εἶναι το ἐπίγραμμα VI 208 τῆς Ἑλληνικῆς (Παλατινῆς) Ἀνθολογίας το οποίο στις μέρες μας νομίζω ὅτι οἱ περισσότεροι ερευνητές το θεωροῦν ἔργο του Ἀντιπάτρου του Θεσσαλονικέα και ὄχι του συνονόματου του ἀπὸ τῆ Σιδώνα. Σ' αὐτὸ ο ἐπιγραμματοποιὸς περιγράφει τὴν παράσταση ἐνὸς πίνακα ζωγραφικῆς, ἢ μίας ζωγραφικῆς αναθηματικῆς στήλης, αφιέρωμα (ἀνθεμα = ἀνάθημα = ἀνάθημα) στὴν Παφία Αφροδίτη τριῶν ἐλευθέρων και ἐλευθερίων ἡθῶν γυναικῶν, οἱ οποίες, ὅταν βρήκαν τους ἀντρες που τους ταίριαζαν, ἀποσιώθησαν ἢ καθεμά στον δικὸ τῆς και νοικοκυρεύτηκαν. Γ: αὐτὸ, το ὄχι και μικρὸ θαῦμα τῆς κύπριας θεᾶς του ἔρωτα, παράφηγελαν τὴν ἐκτέλεση που αφιερῶματός τους στον καλλιτέχνη, ζωγράφο ἢ γλύπτη ἢ και τα δυὸ μαζί, Αριστόμαχο τον Στρυ-

μόνιο.

Οἱ τρεῖς «πρώην ἀμαρτωλές» γυναῖκες, ἡ Φημιονή, ἡ Πρηξῶ (= Πραξῶ) και ἡ Μενεκράτιδα παρουσιάζονται μπροστά στο καὸ και το λατρευτικὸ ἀγαλμα (βρέτας = ξόανον) προσφέρουσες ἢ μια πέδιλα, ἢ ἄλλη φόρεμα (φάρος) και ἢ ἄλλη κύπελλο, δῶρα ἀσφαλῶς ἀκιβολικά.

Το ἔργο αὐτὸ του Στρυμόνιου Αριστόμαχου φαίνεται ὅτι ἐντυπωσίασε τον ποιητὴ ἢ με τὴν ομορφιά του ἢ ἐξαιτίας του πρωτότυπου θέματός του, το οποίο δείχνει πόσο χειραφετημένες ἦταν οἱ αφιέρωτρες, ἀλλὰ και οἱ σύζυγοί τους, ἀλλὰ και πόσο εὐκράτος (εὐκρητος) ἦταν ὁ ἔρωτας που τους «φάρεσε», ὡστε να (μὴ) διστάζουν να διακηρύξουν το θαῦμα.

Ἐπειδὴ δεν υπάρχουν σχετικὰ διαφωτιστικὰ σχόλια δεν ἔβραμε τὴν παρτίδα των τριῶν γυναικῶν

(και των αξύγων τους), ούτε αν το αφέρωμα το είδε ο Αντίπατρος ο Θεσσαλονικέας στο ναό της Αφροδίτης στην Πάφο της Κύπρου ή κάπου αλλού. Ναοί της Αφροδίτης υπήρχαν σε πολλές περιοχές του ελληνικού κόσμου. Η λατρεία της θεάς του έρωτα στη Βέροια μαρτυρείται από τον θαυμάσιο κορμό αγάλματος της που βρέθηκε σ' αυτήν.

Η παράσταση των τριών «κυφρονισθεισών» γυναικών θυμίζει, σαν έργο συνθετικό την παράσταση της επιτύμβιας στήλης της Αδέας Κασσιάνδρου (3ος αι. π.Χ.) που βρίσκεται στο Αρχ. Μουσείο της Βέροιας. Σ' αυτήν βλέπουμε ...ανάγλυφες τις μορφές της Αδέας, της θεραπεινίδας της, του θεού Ερμή με μια μικρούλα δίπλα στα πόδια του (μάλλον η ψυχούλα της Αδέας μορφοποιημένη) και μια ερμιακή στήλη με την επιγραφή «ΕΡΜΗΙ ΧΘΟΝΙΩΙ». Από την επιγραφή καταλαβαίνουμε ότι η στήλη αφιερώνεται στο χθόνιο Ερμή, στο θεό που οδηγεί τις ψυχές (ψυχοποιούς) στον κάτω κόσμο.

Δεν αποκλείεται λοιπόν ο επιγραμματοποιός Αντίπατρος ο Θεσσαλονικέας να διάβασε στη βάση του αγάλματος της Αφροδίτης, που ήταν ζωγραφισμένο στον πίνακα του Στρυμόνιου Αριστόμαχου, τη λέξη «ΠΑΦΙΑΙ» (δοτική του ονομ. Παφία) γι' αυτό και έγραψε ότι ο ναός και το άγαλμα της ζωγραφιάς, ανήκουν στην Παφία Αφροδίτη.

6) Μιέζα - Στρυμόνιον

Αλλά, αν δεν θα μάθουμε ίσως ποτέ τον τόπο στον οποίο είδε ο επιγραμματοποιός τη ζωγραφιά, ούτε την πατρίδα των τριών γυναικών (μάλλον δεν θα ήταν απ' την Πάφο, γιατί θα παραήταν προκλητικές), είναι ώρα ίσως να γίνει γνωστή η πατρίδα του καλλιτέχνη Αριστόμαχου του Στρυμόνιου και να βγει και ο ίδιος από την σκιά στην οποία είναι μέχρι τώρα καταδικασμένος, εφόσον τα περισσότερα από τα γνωστά Λεξιικά και Εγκυκλοπαίδειες δεν τον μνημονεύουν.

Το όνομα βέβαια Αριστόμαχος ήταν γνωστό σ' όλους τους Έλληνες, γιατί Αριστόμαχος ονομαζόταν ο αρχηγός των Διοσέων, ο Ηρακλείδης, πατέρας του Τημενίου, του γενάρχη της Βασιλικής δυναστείας των Τημενιδών της Μακεδονίας, και αγαπητό οπωσδήποτε στους Μακεδόνες ιδιαίτερα. (Μ. Αλέξανδρος Τημενίδης).

Αν μάλιστα θυμηθούμε ότι και η άλλη μεγάλη δυναστεία των Μακεδόνων, η δυναστεία των Αντιγονιδών, η οποία καταγόταν απ' τη Βέροια, θεωρούσε κι αυτή γενάρχη της τον Ηρακλή, κι ότι γι' αυτό το λόγο ο Φίλιππος ο Ε' είχε βαφτίσει το γιό του (και τελευταίο βασιλιά των Μακεδόνων) Περσέα (Περσέας ονομαζόταν ο πρόπαππος του Ηρακλή), τότε

δεν πρέπει να ξαφνιάζομαστε γιατί το όνομα Αριστόμαχος είναι αγαπητό και συνθησιμένο στη Μακεδονία και στα χρόνια της ρωμαϊοκρατίας και στην εποχή που ζει και γράφει ο Αντίπατρος ο Θεσσαλονικέας (1ος αι. π.Χ. - 1ος αι. μ. Χ.) στην εποχή του αυτοκράτορα Αυγούστου.

Αλλά αν το όνομα Αριστόμαχος φέρνει τον καλλιτέχνη της ζωγραφιάς «των αστών και εταιρίδων γυναικών προς την Ηλιαθία, το επίθετο «Στρυμόνιος» τον πάει προς το Στρυμόνα, τον ποταμό της Θράκης, όπου όμως δεν αναφέρεται πόλη ή κάμμη με το όνομα «Στρυμόνιον», όπως θα έπρεπε να ονομάζεται η γέφυρα του Στρυμόνιου Αριστομάχου.

Όμως, ενώ δεν αναφέρεται πόλη ή κάμμη στην περιοχή του ποταμού Στρυμόνα, αναφέρεται πόλη της Ηλιαθίας (της Μακεδονίας) με το όνομα Στρυμόνιον από τον συγγραφέα Στέφανο το Βυζάντιο (5ος - 6ος αι. μ.Χ.). Ο συγγραφέας αυτός στο έργο του «Εθνικόν», του οποίου σώζεται «επιτομή» αναφέρει τα εξής ενδιαφέροντα για το Στρυμόνιον: «Μιέζα πόλις Μακεδονίας, ή Στρυμόνιον εκλείτο, από Μιέζης θυγατρὸς Βέρητος του Μακεδόνα, ως Θεαγέντης εν Μακεδονκίαις...».

Η Μιέζα λοιπόν ονομαζόταν (εκλείτο) χίποτε και Στρυμόνιον και ο πολίτης της, ο Μιέζαιος λεγόταν Στρυμόνιος. Το γιατί ίσως θα μας το πουν οι ιστορικοί όπως και το πότε ακριβώς ή περίπου. Πάντως φαίνεται ότι στα χρόνια του Αντιπάτρου του Θεσσαλονικέα, γύρω στον πρώτο προχριστιανικό και πρώτο μεταχριστιανικό αιώνα η Μιέζα ήταν πιο γνωστή ως Στρυμόνιο. Μέσα σ' αυτήν την εποχή πρέπει να άκμασε και ο καλλιτέχνης, ζωγράφος ή γλύπτης ή και τα δυο μαζί, ο Αριστόμαχος ο Στρυμόνιος, του οποίου το έργο είδε (και εμπνεύστηκε απ' αυτό), ο «κοντοχωριανός του ποιητής, ο Θεσσαλονικέας Αντίπατρος.

Ο Θεσσαλονικέας επιγραμματοποιός Αντίπατρος πρέπει να έγραψε και το επίγραμμα για το Βεροιαίο αθλητή Απολλόδωρο και τα επιγράμματα για τον ευεργέτη των Βεροιαίων, τον Λεύκιο Καλπούρνιο Πέλκινα. Αυτός και όχι ο Αντίπατρος ο Σιδώνιος, σαν κοντοπατριώτης ήταν πιο φυσικό να συγκινείται και να εμπνέεται από θέματα της ευρύτερης περιοχής της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Θεσσαλονίκης. «Κατά ήσαν πιθανότητα», λοιπόν ο Αριστόμαχος ο Στρυμόνιος μπορεί να θεωρείται και να αποκαλείται και Μιέζαιος. Δεν αποκλείεται μάλιστα και λόγοι μετρικοί (απαιτήσεις του δακτυλικού εξαμέτρου - πενταμέτρου, της ελεγείας) να έκαναν τον ποιητή να προτιμήσει το όνομα Στρυμόνιος από το Μιέζαιος. Όμως γι' αυτό ίσως να χρειάζοταν άλλο σημείωμα. Στο τέλος του σφαιρικού σφαιριώματος αξίζει να υ-

πενθυμίσουμε το αναμφισβήτητο γεγονός ότι οι Έλληνες λατρεύουν, τη ζωγραφική και τιμούν τους θεολάτρους της. Δεν πρέπει λοιπόν να συνεχίζεται μια μεγάλη αδικία, η αδικία της λήθης, ενός ζωγράφου, αξιόλογου όπως φαίνεται, του Αριστομάχου του Στρυμόνου ή Μιέζαιου.

γ) Η Αιστρεάτων πόλις

Πριν από μερικούς μήνες (στις 14.2.1992), δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» ανακοίνωση της αρχαιολόγου κ. Βικτωρίας Αλασιανή σχετική με την ανακάλυψη στη Βέροια τον περασμένο Νοέμβριο τιμητικής επιγραφής των ρωμαϊκών χρόνων, της πρώτης επιγραφικής μαρτυρίας για την αρχαία Μακεδονική πόλη Αιστρέα, η οποία βρισκόταν στην περιοχή του Στρυμόνα στη θέση μάλλον της σημερινής Στρώμικτας.

Η αρχαία Μακεδονική πόλη Αιστρέα ή Αίστραιον ή Αιστράιον, που ήταν χτισμένη στη δεξιά όχθη του παραπόταμου του Στρυμόνα Πόντου λεγόταν και Αστέριον.

Όταν πριν από αρκετά χρόνια έγραφα για την πιθανή ετυμολογία κάποιων τοπωνυμίων της Νάουσας στον τοπικό τύπο είχα διατυπώσει την υπόθεση ότι το τοπωνύμιο ΓΑΣΤΡΑ στην περιοχή του Νυμφαίου της Μιέζας (Σχολή του Αριστοτέλη) πρέπει να προέρχεται από κάποιο αρχαίο τοπωνύμιο Αστέρια.

Τώρα έπειτα και από την ανακάλυψη και την ανακοίνωση της κ. Βικτωρίας Αλασιανή για την πόλη Αιστρέα, έχοντας υπόψη μου και όσα προαναφέρθηκαν για τη μετονομασία της Μιέζας σε Στρυμόνιον, δεν θεωρώ απίθανη την παρουσία στην περιοχή και πόλης με το όνομα Αιστρέας ή Αστέριου, στα πλαίσια κάποιας μετακίνησης πληθυσμών από την περιοχή του Στρυμόνα στην Ημαθία, φαινόμενου όχι άγνωστου την εποχή που οι Μακεδόνες αγωνίζονταν

να διαφυλάξουν την Ελληνικότητα της γης τους.

Η επιγραφή με την οποία «Η ΑΙΣΤΡΕΑΤΩΝ ΠΟΛΙΣ» τιμά τα τέκνα της στη Βέροια, την έδρα του Κοινού των Μακεδόνων προϋποθέτει ίσως την ένταξη της Αιστρέας στο Κοινό των Μακεδόνων, ενώ σύμφωνα με τις ως τώρα γνωστές ιστορικές μαρτυρίες δεν ανήκαν (κατ' αρχάς) σ' αυτό η Θεσσαλονίκη, η Αμφίπολη και η Άνω Μακεδονία. Αν όμως υπήρχε και ομώνυμη πόλη Αιστρέα στην Ημαθία, τότε δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα, γιατί αυτή η πόλη οπωσδήποτε θα ανήκε στο Κοινό των Μακεδόνων.

Λέξει οπωσδήποτε να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με ιστορικές μαρτυρίες, που αντλώ από τον πρώτο τόμο της Ιστορίας της Βέροιας του Γιώργου Χιονίδη, στη Μακεδονία, υπήρχε και ποταμός με το όνομα ΑΣΤΡΑΙΟΣ (Λιλιανό Ν.Α.Χ.Υ.), τον οποίο μάλιστα ο STUCK θεωρεί ως ένα από τους παραπόταμους που περνούν κοντά από τη Βέροια.

Το γεγονός της μετονομασίας της Μιέζας σε Στρυμόνιον και η πιθανή παρουσία στην ίδια περιοχή της Ημαθίας πόλης με το όνομα Αιστρέα είναι μια ακόμη μαρτυρία της αδελφοποίησης των Θρακικών με τους Μακεδόνες από τα πανάρχαια χρόνια. Γιαυτό δεν είναι καθόλου παράξενο που στην εποχή μας, οι Θρακικοί οι οποίοι κατέφυγαν ως πρόσφυγες από τη Βόρεια και Ανατολική Θράκη στη Μακεδονία μαζί με τους Ποντίους και άλλους Μικρασιάτες δε νιώθουν, και πολύ σωστά, καθόλου ξένοι, αν και δε λησμονούν ποτέ τις προαιώνιες εστίες των Προγόνων τους.

Βιβλιογραφία

1. Ιστορία της Βέροιας, Γ. Χιονίδη, τόμος Α' Βέροια 1960
2. Μακεδονία, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1982
3. Μ.Ε. Εγκυκλοπαίδεια -ΠΥΡΣΟΣ-.
4. Ελληνική ή Παλατινή Ανθολογία, Αγγλική έκδοση 1980 W.R. Paton

Η Νάουσα, η Επανάσταση και

«Ο Χαλασμός» της το 1822

Μέρος Β'

6. Ύστερα, πλησίασε ο χρόνος του γενικού ξεσηκωμού, του 1821.

Για την επανάσταση του 1821 - 1822 στη Νάουσα έχουν γραφεί πλέον πολλά και από πολλούς. Κι όμως, δεν υπάρχει, ακόμα, μία, ειδική, μονογραφία, εκτός από το προαναφερμένο βιβλίο του Ν.Γ. Φιλιππίδη, το οποίο, όμως, κυκλοφόρησε πριν 110 χρόνια (και ξανακυκλοφόρησε το 1973), ως 77^ο δημοσίευμα της «Βιβλιοθήκης Ιστορικών Μελετών» του εκδοτικού οίκου του Νότη και Διονύση Καραβία). Και τούτο συμβαίνει, όταν έχει δημοσιευθεί, αντίθετα, πλήθος από εργασίες για άλλες περιοχές της χώρας μας. Το φαινόμενο αυτό (δηλαδή η έλλειψη των ακόλογων και των κατάλληλων ιστορικών μονογραφιών) παρατηρείται για όλες τις εδαφικές περιφέρειες της Μακεδονίας. Σημειώνω, συγκεκριμένα, ότι και για την επανάσταση του 1822 στον Όλυμπο δεν υπήρχε τέτοια (ειδική και αυτοτελής) μελέτη μέχρι το 1975 (οπότε κυκλοφόρησε σχετική εργασία μου, 45^ο δημοσίευμα της «Μακεδονικής Βιβλιοθήκης», της «Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών»). Ευτυχώς, οι Ιωάννης Κ. Βασιλακόπουλος και Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος είχαν ασχληθεί διεξοδικά με τους αγώνες όλων των Μακεδόνων, όπως και αυτής της περιοχής.

Αντίθετα, υπάρχουν αρκετές μονογραφίες για το '21 στην άλλη,

αξίολογη, περιοχή της επαναστατημένης Μακεδονίας, δηλαδή για τη Χαλκιδική και ιδιαίτερα για το Άγιο Όρος, όπου άρχισε πρώτα ο αγώνας των Μακεδόνων για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Απ' εκεί μεταδόθηκε, ύστερα η φλόγα στη Νάουσα και στον Όλυμπο, που επαναστάτησαν και καταστράφηκαν, σχεδόν συγχρόνως, χωρίς να παραλειψουμε το δεδομένο ότι τα περισσότερα μέρη (πόλεις και χωριά) της Μακεδονίας συμμετείχαν στον ξεσηκωμό και πλήρωσαν με ανθρώπινες ζωές (σε αίμα) και με υλικές ζημιές την πατριωτική στάση τους, όπως έγινε, λ.χ., στη Δυτική Μακεδονία, στη Βέροια, στη Θεσσαλονίκη και στην Ανατολική Μακεδονία.

Στα τέλη του 1821 άρχισε η συγκέντρωση πολεμιστών απ' όλη τη Μακεδονία στα ορεινά χωριά του Βερμίου και του Ολύμπου. Όπως ήταν επόμενο, αυτές τις επαναστατικές κινήσεις πληροφορήθηκαν και οι Τούρκοι. Έτσι, ο αιμοβόρος Μεχμέτ Αμίν, ο νέος επικεφαλής της Διοκήσεως της Θεσσαλονίκης, ο επονομαζόμενος Εμπού Λομπούτ ή Αμπουλ-Ουμπούτ (δηλαδή «ο ροπαλοφόρος»), με διαταγή του, της 10.12.1821, προς τον ιεροδίκη της Βέροιας, επέβαλε την έκτακτη απογραφή των ραγιάδων, με σκοπό να εντοπισθούν οι ξένοι. Συγχρόνως, ζητήθηκε η παράδοση αμύρων από όλους τους οικισμούς της Μακεδονίας. Η Νάουσα αρνήθηκε να υπακούσει. Έτσι, η κήρυξη της επανα-

στάσεως σ' αυτήν ήταν, πιά, θέμα χρόνου.

Στη Νάουσα συνυπήρχαν δύο έμπειροι αρχηγοί: Ο καπετάνιος γέρο (Αναστάσιος) Καρατάσος και ο πολιτικός Λογοθέτης Ζαφειράκης, χωρίς να αγνοούμε και τις ηρωικές μαρφές του Αγγελή Γάτσου (από την περιοχή της Έδεσσας), όπως

Του Γεωργίου Χ. Χιονίδη

και των Ναούμι και Μπίνου, αλλά και του Σιατιστινού Γεωργίου Νιόπλου, του Παπαρέσκω από την Καστοριά, του Καραμήτσου από τη Βλάστη, κ.ά. Ακόμα, βρισκόταν εκεί και ο Νικόλαος Κανούσης, ως αντιπρόσωπος του Γρηγορίου Σάλα, ο οποίος είχε διορισθεί (από τον Δημήτριο Υψηλάντη) αρχηγός της επαναστάσεως στον Όλυμπο.

Μετά αλεπάλληλες διαβουλεύσεις των καπετάνιων της Νάουσας και των άλλων μερών της Μακεδονίας, στην πόλη και στο μοναστήρι Ντουβρά-Δοβρά (που βρίσκεται έξω από τη Βέροια, στον δρόμο προς τη Νάουσα), αποφασίστηκε η κήρυξη της επαναστάσεως.

Δεν ξέρω αν ήταν τυχαία ή επιλέχτηκε επίτηδες και σημαδιακά ως ημέρα της κήρυξεως της επαναστάσεως στη Νάουσα (σύμφωνα με την κρατούσα άποψη) η Κυριακή της Ορθοδοξίας (19.2.1822), δεδομένου ότι η πάλη μεταξύ των ραγιάδων και των αλλοθρησκίων δυναστών τους δεν ήταν σύγκρουση, μο-

νάχα, Ελλήνων και Τούρκων, αλλά και της Χριστιανικής και της Μουσουλμανικής θρησκείας, μετά τόσες πράξεις μισαλλοδοξίας και ανωγαστικής αλληλοποτίστας (εξισλαμισμού). Επαναστάτησε, λοιπόν, ο Ελληνισμός, αλλά και η Ορθοδοξία. Άλλωστε, η κήρυξη της επαναστάσεως έγινε στη μητροπολιτική εκκλησία του Αγίου Δημητρίου της Νάουσας, μετά τη Θεία Λειτουργία και την ειδική δοξολογία, όπου χοροστάτησε ο πρωτοσύγκελλος (του μητροπολίτη της Βέροιας-Νάουσας Ζαχαρίας Γρηγόριος, ο οποίος και μίλησε κατάλληλα, όπως και ο άρχοντας Ζαφειράκης, αφού διαδόθηκαν οι επιστολές κ.τ.λ., που έφερε μαζί του ο Κανούσης και έλαθε χώρα η ορκωμοσία (στα ιερά του Έθνους και της Ορθοδοξίας) του εκκλησιασμάτος. Ο ενθουσιασμός ήταν μεγάλος. Οι Ναουσαίοι ξεχύθηκαν στους δρόμους της πόλεως και κατέσφαξαν τον βοεβόδα και τους, περίπου, 20 Τούρκους, που βρίσκονταν στη Νάουσα, εκδικούμενοι (αναδρομικά) για την ανυπόφορη και αμικτοδοκίμη σκλαβιά πολλών αιώνων. Έτσι, επισημοποιήθηκε και υλοποιήθηκε η απόφαση του ξεστηκωμού.

Τους επαναστάτες προβληματίζε το δεδομένο ότι στη γειτονική Βέροια υπήρχαν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις του εχθρού και γι' αυτό αποφασίστηκε να κτυπηθεί ο τουρκικός στρατός και να καταληφθεί η πρωτεύουσα της επαρχίας, ώστε να εξαλειφθεί ο σοβαρός κίνδυνος και να ενισχυθεί - διασυνθιεί το μέτωπό τους, σε έκταση και σε επαναστάτες.

Επακολούθησε η επίθεση κατά της Βέροιας (σε ημερησίως για την οποία έχουμε πολλές και διαφορετικές ενδοχές), που απέτυχε, όμως, γιατί οι δυνάμεις των Τούρκων ήταν πολύ μεγαλύτερες και καλά εξοπλισμένες, δεδομένου ότι (τις ημέρες εκείνες) είχαν φθάσει ενισχύσεις, από τη Θεσσαλονίκη,

ενώ και ο Λοκμπούτ πασάς βρισκόταν ήδη στη Βέροια. Μάλιστα, αφίχθηκε την ημέρα της επιθέσεως (σαντιόν της) των Ελλήνων επαναστατών, γεγονός το οποίο ενισχύει την άποψη, πως αναμενόταν η ενέργειά τους ή και προδύθηκε, σύμφωνα με μια πληροφορία, γι' αυτό και οι επαναστάτες δεν καθύρθωσαν να αφηνιάσουν τους Τούρκους, οι οποίοι βρίσκονταν σε κατώστατη συνεχώς ετοιμότητα.

Κατόπιν τούτου, αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν (οι επαναστάτες) και να συγκεντρωθούν στο μοναστήρι της Δοδράς (Καλής) Παναγιάς, όπου απέκρουσαν επανειλημμένες επιθέσεις των υπερτέρων Τούρκων, οι οποίοι υπέστησαν μεγάλες απώλειες από τους καλά οχυρωμένους Έλληνες.

Ο Λοκμπούτ πασάς, αφού έμεινε έξω ημέρες στη Βέροια, ξεκίνησε με όλο το στρατεύμα του εναντίον της Νάουσας, όπου πολέμησαν, τελικά, 4.000-5.000, Έλληνες εναντίον πολυαριθμότερων Τούρκων, για τον ακριβή αριθμό των οποίων υπάρχει πολυγνωμία, κυμαινόμενη, όμως, τούτες (μεταξύ των 10.000 έως και 40.000 ανδρών).

Επίσης, δεν υπάρχει συμφωνία για τον χρόνο που άντεξαν οι επαναστάτες της Νάουσας, αφού στις σταρτήσεις και στη μεγάλη υπεροχή της δυνάμεις των Τούρκων, προτέθηκε και η επαίσυχη πράξη της προδοσίας και έτσι οι πολιορκητές μπήκαν στην πόλη από την αφύλακτη θέση «Αλώνια». Πραγματικά, για τη διάρκεια των μαχών, διακώθηκαν διάφορες απόψεις, των συγγραφέων, των διπλωματικών αντιπροσώπων, της παραδόσεως και, τέλος, των μικρών χρονικών («ενθιμύσεων»), που βρέθηκαν, όπως απέδειξα με μια σειρά ειδικών μελετών, εδώ και 25 χρόνια (1968 - 1991), για την επανάσταση της Νάουσας.

Δυστυχώς, η κλειψύδρα του χρόνου τρέχει και χρειάζεται να προ-

σαρμωστεί η σμιλία μου στα προσδιορισμένα χρονικά πλαίσια, πρέπει δε να λάβω υπόψη μου και την εξάντληση της υπομονής σας...

Γι' αυτό θα προσπαθήσω να δώσω επιγραμματικά και με τη (γνωστή, δωρική) μακεδονική λιτότητα ένα στοιχειώδες περίγραμμα των όσων διαδραματίστηκαν τότε ή επακολούθησαν ύστερα.

Υπήρξαν πάμπολλες και απεριγραπτες πράξεις ηρωισμού και αυταπαρνήσεως, όπως των Ναουσαίων γυναικών, οι οποίες προτίμησαν να πέσουν στην Αράπιτσα (στη θέση «Στουμπάνο», όπου αναγέρθηκε το γνωστό ενθύμιο (μνημείο), με τα (βρέφη-ανήλικα) παιδιά τους, παρά να ατιμασθούν ή να αλληλοπιστήσουν.

Προκαλούν φρίκη οι πληροφορίες, οι οποίες διασώθηκαν για τη θηριώδη συμπεριφορά των Τούρκων και των συνεργατών τους Εβραίων και Τσιγγάνων, οι οποίοι ιθύνονταν, κυρίως, από κερδοσκοπικούς λόγους. Οι πηγές διαφωνούν μεν ως προς τον αριθμό των σκοτωθέντων στις μάχες και των δολοφονθέντων - εκτελεσθέντων («εν ψυχρώ») αγωνιστών, των αμάχων (γερόντων ανδρών) και των γυναικοπαίδων, των συληθηθέντων και πωληθέντων στα σκλαβοπάζαρη της Θεσσαλονίκης και άλλων πόλεων, ή και κρατιών, είτε των πυρποληθέντων χωριών και των αρπαγιστών περιουσιών των ραγιάδων, όμως συμφωνούν όλες ως προς το γεγονός ότι σλόκληρη η πόλη, αλλά και τα χωριά των βουκών και του κάμπου, ακόμα δε και τα μοναστήρια, είχαν καταστραφεί και διαρπαγεί εξαιτίας της επαναστάσεως της Νάουσας ή με το πρόσχημα τούτης.

Αντί, λοιπόν, να σας κουράσω με την περιγραφή μαχών και με την αναφορά των ονομάτων τοποθεσιών της Νάουσας ή χωριών (όπου έλαβαν χώρα συγκρούσεις) και με ονοματεπώνυμα γυναικών αγωνιστών

(με κίνδυνο, μάλιστα, να περιορισθούμε στον εντοπισμό και στην έξαρση των ηρωικών πράξεων μερικών, μονάχα, που έτυχε να διασωθεί η παράδοση ή μνημονεύουν άλλες πηγές και να υποτιμήσουμε, έτσι, το γεγονός, ότι η επανάσταση σφειλόταν στη μαζική συμμετοχή όλων, επιστήμων - επιφανών και ανεπιστήμων - αφανών), θα ανατρέξω και: εδώ στο καίμενο τεσσάρων ενθυμήσεων - μικρών χρονικών, που διατραγωδούν, με αμειψίτητα και επιτυχία (έστω και απότυχια, ανορθόγραφα και με διαφορές στα χρονολογικά δεδομένα), τα γεγονότα της αλώσεως - καταστροφής, τις οποίες (ενθυμήσει:) κωδικοποίησα και ήδη χρησιμοποίησα σε δύο προηγούμενα κείμενά μου («Μακεδονικά», 8, 1968, και: κυρίως σελίδες 217 - 220, και: «Μακεδονικά», 21, 1981, 156 - 166), γιατί προκλούν ρίγος και εντυπωσιασμό. Τούτες δρέθηκαν γραμμένες στα παράφυλλα βιβλίων, ιδίως εκκλησιαστικών:

A. Η πρώτη ενθύμηση:

«1822, Μαρτίου 21, την Μεγάλη Πέμπτη έκαισαν το Ιερόν μοναστήριον του Τιμίου Προδρόμου της σκήψως Βερούας και: τα λοιπά, όλα τα μοναστήρια. Μετά ταύτα έκαισαν και: την Νάουσαν. Εφρονεύθησαν πολλοί άνθρωποι και: αιχμαλωτίσθησαν. Εθάλασαν και: από την Βερούαν πολλούς. Όσον από έξοδα τόσον και: από τραγήν έγινε μεγάλος θρήνος και: δικωγμός εις τους Χριστιανούς από τους Οθωμανούς».

B. Άλλη ενθύμηση:

«1822 Απριλίου 13 έγινε η θλιβερά καταστροφή της Ναούσης, πανταλεί αφανισμό, υπό του απηκεστάτου Αιμπαλαμπούς πασά, Σελανίνα βαλασί. Εκαρταμύθηθησαν άνδρες 170 και: εκλαβώθησαν γυναίκες, παδιά υπέρ πέντε χιλιάδες».

Γ. Τρίτη ενθύμηση:

«Χαλασμός της Νάουσας. Έτος 1822, Απριλίου 12. Έκοπται ο

Λοκίπους πασάς τους άνδρας ασάν όρνιθας, ταις γυναίκες και: τα κορίτσια σκλάβες».

Δ. Τέλος, υπάρχει ακόμα μία άλλη ενθύμηση, που θυμίζει την πρώτη, αλλά διαφέρει ως προς τα χρονολογικά δεδομένα.

Να το καίμενό της:

«1822 Μαρτίου 30 τη αγία και: μεγάλη Πέμπτη έγινε η αρχή του τραγικού δράματος, του εξαφανισαντος άπαντα τα περί την Βερούαν ιερά καταγωγή και: χωρία και: προ πάντων την περίφημον Νάουσαν, τη 13 Απριλίου, ημέρα Πέμπτη».

Από τις περιγραφές των μαρτυρητων των γυναικοκταδων θα μνημονευθεί ένα, μόνο, τρομακτικό γεγονός: Ο Γάλλος ιστορικός Πουκεδύλλ γράφει: ότι οι Τούρκοι: δολοφόνησαν τις γυναίκες του Καρατάσου και: του Ζαφειράκη, επειδή δεν δέχθηκαν να αλλαξοπιστήσουν. Τις έβαλαν σε τάκτους με φαρμακερά φίδια και: έτσι πέθαναν με φρικτούς πόνους».

Στις μάχες σκοτώθηκαν, μεταξύ άλλων, ο Ζαφειράκης και: ένας γιός του Γέρο Καρατάσου, ο Γιάννης, ενώ στο «Κίόσκιο» οι Τούρκοι εκτέλεσαν 2.000, περίπου, άτομα.

Υπάρχουν διαφορετικές πληροφορίες και: απόψεις και: για τις υλικές ζημιές και: τις διασπαγές περιουσίας:

Οι πηγές αναφέρουν ότι: πυρπολήθηκαν και: λεηλατήθηκαν από 50 έως και 120 χωριά, ενώ εκθέσεις ξένων διπλωματών αναθεδάζουν τον αριθμό τους σε 134 (τσιφλίκια και: ελεύθερα) χωριά.

Από τα διακοθέντα αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων προκύπτει, ότι: οι κατακτητές εισέπραξαν 351.900 χρυσά γρόσια από την εκποίηση της περιουσίας των κατοίκων της Νάουσας (και του Χωροπανίου), μοναστηριών και: σπλαρχηγών. Άλλα 22.000 χρυσά γρόσια απέδωσε το πούλνικη ανηλίγων σε σπλάδοπάζαρα. Λόγια, δημιάθησαν 3.

000, περίπου, στρέμματα χωραφιών, οικοπέδων, υδρομύλων, κ.τ.λ. των δολοφονηθέντων Ναουσαίων, 3.500, περίπου, στρέμματα των μοναστηριών και: των εκκλησιών της Νάουσας, 600 στρέμματα της μονής Προδρόμου της Βερούας, 430 του μοναστηριού του προφήτη Ηλία της Βερούας (των Πιερίων), 270 της μονής της Δοδρά (Καλής) Παναγιάς, 1.200 του μοναστηριού της Καλήπετρας της (Ραχιάς) της Βερούας και: 2.000 στρέμματα του καπετάνιου Τάσου (προφανώς του Γέρου Καρατάσου). Τέλος, εισέπραξαν οι Τούρκοι και: 70.100 γρόσια από την εκποίηση των κινητών πραγμάτων των μοναστηριών.

Όσο: κάτοικοι της Νάουσας και: των ορεινών χωριών διασώθηκαν, εξαφανίσθηκαν στα βουνά, ενώ του κάμπου στα δάση και: στις καλαμιές της, τότε, Λίμνης Γιαννιτσών, άλλοι: δε κατέφυγαν σε άλλες περιοχές, ακόμα δε και εκτός της Ελλάδας, όμως προσέκλυε από θρησκευθέντα έγγραφα και: άλλα διασωθέντα μνημεία ή απ' όσα διατηρούν στη μνήμη τους οι οικογενειακές διηγήσεις πολλών απογόνων παλιών οικογενειών (στην Ελλάδα και: στο Εξωτερικό), των οποίων η καταγωγή εντοπίζεται, τελικά στην επαναστατημένη περιοχή της Νάουσας - Βερούας - Έδεσσας. Τέλος, αρκετοί γλίτωσαν στην υπόλοιπη μαχόμενη Ελλάδα, στη θάλασσα (δηλαδή στα νησιά) και: στην Ήρα.

Τόση δε ήταν η ερήμωση και: η καταστροφή του ιερο-ηρωικού τόπου τόπου (της Νάουσας), ώστε χρειάστηκε να περάσουν οχτώ χρόνια για να εκδοθεί ειδικό φερμάνι (το 1830) του Σουλτάνου, με το οποίο δόθηκε πίσω η περιουσία στους επαναστάτες (γιατί είχε νεκρωθεί η ζωή), όπως συνδέθηκε, άλλωστε, και με τους ραγιάδες των Φαρών, της Χίου και των Κυδωνιών.

Από το φερμάνι τούτο, όπως και από τα άλλα, συνοδευτικά έγγραφα

(που δημοσιεύα πριν χρόνια, στο περιοδικό «Μακεδονικά», 19, 1979, 93-129), πληροφορούμαστε, ότι απορρίφθηκε η εγκατάσταση, πλέον, στη Νάουσα, και 100 οικογενειών Τούρκων, όπως και τουρκικού στρατού, σε αντίθεση με όσα συνέβαιναν στο παρελθόν και επέβαλε η μέχρι το 1822 προνομιακή μεταχείριση της πόλεως. Η κατάσταση έγινε πιο δύσκολη στο διάστημα 1871-1876, οπότε οι Τούρκοι αξιωματούχοι φυλάκισαν τους 50 σπουδαιότερους Ναουσαίους, για να τους αναγκάσουν να πληρώσουν παραφουσκωμένους λογαριασμούς φόρων, η επιβίωση των οποίων είχε ως συνέπεια να καταστήσει προβληματική και την καλλιέργεια-παραγωγή των αμπελιών, τα οποία απέδιδαν τότε, 1.400.000 οκάδες σταφύλια, από τα οποία παραγόταν το περίφημο και παγκόσμια ξακουστό κρασί της Νάουσας.

Όπως δε είναι γνωστό, στην (προεπαναστατική) Νάουσα, είχε αναπτυχθεί το εμπόριο και (εκτός του εκλεκτού κρασιού και της σπουροκαλλιέργειας) υπήρχε, μεταξύ άλλων, και βιοτεχνία όπλων, ενώ ανήγυχα και ριψοκίνδυνα τέκνα της διακρίθηκαν ως επιχειρηματίες και πέραν της σημερινής Ελλάδας, ως «πραγματευτάδες». Και δεν είναι άχρηστο το γεγονός ότι ο σπουδαιότερος (γνωστός) Ναουσαίος του Εξωτερικού, ο (αδικαιώς στην Ελλάδα) λόγιος Αναστάσιος Μιχαήλ, περιηγήθηκε διάφορα μέρη της Ευρώπης και, μάλιστα, η Ακαδημία του Βερολίνου τον αναγόρευσε μέλος της, ενώ τα βιβλία του («Περιηγηματικών Πυκτάκιον, ήτοι περιήγησις της Ευρώπης», Αμστερντάμ, δηλαδή Αμστερνταμ, της Ολλανδίας, 1706, κ.λ.π.) θεωρούνται και σήμερα σημαντικά για την ελληνική γραμματεία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Θα κλείσω την σμιλία μου με όσα είπα (πριν πέντε-έξι χρόνια) στη Βέροια, σε δύο διαλέξεις, μιλώντας

τη μία φορά για την επανάσταση του 1821 στη Βέροια-Νάουσα και την άλλη για την απελευθέρωση της Βέροιας, τη 16.10.1912, γιατί είναι, δυστυχώς, επίκαιρα πάλι και, μάλιστα, θα είναι πάντοτε...

Οι Βεροιώτες, όπως και οι λοιποί Μακεδόνες αγωνιστές, μετά την αποτυχία της προσπάθειάς τους μετέβησαν και πολέμησαν στην υπόλοιπη, μαχόμενη Ελλάδα, όπου πόντησαν με το τίμιο αίμα τους τη γη του Πανελληνίου, ώστε να μπορεί να πει ο μελετητής και ο ακροατής των αγώνων τους, ότι δεν υπάρχει σπιθαμή ελληνικού εδάφους, η οποία να μη περιχλείει-κρύβει κόκκαλα ή τέφρα Μακεδόνων αγωνιστών και ότι το δένδρο της ελευθερίας πράφθηκε και με το δικό τους λίπασμα...

Να, λοιπόν, που και η ευρύτερη περιοχή του σημερινού νομού της Ημαθίας έχει και το Σούλι της και τις Σουλιώτισσές της, δηλαδή τη Νάουσα και τις Ναουσαίες, και να ότι χρειάζεται ένας νέος (ζωγράφος) Ντελακρουά και ένας άλλος εθνικός ποιητής για να αποδώσουν την τραγική μεγαλοπρέπεια εκείνων των παραγνωρισμένων Μακεδόνων και συγκεκριμένα της περιοχής της Νάουσας, της Βέροιας και των χωριών τους.

Αποδεικνύεται, έτσι, ότι η επανάσταση του 1821 δεν ήταν τοπικό αλλά πανελλήνιο γεγονός και ότι η τιμή του ξεσηκωμού ανήκει σ' όλο τον ελληνικό λαό, αφού η Δόξα περπάτησε σ' ολόκληρη τη χώρα, όπως και σ' αυτή την περιοχή, μοναχά, εντελώς ολομόναχη, για να μετρήσει και να στεφανώσει τα λαμπρά παλικάρια και τα πυρπολημένα χωριά, τις πόλεις και τα «εσά καταγώνια», που είχαν μετατραπεί σε κρημη γη...

Αν, τώρα, θελήσουμε να ξεφύγουμε κάπως από εκείνα τα γεγονότα του παρελθόντος και να βγάλουμε κάποια ωφέλιμα συμπεράσματα για

το σήμερα και τον μέλλον, πρέπει να σημειώσουμε, ότι: στην πολυκύμαντη ζωή των λαών και των ανθρώπων είναι αφιλερόμενο το θέμα εάν είναι, ιστορικά, πιο σημαντική η ημέρα, που αρχίζει μια σκλαβιά ή, αντίθετα, εκείνη που θυμίζει την αποτίναξη ενός τυραννικού ζυγού. Όποια, όμως, απάντηση και αν δώσει κανένας, γενικά, στο ερώτημα τούτο, στη συγκεκριμένη περίπτωση μας, γιορτάζουμε το χαριμόσυνο γεγονός της αναγεννήσεως του Φοίνικα του Ελληνισμού μέσα από τη γεννοφόρα στάκτη, η οποία φύλαξε στη ζειδωρή ζεστασιά, που διατηρούσε σε κάποια ιδιόρρυθμη κατάσταση (μεταξύ υπάρξεως και απουσίας) μία μικρή φλόγα, που τρεμόσβηνε, ανάλογα με τις εκάστοτε, καλές ή κακές, στιγμές του ελληνικού λαού, του πιο περιέργου, με τις μοναδικές (ομαδικές και ατομικές) πράξεις ηρωισμού και θυσίας, αλλά και με τις απεριόρατες εθνοκτόνες στιγμές της δικτατορίας και των αλληπάλληλων, εμφύλιων σπαραγμών με αποτέλεσμα να κερδίζει μεν τους πολέμους, με να χάνει ύστερα τις μάχες στις ειρηνικές περιόδους...

Και, βέβαια, δεν μαζευτήκαμε εδώ για να κάνουμε ιστορικές αναλύσεις και αυτοκριτική. Όμως, διερωτάται κανένας, ποιά θα ήταν η μονιμότερη σκοπιμότητα και χρησιμότητα από παρόμοιες συγκεντρώσεις και ομιλίες, αν δεν επιδιώκαμε να ωφεληθούμε, ως ομάδα και ως άτομα χωριστά, από τα διδάγματα της Ιστορίας; Και αν τούτο είναι συζητήσιμο προκειμένου για άλλες χώρες, των οποίων ο ιστορικός βίος περπατάει, συνήθως, σε ήρεμες και απλόχωρες λεωφόρους, για την Ελλάδα και τους Έλληνες δεν σιδηραίνει το ίδιο, γιατί ο ηρωικός τούτος τόπος και λαός βρίσκονται μόνιμα σε εμπόλεμη κατάσταση, μια και κινδυνεύουν διαρκώς από πολλούς εχθρούς, εξωτερικούς και εσωτερικούς. Και τούτο οφείλεται,

προφανώς, στη θέση της χώρας, όπως τη θέλησε η γεωγραφία, και στον προορισμό του λαού της, όπως τον προσδιόρισε η Ιστορία. Συνεπώς, αν θέλουμε να κλείσουμε το σημερινό περιδιάβασμά μας στα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής με κάποια ωφέλεια, αν επιζητούμε να συλλάβουμε τον σκοπό της Ιστορίας, θα πρέπει να αναλογιστούμε και να διερωτηθούμε αν, πραγματικά, ελευθερώθηκε, τελικά και οριστικά, η Ελλάδα και ιδιαίτερα αν λυτρώθηκαν οι Έλληνες από τον τουρκικό ζυγό, αν έχουμε συνειδητοποιήσει πιά, ότι: μπορεί μεν να τέλειωσε η Τουρκοκρατία, αλλά δεν σταμάτησε, δυστυχώς, και η τουρκονοοτροπία μας, στον βαθμό που κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, πολύ δε περισσότερο αναγκαστικό, ώστε, απελευθερωμένοι, επί τέλους, από τον ραγιαδικισμό, την κουτοπονηριά, την ακαταστασία, την προχειρότητα, το «άρπα-κόλλα», την ανευθυνότητα, το «απρογραμμάτιστο και το «ραχάτι», το «κισιμέ» και το «δεν βαριέσαι: βρε αδελφέ», να αφήσουμε τον ναργιλέ της καταναλωτικής μονομέρειας και νωχέλειας και να πιάσουμε στα χέρια μας τα κομπιούτερς και στον νου το καλώς εννοούμενο πνεύμα της εποχής μας, χωρίς να ξεχάσουμε, βέβαια, τα ελληνικά ιδεώδη και την πνευματική ανάταση, τις προγονικές καταβολές, που μας χαρίζει ο λαϊκός πολιτισμός μας και: ιδιαιτερότητα της μεγάλης και μοναδικής πολιτιστικής-πνευματικής κληρονομιάς μας, μακριά, όμως, από οιοσδήποτε φανατισμούς, οι οποίοι μας εμποδίζουν να δούμε το δάσος, την ωφέλεια του συνόλου, γιατί μας κρύβει τη θέση το δικό μας δέντρο, το τύφλωμά μας από το άμετρο δόσιό μας στο προσωπικό συμφέρον μας, να περιθωριοποιήσουμε το περίφημο «εγώ» μας και να θυμηθούμε το «εμείς» του Μακρυγιάννη, ή γιατί δεν μας αφήνει να δούμε την αλήθεια το παραμορφωτικό γυαλί της κομματικοποι-

ήσεώς μας, με συνέπεια να υπερεκτιμούμε όποιον και ό,τι είναι σύμφωνο με τις πολιτικές ιδέες μας και να υποτιμούμε ή και να εκμηδενίζουμε όσα βρίσκονται σε διαφορετικά πολιτικά, κομματικά και παραταξιακά στρατόπεδα, μη δίνοντας σημασία σε όσα μας ενώνουν, αλλά μονάχα σε όσα μας χωρίζουν, αν και, πολύ, συχνά, αλλάζουμε, στον κανόνα, με ευκολία, τη θέση μας και, ύστερα, γινόμαστε πάλι φανατικοί: Γενίτσαροι (καίτοι: νεοφώτιστοι) στο καινούργιο λημέρι των εναλλασσόμενων πολιτικών «πι-

στεύω» μας, δικαιώνοντας έτσι τον αρχαίο Αιγύπτιο ιερωμένο, ο οποίος είπε, πριν χιλιάδες χρόνια, ότι οι Έλληνες είμαστε, στη συμπεριφορά, «αεί παῖδες», πάντοτε παιδιά!!

Σας ευχαριστώ, γιατί με ακούσατε με προσοχή και ενδιαφέρον και ελπίζω, ότι θα μου συγχωρήσετε την τελευταία έκρηξή μου, μια και είμαι: και εγώ Έλληνας και δεν εξαιρώ, βέβαια, τον εαυτό μου και απ' όσα μας βαραίνουν και μας κακοχαρκτηρίζουν...

Το
περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαϊκό σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράψει
ένα καινούργιο
συνδρομητή



Μέρως 3ο

Η αναχώρηση του Παύλου Μελά για την Αθήνα, μετά από διαταγή της κυβέρνησης, δημιουργεί αμέσως ένα μεγάλο κενό. Σα να χαλάρωσε ο δεσμός που τους συγκρατούσε και μια κρυφή διαφωνία που σιγθόβραζε ανάμεσα στους τέσσερις αξιωματικούς ήρθε στην επιφάνεια.

Η κυβέρνηση του είχε υποσχεθεί ότι θα τον στείλει πάλι στη Μακεδονία. Ο Κοντούλης του είχε στείλει τρία γράμματα με τα οποία τον ενημέρωνε για την κατάσταση. Στις 16 Απριλίου του ανακοινώνει ότι έστειλε την έκθεσή του στην Αθήνα. Ο Παπούλας όμως και ο Κολοκοτρώνης έκαναν κρυφή αντέκθεση, που συγκλόνισε Κυβέρνηση και αρμόδιους. Όταν τόμαθε ο Μελάς έβρισε, έξαλλος τον Κολοκοτρώνη, τον κάλεσε σε μονομαχία και τον πλήγωσε. Ο Κακούδης διηγείται ότι κάποια μέρα του καλοκαιριού του 1904 βρέθηκαν με τον Μελά μπροστά στον έφιππο ανδριάντα του Κολοκοτρώνη. Τότε ο Μελάς σταμάτησε, τον αγριοκοίταξε και είπε: «Χαρά στον εγγονό σου. Καλό θλαστάρι μας άφηκες». Η κυβέρνηση για να αποφύγει τις περιπλοκές, κάλεσε και τα άλλα μέ-

Μακεδονικός Αγώνας

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

λη της αποστολής, για να πληροφορηθεί τί συνέβαινε στη Μακεδονία.

Προσωρινά σταμάτησαν όλα. Ο Μελάς καταλαμβάνεται από απόγνωση. Από την Μακεδονία έπαινε κάθε μέρα σχεδόν γράμματα. Οι Μακεδόνες τον καλούν. Τον παρακαλούν να πάει πάλι στην Μακεδονία που την αναστατώνουν ξανά οι Βούλγαροι. Ο Καπετάν Βαγγέλης και ο Καπετάν Κώτας έχουν εξουδετερωθεί. Ο Μελάς φοβάται ποιά τύχη περιμένει τον Καραβαγγέλη.

Ο πληθυσμός στην ύπαιθρο είναι σε απόγνωση από τις θηριωδίες των Βουλγάρων. Τον Ιούνιο έρχονται στην Αθήνα, δύο απεσταλμένοι από την Κοζάνη και ρωτούν τον Μελά και τον Δραγούμη τί θα γίνει. Αυτοί προτείνουν ενεργό άμυνα, όλα είναι έτοιμα, τους λείπουν μόνον αξιωματικοί για να οργανώσουν τον στρατό. Τους δίνει την υπόσχεσή του ότι θα πάει να τους οργανώσει, αρκεί να τον διαβεβαιώσουν ενόρκως ότι πράγματι όλα είναι έτοιμα και τους λείπουν οι αρχηγοί. Η γυναίκα του και ο πεθερός του που παραυρέθηκαν στη συζήτηση προσπάθησαν να τον αποτρέψουν, αλλά στάθηκε αδύνατο. Το ίδιο άκαρπη ήταν και η παρέμβαση του Δραγούμη στον Κοντούλη, να

τροποποιηθούν τα σχέδια του Μελά, «μη θέλεις να με αποτρέψεις. Δεν αλλάζω τα σχέδιά μου. Μόνο θα με δυσκολέψεις στην εκπλήρωση των καθηκόντων μου» είπε στη γυναίκα του. Πήρε εικοσαήμερη άδεια από τον διοικητή του Συνταγματάρχη Ζορπά και στις 9 Ιουλίου εγκαταλείπει την Αθήνα παίρνοντας μαζί του αρκετά χρήματα και αφήνοντας παραγ-

Του Χρήστου Χατζηνιωννίδη

γελία στους φίλους του να μαζέψουν όσα περισσότερα μπορούν για τον αγώνα.

Οι φίλοι του στην Αθήνα, προσπαθούν να τον εξυπηρετήσουν με τον καλύτερο τρόπο. Μαζεύουν χρήματα, όπλα, διαλέγουν άνδρες δοκιμασμένους στον πόλεμο και τους στέλνουν στην Μακεδονία. Όμως ανησυχούν για την αλόγιστη πρωτοβουλία του. Φοβούνται μήπως πάθει τίποτα ο φίλος τους και τότε ναυαγήσει όλη η υπόθεση. Υπάρχουν και πολλοί που κατακρίνουν τις ενέργειές του και την βιασύνη του. Αλλά ο Μελάς επιμένει πως δεν πρέπει να χαθεί ούτε λεπτό. Αν τον εγκαταλείψουν θ' αγωνιστεί μόνος του.

Στις 19 Ιουλίου βρίσκεται στην

Κοζάνη με τον πιστό του φίλο Πύρζα. Για να αποφύγει τους τούρκους, που τους παρακολουθούσαν, έκανε ο Μελάς τον ζώεμπορο και το βράδυ κρυφά κατέφυγε στο σπίτι του Μητροπολίτη, που έλλειπε εκείνο τον καιρό, γιατί ήταν συνοδικός. Εκεί έγινε η πρώτη σύσκεψη.

Από την αρχή ο Μελάς αντελήφθη ότι η οργάνωση δεν ήταν έτοιμη. Αυτό τον λύπησε. Υπήρχε όμως, μεγάλη θέληση και προθυμία. Με τους προεστούς της Κοζάνης καταστρώνει σχέδιο οργάνωσης. Ορίστηκε ένα από τα σώματα με αρκετούς άνδρες να υπερασπίσει την περιοχή Καστοριάς και Εδέσσης. Αρχηγοί του σώματος θα οριζόνταν οι Καραλήθανος και Βισθίκης. Όσο συνεχίζονταν οι συνενοήσεις ο Μελάς έμεινε κλεισμένος στο Μητροπολιτικό μέγαρο.

Το βράδυ της 21 Ιουλίου, επεσκέφθει τον Μελά ο γιατρός Μεταξάς που περιόδευε με εντολή του Δραγαούμη ολόκληρη τη δυτική Μακεδονία κατηχώντας τον πληθυσμό της υπαίθρου και θεραπεύοντας τους ασθενείς. Με τον γιατρό ο Μελάς, αποφάσισε να επισκευτεί την περιοχή της Σιάτιστας.

Στις 22 Ιουλίου ο Μελάς, ο Πύρζας και ο γιατρός Μεταξάς βρίσκονται στη Σιάτισσα. Αμέσως ήρθαν σε συνενόηση με την επιτροπή αμύνης κάτι που ενθουσίασε τον Μελά. Γράφει την ίδια ημέρα στην γυναίκα του «Σήμερα είμαι ακόμα, πλέον ευτυχής. Ναι, δεν θα χαθεί αυτό το έθνος. Έχει τόσους και τόσους καλούς πατριώτες, ώστε είναι αδύνατον να μην επικρατήσει, όταν τεθούν εις κίνηση και χρησιμοποιηθούν δυνάμεις του».

Επιστρέφει στην Κοζάνη συνεχίζοντας την εργασία του, ενώ ο Πύρζας πηγαίνει στο Βογασιτικό, Μπλάτσι και Καστοριά.

Ο Μελάς έχει πιά ριχτεί στην οργάνωση της Κοζάνης και των περιχώρων, περιμένοντας ανύπομονα τις ενισχύσεις που του υποσχέθηκαν. Εν τω μεταξύ η άδειά του λήγει και ετοιμάζεται να επιστρέψει στην Αθήνα. Πριν την αναχώρηση στέλνει εκεί δια μέσου ενός φίλου του το πόρισμα της εργασίας του που καταλήγει: «**Ας γνωρίζουν ότι υπό ουδεμιάς φιλοδοξίας διαπνέομαι και αν στείλουν και αυτοί κανένα σώμα αργότερα θα θέσω εις την διάθεσή των την εργασία μου και θα ταχθώ και εγώ υπό τας διαταγάς. Αν έφυγα χωρίς να τους ειδοποιήσω το έκαμα για να μή γίνει γνωστόν και διότι επληροφορήθην εκ θετικής πηγής ότι δια τον έναν ή τον άλλον λόγον δεν ήθελαν να με χρησιμοποιήσουν καίτοι κατ'επανάληψιν τους πρόσφερα τις υπηρεσίες μου**».

Στην Αθήνα τα πράγματα είναι καλύτερα. Γενικός πρόξενος στην Θεσ/νίκη ήταν ο Λάμπρος Κορομηλάς. Σιγά, σιγά ο αγώνας έπαιρνε την κανονική του γραμμή με τις συγχρονισμένες ενέργειες από όλα τα μέρη. Στην πρωτεύουσα υπαβάλλει στους αρμόδιους την μελέτη του και για τρίτη φορά, με έγκριση τώρα της Κυβέρνησης ετοιμάζει έξοδο στην Μακεδονία που στάθηκε όμως η τελευταία. Έχει αναλάβει την αρχηγία των ανταρτικών σωμάτων Καστοριάς - Μοναστηρίου.

Στις 18 Αυγούστου 1904 ξεκινά από την Αθήνα με συνοδούς τον Δήμο Ευαγγέλου από το Στρέμπενο και τον Λάκη ή Νίκο Πύρζα από την Φλώρινα. Από την Λάρισα, πριν ξεκινήσουν για τα σύνορα, στις 21 Αυγούστου έγραφε στην γυναίκα του «**Αναλαμβάνω αυτόν τον αγώνα με ό-**

λη μου την ψυχή και με την ιδέα ότι είμαι υποχρεωμένος να τον αναλάβω. Είχον και έχω την ακράδαντον πεποίθησιν ότι δυνάμεθα να εργασθώμεν εν Μακεδονία και να σώσωμεν πολλά πράγματα Έχω δε, την πεποίθησιν τούτων, έχω και υπέρτατον καθήκον να θυσιάσω το πάν, όπως πείσω την κυβέρνησιν και την κοινήν γνώμην περί τούτων».

Στις 25 Αυγούστου ο Μελάς με το σώμα του βρίσκεται στο Μοναστήρι της Μερίνας κοντά στα σύνορα. Εκεί διέταξε τους άνδρες του, αφού προσευχηθούν, να μεταλάβουν, γιατί το βράδυ θα επιχειρούσαν είσοδο στο Μακεδονικό έδαφος. Γράφει στην γυναίκα του «**Ουδέποτε με τόσην κατάνυξιν μετέλαβα. Ο νους μου εστρέφετο διαρκώς προς Εκείνον, ο οποίος χάριν υμών και της Θείας θρησκείας του υπέστη το μαρτύριον. Το μέγεθος της θυσίας Του, το μέγεθος της αποστολής Του μ'έκαμαν να αισθάνομαι πόσον μικροί είμεθα, αλλά και συγχρόνως με ενεθάρρυνον. Πάντοτε Τον ελάτρευσα και Τον εθαύμασα δια την θυσίαν του. Ελπίζω να μας βοηθήσει. Αισθάνομαι τώρα ισχυρός και γεναίος, έτοιμος δια να κάμω τα πάντα. Με τέτοια συναισθήματα ο Μελάς μπαίνει για τρίτη φορά στην χώρα των ονείρων του.**

Μια μέρα πριν τα σύνορα, ο Μελάς φόρεσε τα ρούχα του καπετάνιου, ζώστηκε στη μέση τα φυσεκλίκια και μίλησε στα παλληκάρια του.

Τους είπε λόγια θερμά, τους τόνισε τον σκοπό για τον οποίο είχαν έλθει, τους είπε πως να φέρονται στους αλυτρωτους αδελφούς μας. Όταν έδυσε ο ήλιος αναχώρησαν, καμιά τριανταριά άνδρες και ο καπετάνιος, ακολου-



-Βάρδας- Γιώργος Τσόντας

θώντας τον οδηγό. Ανάμεσά τους ήταν ο Νίκος Πύρζας από την Φλώρινα που ο Μελάς έκανε υπαρχηγό και ο οποίος του παραστέκεται τις πιο δύσκολες στιγμές, ο Λαμπρινός Βρανάς από τα Σφακιά της Κρήτης, ο Κατσιαμάκας από τη Δεσκάτη και ο γέρο Αντρουλής Δικώνυμος από την Κρήτη.

Η πορεία στη Μακεδονία είναι περιπετειώδης. Οδηγοί πεπειραμένοι δεν υπάρχουν. Δυσκολίες παρουσιάζονται στον επισιτισμό και οι Τούρκοι που πληροφορήθηκαν την διέλευση αντάρτικου σώματος άρχισαν να το καταδιώκουν. Για να αποφύγουν τους Τούρκους οι πορείες έπρεπε να γίνονται τη νύχτα. με βροχές, ομίχλες, μέσα από χαράδρες και βάλτους και χωρίς τροφή. Οι άνδρες άρχισαν να κουράζονται. Ο Μελάς τους μιλά ενθαρυντικά να τονώσει το ηθικό τους. Και σαν να μην έφθαναν οι κακουχίες χάνουν τον Καραβίτη και τον Αντρουλή που είχαν αποκοιμηθεί στο δάσος. Τον Αντρουλή τον βρήκαν εύκολα αλλά η ανεύρεση του Καραβίτη τους δυσκόλεψε πολύ και αυτό εκνεύρισε τον Μελά.

Την 1 Σεπτεμβρίου βρίσκεται στα περίχωρα της Σαμαρίνας επί χαρά, γράφει στο ημερολόγιο

του «να, πέραν, μακράν, αλλά καθαρώτατα, φαίνεται η λίμνη της Καστριάς. Να και το Βίτσι!». Και ύστερα από λίγες μέρες συμπληρώνει. «Φθάνουμε στη Σαμαρίνα ύστερα από 7 ημερών πορεία. Οι άνδρες μου είναι μελαγχολικοί, εγώ, δε ενδομύχως πλέον ή λυπημένος. Βλέπω μέχρι ώρας μόνον δυσκολίας. Δεν ημπορώ, ακόμα, να ξελασπώσω από αυτήν την ευλογημένη Σαμαρίναν αν και είμαι εν πορεία προ επτά ημερών». Οι Τούρκοι είναι ειδοποιημένοι, οδηγόν δεν έχουμε, το έδαφος δεν το γνωρίζομεν. Θα φθάσουμε, ποτέ, εκεί ή μήπως οι Τούρκοι θα μας αρχίσουν το κυνηγητό και έτσι θα ναυαγήσουν όλοι οι πόθοι να βοηθήσωμεν τους εκεί αδελφούς;

Η έλλειψη των τροφίμων προβάλλει απειλητική. Συχνά μένουν νηστικοί για δυό τρεις μέρες. Γράφει ο Μελάς. «Ως πρόγευμα, έχω ένα μικρόν τεμάχιον άρτου. Ο Αντρουλής μ' ερωτά μήπως θέλει ολίγον άλας ακόμα το φαγητό μου. Η πείνα όλων είναι μεγάλη, την λησμονώ ολίγον συζητών το δρομολόγιον, το οποίον θα ακολουθήσωμεν δια να εισέλθωμεν εις την ζώνην των επιχειρήσεών μας, με τον Πύρζα και δυο εκ των συντρόφων μας οι οποίοι γνωρίζουν καλώς τα μέρη».

Έπρεπε να συνεργαστούν το βάρος, η αφοσίωση και η πανουργία των χωρικών για να μην πεινάσουν τα σώματα. Ανεξάντλητο το θάρρος, ακλόνητη η αφοσίωση, ασύληπτη η εξυπνάδα τους. Έβλεπε κανείς πολυμήχανη ευφυΐα, και φαντασία σε χωριάτες, που τους έπαιρνες ανίκανους να βρουν δυό και δυό πόσο κάνουν. Η τυφλή και απεριόριστη πίστη και αφοσίωση όλου γενικά του πληθυσμού ήταν απαραίτητη προ-

ϋπόθεση στα χωριά, ιδίως εκείνα του Περιστερίου που οι αντάρτες ήταν τρωγλοδύτες.

Με οδηγό τον έμπειρο Κατσιαμάκα που γνώριζε καλά τον τόπο, αναχωρούν από το Ζούτσι και ύστερα από αληθινή περιπέτεια φθάσανε στο Κλέπιστη, κουρασμένοι και βρεγμένοι. Από εκεί στέλνει με τον Αναγνώστη Παπαδημητρίου, έναν ένθερμο πατριώτη, στον Καραθαγγέλη επιστολή, με την οποία τον παρακαλεί να στείλει οδηγό ικανό και πιστό για το Κωσταράζι. Μετά από πολλές περιπέτειες στις 11 Σεπτεμβρίου φθάνουν στο Κωσταράζι.

Κρυμένοι σ' έναν αχερώνα συνενοούνται μυστικά με τον Καραθαγγέλη, καθαρίζουν τα όπλα τους που εχαν πάθει από την βροχή και τη λάσπη και κατέστρωσαν τα σχέδιά τους.

Από το Κωσταράζι λημεριάζουν στο βουνό πάνω από το Βογατσικό. Τα παλληκάρια του κοιμήθηκαν στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, ενώ ο ίδιος και ο Πύρζας φιλοξενήθηκαν στο σπίτι του δασκάλου. Στο Βογατσικό μάθανε για τη δολοφονία του Θεόδωρου Μόδη και τα κατορθώματα του Καούδη που θέριζε αλύπητα με το σώμα του τους Βουλγάρους.

Από το Βογατσικό επιστρέφουν πάλι στο Κωσταράζι και από εκεί πηγαίνουν στη μονή Τσιριλόβου, το προπύργιο του ελληνισμού στη Δυτική Μακεδονία. Εκεί καταστρώνουν με τον Πύρζα σχέδιο εξόντωσης κάποιου Βούλγαρου που με τις θηριωδίες του είχε γίνει το φόβητρο της περιοχής. «Τώρα εννόησα ότι δεν ημπορώ εγώ να διευθύνω τιασάτην εργασίαν. Έτρεμα και ηοθανόμην τον εαυτόν μου ένοχόν πριν ακόμα διαπράξω το έγκλημα. Το βράδυ μέσα στο Μοναστήρι έκλαυσα με απελπισίαν», γράφει.

Τα Παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία

(Α' μέρος)

Από τις φωτογραφίες που έχουν συγκεντρωθεί στο Μουσικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και τις μαρτυρίες γερόντων οργανοπαικτών συμπεραίνουμε ότι στην Ημαθία παίζθηκαν από τα χορδόφωνα ο ταμπούρας, το λαούτο, το ούτι, το βιολί, ο κεμεντζές, το κερνανί, η θρακιώτικη λύρα από τα αερόφωνα οι φλογέρες η γκάιντα, το κλαρίνο, ο ζουρνάς, η πίπιζα και τα χάλκινα πνευστά τρομπέτα, κωρνέτα, τρομπόν. Από τα μεμβρανόφωνα παίζθηκαν το νταούλι, ο νταύρες, το τουμπελέκι και από τα ιδιόφωνα οι κουδούνες, τα ζιλια, το τρίγωνο, τα σφιανόρα. Από τα έγχορδα όργανα παίζθηκαν επίσης το λαϊκό ρεμπέτικο μπουζούκι και τα μη παραδοσιακά μανταλίνο και κιθάρα. Από την κατηγορία των οργάνων με ελεύθερα κινούμενα γλωσσίδα παίζθηκαν επίσης τα μη παραδοσιακά αρμόνικα και ακκορντεόν.

Ο ταμπούρας ήταν το μουσικό όργανο των κλεφτών και αρματολών που ζούσαν επάνω στο Βέρμιο και τα Πιέρια. Ο ταμπούρας προέρχεται από την βυζαντινή πανδουρίδα κι αυτή με την σειρά της από το αρχαίο τρίχορδο των Ελλήνων. Οι δοξοί των τόνων είναι κινητοί και κουρδίζονται στους βυζαντινούς φθόγγους Δη, Γα, Πα, που αντιστοιχούν στα σολ, φά, ρε της Ευρωπαϊκής σημειογραφίας. Από ξύλο δάφνης φτιάχνεται ο καλός ταμπούρας. Ο ταμπούρας παίζθηκε πολύ στην Μακεδονία πριν εμφανιστεί το λαούτο, παίζθηκε στον Ό-



Λαγούτα προπολεμικά
Συλλογή Μουσικού Μουσείου
Σ.Ι. Κοφαχείλη

λιμπο, στο Βέρμιο, στο Παγγαίο, στην Χαλκιδική, την Θεσσαλονίκη, καθώς επίσης και από τους Σαρακατσάνους.

Το λαούτο αναφέρεται από τα ακριτικά έπη. Αυτό έχει 4 διπλές χορδές που χορδίζονται σε λα, ρε, σολ, ντο, η μία στη διαπασών της άλλης. Οι δεσμοί του είναι τοποθετημένοι κατά την χρωματική κλίμακα. Συχνά το λαούτο συνόδευε το κλαρίνο ή το βιολί. Οι ονομασίες λαούτο και ούτι προέρχονται από την λέξη ud, στα αραβικά al ud σημαίνει το ξύλο. Το λαούτο βέβαια είναι παλαιότερο όργανο γνωστό από την τρίτη χιλιετηρίδα π.Χ. στην Μεσοποταμία. Το Ούτι ήταν όργανο του Αραβικού μεσαίωνα 7ου - 13ου μ.Χ. αιώνα. Παίζονταν πολύ από τους κατοίκους της Μ. Ασίας οι οποίοι το έφεραν στην κυρίως Ελλάδα μετά την μικρασια-

τική καταστροφή. Αυτό είναι όργανο σολιστικό και όχι συνοδευτικό όπως το λαούτο. Όμως με το ούτι πολλές φορές συνόδευαν το τραγούδι και το βιολί με συγχορδίες. Έχει 5 διπλές χορδές που κουρδίζονται σε ταυτοφωνία Λα, Σολ, Ρε Λα, Μι ή Λα, ρε, μι, Λα, ρε. Πρώτα

Του
Στέλιου Ι. Κοφαχείλη
Ιδρυτή και διευθυντή
Μουσικού Μουσείου
Μακεδονίας

χρησιμοποιούσαν μεταξωτές χορδές ή εντέρινες όπως και στα άλλα όργανα. Αυτές έδωξαν πολύ γλυκύτερο ήχο από τις σημερινές λεγόμενες πλαστικές χορδές.

Το βιολί λέγεται ότι είναι ασιατικό. Πρόδρομός του ήταν το ινδικό όργανο ραβανάστρα που το εφημέρι ο βασιλιάς της Κεϋλάνης Ραδάνα την 3η χιλιετηρίδα π.Χ. Οι αρχαίοι Έλληνες δεν είχαν όργανα που παίζονταν με τόξο. Το βιολί αναφέρεται από τα ακριτικά έπη αν και στην σημερινή του μορφή διαδόθηκε στα μέσα του 16ου αιώνα. Ο λαός μας «διολιά» λέγει τις μικρές κομπανιές από διάφορα όργανα. Το ξύλο του φτιάχνεται από έλατο, πεύκο ή λούνα το κάτω μέρος, η πλάτη φτιάχνεται από σφένδαμο και τα κλειδιά, καβαλάρης κ.λπ. από έβανο, ελεφαντοστό. Το κούρδισμά του είναι: Μι, Λα, Ρε, Σολ. Στην Βέρροια τα βιολιά τα συνόδευαν με τους νταϊρέδες (μεγάλα ντέφια).



ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ



Ινίγματα

Σα δεν είχαμι νε ραδιόφωνου νε τηλιόραση ούτι γραμμόφουνου του χειμώνα στου τζιάκι ιλιγάμι κι ινίγματα για να πιρνάει η ώρα. Πιντυιά σαν είμασταν κι όντας αποστανάμι απ' τα πιχνίτυγια τηςμέρας ή όντας αχιρνούσαν οι βρουχές καθουμάσταν από κάτω απ' του σαχνισί σι καμνιά γριντιά κι για να πιράσει η ώρα ιλιγάμι ινίγματα, όπους κι όντας μαζουνάμι τα κουκούλια ή ξιφλούσαμι καλαμπούκι. Ινίγματα ίλιγειν όλη η Ιλλάδα όπους κι όλα τα πιντυιά στου δημοτικό κι του γυμνάσιου. Μιρικά τέποια ινίγματα είναι τα παρακάτου. Απ' αυτά μιρικά είναι Νασουσαίικα.

1. Ιργουστάσια μικρά που παράθυρα δεν έχουν στα λειβάδια για υλικά οι εργάτριες όλο τρέχουν. Μέρα - νύχτα ας φρουρεί η φρουρά του η λογοσφώρα. Τηνπραμάτεια τη γλυκειά δα την κλέψουν κάποια ώρα.

2. Από πάνου σαν τηγάνι απού κάπου σα μπαμπάκι κι απου πίσου σα ψαλίδι.

3. Τιντουμένη τη θάξου ζαρουμένη τη βγάξου.

4. Τζουρτζούλου παρτάλου στη θάλασσα ριγμένη.

5. Χίλιοι μύργοι καλουγέροι σ' ένα αμπάλουμα διμένοι.

6. Είναι άσπρου σαν τυρί μα τυρί δεν είναι, έχει πουντικού ουρά πουντικούς δεν είναι.

7. Του χέρι μου στου χέρι του, τα χείλη μου στα χείλη του κι του άλλου χέρι μου στου πάτου του.

8. Απού πάνου απ' τη Ρουσία κα

τηθαίνει μνιά κυρία που την πιάνουν ντυγιό νουμάτοι κι τη ρίχνουν στου σουκάκι.

9. Έχου μνιά αδαρφή που κάθιθι ουπίσου απ' την πόρτα.

10. Ταμαζώνου, τα σφουγγίζου, πίσου απ' την πόρτα τ' ακουμπίζου.

11. Σκύβου, γουνατίζου ουμπρός σου θάνου του μακρύ μου στου σκιστό σου.

Του Νίκου Σπάρτη

12. Έχου ένα πράγμα που όσου παίρνου τρανέθει.

13. Του κόφτου, του μοιράζου, τ' ανακατώνου αμά δεν τρώγητι.

14. Άσπρου κάμπους μαύρα θόντυγια.

15. Χίλιοι μύργοι καλουγέροι σ' ένα σκουλειό ντιαθάξου.

16. Ου Λάζαρουσ τόχει αμπρουστά ,ου Γαβριήλ ουπίσου, οι παντριμένες τούχαν κι τόχασαν κι οι ιλεύτερες τόχουν στη μέση.

17. Η γυναίκα τόχει στην κιλότα κι' ου άντρας στου πανταλόνι.

18. Κοιλιά μι κοιλιά του μακρύ φκιάνει δουλειά.

20. Όλην την ημέρα κρέμητι του θράδι σηκώνητι κι στην τρύπα χώνητι.

21. Τουφέκι απού άντιρου, μαρουτί απού αέραν στη φτέρνα νησιαντεύει στη μύτη σι χτυπάει.

22. Μουσουδέντι δε χουρέντι, πουδαρέντι δε χουρέντι θάνει ουρέντι κι γυρίζει κι αγλειφέντι.

23. Του κιφάλι μου στου κώλου του, ου κώλου μου στην πέτρα,

δέκα τραβούν, ντυγιό καπουρούν.

24. Γιρανοί πιτούσανε τί πουλοί που ήσανε ου ένας είχιν μπρος του ντυγιό ου άλλους είχιν πίσου ντυγιό κι ήσαν ένας μουναχός πούχειν έναν πίσου κι έναν μπρος.

25. Ντυγιό πατέρις κι ντυγιό γυιοί βγήκαν όξου κυνηγοί κι σκοτώσαν λαγούς τρεις πήρειν έναν ου καθείς.

26. Τα χείλια μου στα χείλια του του χέρι μου στην τρύπα του.

27. Κατινώνου μανταλώνου κι' ου κλέφτης μέσα βρίσκητι.

28. Ψιλόσ ψιλόσ καλόγηρουσ κι κόκκαλα δεν έχει.

29. Στου δρόμου που πήγηνα αντάμουσα έναν δράκουν πούχειν πέντι κιφάλια, τέσσιρεις ανασπου ές, χέρια, πουδάργια είκοσι κι νύχια ικατό.

30. Ψιλόσ ψιλόσ καλόγηρουσ κι μ' ένα μάτι γλέπει.

31. Ψιλόσ ψιλόσ καλόγηρουσ κι πίττα του κιφάλι.

32. Έχου ένα κατικούτι που του θάνου στου σιντούκι. Άν χαθεί του κατικούτι τί του θέλου του σιντούκι.

33. Πράσινους πύργους κόκκινοι νουντάδεις κι μέσα χουρεύου μαύρα ντυγιαθουλούντυγια.

34. Έχου ένα βαριλάκι πόχει ντυγιό λουγιόν κρασάκι.

35. Όντας του δένου φεύγει κι όντας του ξιδένου στέκητι.

36. Έχου μνιά αδαρφή όποιους πιρνάει τη φιλάει.

37. Στου δρόμου όπου πήγηνα αντάμουσα μνιά πέρδικα τα φτιρά της έτρουγα του κουρμί της πέταγα.

38. Ανοίγουν τον κουλιαρό κι βάνου του μαλιαρό.

39. Του τίρι - τίρι κρέμητι του τίρι τυραννιέτι μα του Χριστό μα του Θιό φουβούμι να του πιάσου.

40. Έχου τέσσιρις αδερφές που κυνηγιούντι αμά δε φτάνουντι.

41. Ανάμισα απού ντυγιό βουνά ακούγιτι ένας θρόντους.

42. Μιλανή τη βάζου κόκκινη τη βγάζου.

43. Κυνηγός είμι στου κυνήγι πάνου μι άκαπνου μπαρούτι του-φικιές τραβάω.

44. Τρουγιούρου - γιούρου κάγκιλα κι μέσ' τη μέση πάπια.

45. Ποιό ζώου πιρπατάει του τα χί μι τα τέσσιρα του γιόμα μι τα ντυγιό κι του θράδι μι τα τρία;

46. Είναι ένα άγριου θηρίου που όσα του δίνουν τα τρώει κι' ύσταρνας πιθαίνει μη όσα έφαγι.

47. Ποιός τρουγιουρνάει μωνα. χός του κι τί γινιέτι αξανάς; Ποιό είναι του φάρμακου για του χιόνι κι ποιό του τρανό τ' αγκιό.

48. Γράμματα γράφει γραμματικός δεν είναι. Σαμάρι φουράει γάϊδαρους δεν είναι. Κέρατα έχει; θόδι δεν είναι. Τί είναι;

49. Είναι ένα μικρό μοναστήρι γιουμάτου ασπρουφόρους καλουγέρους.

50. Ου ήλιους τόφκιασειν, ου ήλιους τόθριφειν κι' όντας παγαίνει μη τη μάνα του πέφτει κι πιθαίνει.

51. Ου τχιός μου ου κουντουθόδουρης μη τα πουλλά ζουνάργια.

52. Δαχτυλίδι πυργουτό, πυργουτό καμαρουτό θρέχιτι χτυπιέτι κι' απ' τουν τόπου δε σπαρνιέτι.

53. Απού μητέρα κόκκινη γινιέτι πιδί μαύρου φτιρά δεν έχει ν' απιτάει αμά απιτάει σιαπάνου.

54. Απ' τουν κώλου του θασπώ κι στου στόμα του φιλό.

55. Ντυγιό αδέρφικια ανταμουμέννα σι έναν αφαλόν διμένα.

56. Δαχτυλίδι πύρινου, πυρινου. ζιπύρινου απού γκριμούς γκριμι-

ζητι κι όμους δεν τσακίζητι.

57. Είναι πουλάκι μη φτιρό κι' απ' τη μήτη του γιννάει.

58. Καλαμένιους ου ζυγός πέντι βόντγια τουν τραβούν.

59. Κουλουγηράκια κάθουντι απάνου στα παλούκια.

60. Καραβάκι φουρτουμένου πάνει μες τη μπιστηριά ν' αράξει.

61. Κουλουκύθα μη ιφτά τρύπεις κάθι τρύπα κι' όνουμα.

62. Κόκκινη κι μαλλιαρή για τουν κώλου σου καλή.

63. Κουφκίου δέντρου χάρους μέσα.

64. Μακρουκέφαλου γουμάρι κάρβουνα θασπάει κι τρώει.

65. Μαυρουκέφαλοι στρατιώτι στου στρατώνα τους κλειστοί.

66. Μικρό πουλί φαρμακικό σκούζει, τρυπάει, ματώνει.

67. Μιγάλη τσιανάκα θούτυρου όλουν τουν κόσμου αλείφει.

68. Όλοινοι έχουμι ντυγιό πόρτες που τις ανοιγουκλείνουμι αμά τα κρόσκια μένουν απόξου κι καμνιαφρας δεν τ' ακούμι.

69. Ούτι θρίσκου του χαλνώ κι' όντας βρω νιρό ψουφώ.

70. Πέντι τουν κυνηγούν αμά ντυγιό τουν τσακώνουν κι ντυγιό άσπρεις πλάκεις τότι τουν θαντώνουν.

71. Πέντι δέκα κουθανούν δώδικα θαρικουκουπούν κι οι μύλοι τ' απουλιούν.

72. Πατέρας μη δώδικα πιντυγιά κάθι πιδί ιξήντα θυγατέρις μισές μαύρεις μισές άσπρεις.

73. Στη δείχνου κι φουβάσι, στη βάνου κι πουνάς, στη βγάζου κι' έχει χύσει αμά σ' έχει ουφιλήσει κι πουλύ ανακουφίσει.

74. Σι μπαξέν δε φυτεύητι, σι περιθόλι όχι, ου μάστουρας του εργαζήτι κι' ου κόσμους όλους τόχει.

75. Την ημέρα δούλα τη νύχτα κυρά.

76. Τη σαλιώνου, την τιντώνου, την ισιώνου, τη ματιάζου κι στην τρύπα της τη θάζου.

77. Τρεις την τσακώνουν κι γιννάει αμά αλήτχια πρώτα πίνει, μαύρα τα φκιάνει τα πιντυγιά, κουντά της τα αφήνει.

78. Του φίδι τρώει τη θάλασσα κι' η θάλασσα του φίδι κι στου κιφάλι του φιντυγιού φουτίτσα αναμένη.

79. Πουλί δεν είναι, νουρά δεν έχει μα στην νουρά του ντυγιό μάτια έχει.

80. Μακρύς μακρύς καλόγηρους κι πίττα του κιφάλι.

81. Σέρνι τ' άντιρου για να χου ρεύει η κόρη.

82. Ντυγιό μπικάντγια μαλώνουν κι βγάζουν άσπρου γάλα.

83. Χιλιουτρύπητου λαγίμι μα σταξιά νιρό δε χύνει.

84. Άσπρου είναι, τυρί δεν είναι, άρχουντες ιφτουχοί του πιάνουν στου τραπέζι δεν του βάνουν.

85. Αυτό πόχου, τόχεις κι' άν δε στου πω δεν του βρίσκεις.

86. Ου παπάς κι' η παπαντυγιά, ου Μανώλης κι η Μαρίγια έξι αυγά έχουν στη φουτιά κάθι ένας απού τρία.

87. Χιλιόκουμπους χιλιουμέτρητους χίλια δα πεις για να του βρεις.

88. Βαρύ είναι σα σίδηρου γλυκό είναι σα μέλι νούδι στου ζύγι πιάνητι νούδι στου ζύγι μπαίνει.

89. Ανεβαίνει κατηβαίνει τα θρακιά δένει ξιδένει.

90. Πάπλουμα πανουθειό στου πάπλουμα κι θιλουνιά δεν έχει.

91. Ανάμισα απού ντυγιό βουνά κανόνι μπουμπουνίζει.

92. Κίταρνους πύργους άσπροι μπιρντέδι κύταρνοι καλόγηροι κάθουντι μέσα.

93. Ιγώ είμι γυμνό κι' αντύνου τουν κόσμου.

94. Σιδηρένια τα πλιυρά τ' άντιρα μπαμπασκιά.

95. Μακρύς μακρύς καλόγηρους κι κόκκαλα δεν έχει χτυπάει ιδώ χτυπάει εικέι τίπουτα δεν παθαίνει.

96. Μαυρουμούτσουνου βαμάλι.

σου ρευμάνι δεν παγαίνει του ρευμάνι καταπίνει.

97. Κουντός κουντός καλόγηρους κι αλάφκια κατηθάξει.

98. Κόκκινη φούρκα δέρνει μαύρων κώλων.

99. Πέντι ρίχνουν τριανταντιό αλέθουν, ου τοισούσης τα μαζώνει κι' ου αγάς τα ξιφουρτώνει.

100. Είναι ένα καλουγηράκι που φουράει καπιλάκι.

101. Μεύσκιμα τη θάνου στιγνή τη θυάζου.

102. Η μάνα της μάνας σου κι' η πιθιρά τ' αφέντη σου κι' η γρηά η νάνα σου πύτα αφκιά έχουν;

103. Μη τα τέσσιρα τάγκα τούγκα, μη τα ντιγιό τίγκι - τίγκι κι' ένα του ξιμουγαστήρι.

104. Ου στιγνός βαστάει του ψημένου.

105. Ιδώ είμι κι' εκεί βρίσκουμι.

106. Πανουθειό στου δέντρου κατηνυμένου σιντούκι.

107. Όλην την ημέρα κρέμητι κι του θράδι στέκητι.

108. Άφουτους φουνή δεν έχει κι φουνή βαστάει κι τρέχει.

109. Όλη μέρα είναι γιουμάτα κι του θράδι άντιγια.

110. Αυτό που έχεις τόχου κι' όλους ου κόσμους τόχει ποιός είναι, ποιός ντιγιό και ποιός κανένα κι καθόλου.

111. Μαύρη μούτσα του δαμάλι τα σιουμάργια καταπίνει.

112. Χουρίς μαλλιά κι κόκκαλα τρυπάει τη γης κι θγαίνει.

113. Ανοίγει σκέλια ου μπάκτικας να κάτσει μουρουγένης.

114. Οι αρχόντοι του μαζώνουν κι' οι ιφτουχοί τ' απιτάχουν.

115. Ου τχιός μευ ου κουντουβάδουρης μη τα γινάκια κάτου.

116. Η μάνα μευ μι γέννησειν κι' ου φώσφουρους μη τρέφει κι' άν μη χτυπήσει η μάνα μου λόνουμι του θανάτου.

117. Ψαλίδι χρυσουφάλιδο κόφτει καλά κόφτει κακά.

118. Φράγκους ξιθράκκουτους μη του κατσιόλι του κόκκινου τρουγιουρνάει χτυπάει καμπάνεις κι ξυπνάει τους πιθσμένους.

119. Ανηθαίνει κατηθαίνει κι χουρίς να τρώει παχαίνει μούγγι τρουγιουρνάει κι τη καλιά του γουαυόζει.

120. Σηνάμινου κουνάμινου στουν γυναικών την τρύπα.

121. Απόυ δω στην πιρνούν φιλκή κι τηλάλα.

122. Απού μες τα σκουτεινά τρυπάει μνια κυρά πέντι δούλι των σπαζούν κι στου δρέμου την πιτάζουν.

123. Πουδάργια χέργια έχει κι γράλι κι νουρά δεν έχει.

124. Ανάμισα σι ντιγιό θουνά φίδι κολουσέρνιτι.

125. Κατινώνου του σπιτάκι μευ κι τα ρούχα αφήνου απόξου.

126. Άσπρου είναι τυρί δεν είναι ριπάνι δεν είναι, Τούρκοι κι ρουμνιάι του έχουν στου τραπέζι διν του θάνου.

127. Ιδώ του μπουντώ εντί του βρίσκου.

128. Χιόνισαν τα θουνά, κόντιναν τα μικριά τα ντιγιό νίπουν τρία κι' οι μύλοι δεν αλέθουν.

129. Τρώγου τα πιντιγά μευ άπτας πεινώ, ξιρνώ κι πίνου σαν θιψώ.

130. Στα κισαμίντιγια μας απάνου είναι ένας απάτης που βαστάει κι μνια τσιμπούκα κι φουμάρει.

131. Μη τα κυνήγια ζω, στα δάση δεν παγαίνου, ψαράς δεν είμι, δίγτια πλέκευ κι τα στήνου. Μη τους ιφτουχώς βρίσκουμι φτώχεια δεν έχου κι μη τα μικρά φτουχόπουλα γιουμίζου την κοιλιά μου.

132. Ουρανός μπασκρένους, ιγή ίσια, γουτιού πουδάρι, φιντιγιού κι φάλι.

133. Μνια ικκλησίτσα θουλουτή ένα ντιρέκι την κρατεί.

134. Είναι ένα πραγματάκι που τρέχει κι τηράει.

135. Τρουγιούρου από του σπιτάκι μας συμπιθηρές χουρεούουν.

136. Χίλιοι μύροι καλουγέροι σ' ένα ξώλου ακουμπισμένοι.

137. Βασιλιάς δεν είμι, κουρώνα φουρώ, ουρουλόγι δεν είμι τις ώρεις μιτρώ.

138. Έχου τέσσιρεις αδαρφές, ντιγιό μικρές κι ντιγιό τρανές. Οι τρανές κυνηγούν τις μικρές κι καμνιάφρας δεν τις φτάνουν.

139. Έχου ένα πράγμα που όλα τα παραθύργια να κλείσουν σθβαίνει μέσα.

140. Έχου ένα πράγμα ουμπρός ουπίσου πάνει κι τουν κόσμου ουνάζει.

141. Είναι ένα πράγμα που σθβαίνει σι κάθε πράγμα.

142. Τρουγιούρου - γιούρου άσπρου κι στη μέση κύταρνου.

143. Καφκιους κάλαμους τουν αντριουμένου ρίχνει.

144. Κόκκινου άλουγου, μαύρους καθαλλάρης.

145. Ανάμισα σι ντιγιό θουνά κώρη σφάζητι.

146. Έχου ένα πράγμα που στουλίζει όλουν τουν κόσμου ακόμα κι του βασιλιά.

147. Μαγαζιάτουρας που γκιζιρνάει κι' ως την πόλη πάνει την κρίση κάνει κι την τρίχα σκίζει μα ουπίσου δε γυρίζει.

148. Ένα διμάτι ματιρίνα σ' έναν γκριμνόν κρέμητι.

149. Άψιχους ψυχή δεν έχει κι ψυχές παίρνει κι φεύγει.

150. Πέντι δέκα κουβανούν άσπρες μύγεις του ζουλίγουν του φουκάλι φουκαλνάει του κανάλι κατηθάξει κι στ' αμπάρι του σθιβάζει.

151. Άπαρ του κι' αφύτιτου στουν κότμευ πουλυγύριτου.

152. Είναι ένα πράγμα που όλου σθβαίνει μέσα κι' η νουρά του μένει απόξου.

153. Αυτός που τη φκιάνει την πουλάει, εικειίνους που την αγουράζει δεν τη χρειάζητι κι' αυτός που τη μιταχειρίζητι δεν τη γλέ

πει.

154. Τισσιράγκουνη πουρτούλα
αμπρουστά φουτεινή κι' ουπίσου
σκουτεινή, σκίφ του για να ιδώ κι
τουν ίσκιου μου θουρώ.

155. Μαύρου αλούγου σι άσ-
πρου κάμπουν πηλαλάει, τρεις του
βαστούν ,νγιο του γλέπουν.

156. Τρεις του βαστούν όντας
γιννάει μαύρα τα φκιάνει τα που-
λιά που σι όλουν τουν κόσμου πα
γαίνουν.

157. Βαένι μι δώδικα σφήνεις,
κάθι σφήνα κι' όνουμα.

158. Μνιά καλή νοικοκυρούλα
χουρίς αλεύρι φκιάνει πιτούλα.

159. Μέσα στη γη του μουν-
αστήρι κι' έχει άπειρους καλου-
γέρους.

160. Ολην την ημέρα τρώει τσι-
τσι κι του βράδι στέκτητι ουρθή.

161. Είχα μνια αδαρφή ψηλή πό
φτανειν στον ουρανό.

162. Έχου ένα δέντρου πόχει
τα μισά φύλλα άσπρα κι τα μισά
μαύρα.

163. Ου γυιός μου ου κουντου-
θόδουρους κουντουπάλουκα κρα-
τεί ικατό κι' ικατουστή.

164. Κουμάτι παλιουμπάλουμα
μνια φαμιλιά σκιπάζει.

165. Τρουγιούρου γιούρου θά-
λασσα καράβι μη φουτίτσα στη
μέση.

Ν. ΣΠΑΡΤΣΗΣ

Ποιά είναι τα ινίγματα

1. Του μιλίτσι.
2. Η χιλιδόνα.
3. Σκουφούνι.
4. Η αρμιά.
5. Ρόδι.
6. Ριπάνι.
7. Ζουβάνα για νιρό.
8. Μίξα.
9. Φουκάλι.
10. Φουκαλίντγια.
11. Ξικατίνουμα σιντούκι μι κλει
δί.
12. Τρύπα στου χώμα.
13. Τράπουλα.
14. Βιβλίο.

15. Βιβλίο.
16. Του γράμμα Λ.
17. Του γράμμα Λ.
18. Μυλόπιτρες άξουνας.
19. Κουπάνα ή σκαφίδι.
20. Του σίδηρου απ' την πόρτα
στα παληά τα Ναουσαίικα
σπίτια.
21. Πουρδί.
22. Πουντίκι μη την νουρά του.
23. Τουάρμιγμα στη στρούγκα.
24. Όλοι τρεις.
25. Νώνης, πατέρας κι εγγόνι.
26. Σιόλι του καφέ.
27. Ου αέρας.
28. Καπνός.
29. Πιθαμένους που τουν κουβα-
νον τέσσιρις.
30. Βιλόνι.
31. Καρφί.
32. Ψυχή.
33. Καρπούζι.
34. Αυγό.
35. Παπούτσι.
36. Βρύση.
37. Σταφύλι.
38. Σκουφούνι.
39. Ζιούνα κάστανου.
40. Κάρρου αραμπάς.
41. Πουρδί.
42. Καραβίδα.
43. Πουρδή.
44. Τα δόντγια κι η γλώσσα.
45. Τούπειν η Σφίγγα κι τόλυ-
σειν ου Οιδίπουδας. Είναι ου
άνθρωπος.
46. Η φουτιά.
47. Ου ήλιους γυρνάει μουναχός,
του φιγγάρι γιννιτι πάλι,
του φάρμασκου για του χιόνι
είνι η φουτιά, του μιγάλου
δουχεου η γη.
48. Σιάλικας.
49. Στόμα μη τα δόντγια.
50. Του αλάτι.
51. Βαρέλα.
52. Πηγάδι.
53. Φωτιά μη καπνόν.
54. Μπουκάλα.
55. Ψαλίδι.
56. Φίδι.
57. Πέννα μη φτιρό.

58. Κουντουλοφόρους πέννα.
59. Σταφίδεις.
60. Χουλιάρι όταν τρώμι.
61. Κιφάλι ανθρώπου.
62. Βιλέντσα.
63. Όπλου.
64. Θυμνιατό.
65. Σπίρτα στου κουτί.
66. Βόλι.
67. Ου ήλιους.
68. Ματουτσίνουρα ματόφυλλα.
69. Φουτιά.
70. Ψύλλος που σκοτώνεται με
τα νύχια από νγιο δάχτυ-
λα.
71. Δάχτυλα, δόντγια, στομαχι.
72. Χρόνους.
73. Ένεση.
74. Χρυσό.
75. Φουκάλι του βράδι στέκτητι.
76. Κλουστή που πιρνάει στου βι
λόνι.
77. Πέννα.
78. Καντήλα μη φυτίλι.
79. Ψαλίδι.
80. Φκιάρι φούρνου.
81. Ανέμη.
82. Μυλόπιτρες αλιυράμλου, α-
λεύρι.
83. Σφουγγάρι.
84. Σαπούνι.
85. Όνουμα.
86. Νγιο είνι.
87. Δίχτυ ψαρά.
88. Νούς.
89. Καντήλα.
90. Λάχανου.
91. Πουρδή.
92. Πιπόνι.
93. Βιλόνι.
94. Κουκούμι λυχνάρι.
95. Αγωγή μη νιρό.
96. Φούρνους.
97. Χτένι μικρό που χτινίζουνταν
για τις φείρεις.
98. Φουτιά, τσουκάλι.
99. Δάχτυλα, δόντια, γλώσσα
κ.λ.π.
100. Καρφίτσα.
101. Πίπτα ψημένη.
102. Δύο.
103. Γάιδαρος, πόδια, αφκιά, νου-

- ρά.
104. Σπίτι μη κираμίντγια.
 105. Ήχος.
 106. Καρβύδι.
 107. Μάνταλου στην πόρτα την παλιά.
 108. Τουφέκι.
 109. Παπούτσια που φουριούντι.
 110. Γουείς.
 111. Φούρνος για ψουμί.
 112. Μανιτάρι.
 113. Πυρουσκιά μη ντέντζιριν.
 114. Μύξα.
 115. Πράσσου.
 116. Αλάτι.
 117. Γλώσσα.
 118. Πέτινους.
 119. Κλώστρης.
 120. Σκουλαρίκι.
 121. Βιλόνι για ράψιμου.
 122. Μίξα.
 123. Κάθουρας.
124. Πουτάμι.
 125. Ματουτσίνουρα.
 126. Σαπούνι.
 127. Βιλόνι.
 128. Γέρους.
 129. Ψάρι.
 130. Τζιάκι.
 131. Πάιανγκας αράχνη.
 132. Αχιλώνα.
 133. Ουμπρέλλα.
 134. Πέταλου.
 135. Αστριχιές.
 136. Ρόκκα καλαμπουκιού.
 137. Πέτεινους.
 138. Αραμπάς.
 139. Ήλιους.
 140. Καμπάνα.
 141. Όνουμα.
 142. Αυγό.
 143. Όπλου.
 144. Φουτχιά κι ου ντέντζιρης.
 145. Ψείρα ανάμισα απού ντιγί
- νύχια.
 146. Βιλόνι.
 147. Καντάρι.
 148. Γένια.
 149. Αυτουκίνητου τραίνου.
 150. Φαγί (χέργια, δόντγια).
 151. Αλάτι.
 152. Χουλιάρι.
 153. Κάσσα για πιθαμένουν.
 154. Καθρέφτης.
 155. Πέννα χωρίς δάχτυλα μάτια.
 156. Πέννα.
 157. Χρόνος.
 158. Μέλισσα.
 159. Μυρμιγκουφουλιά.
 160. Βουκέντρα πούντγιουχαν τα βόντγια.
 161. Καπνός.
 162. Χρόνος.
 163. Σκαντζόχοιρος.
 164. Κλουσαριά.
 165. Καντήλα.



ΓΚΡΙΒΑΔΙ

— Σαββάτου Τζιότζη
 αγλήγουρα
 συρ' αμπρέ στου πα-
 ζάρι,
 Βαϊός ταχιά, πάνουν
 πουλλοί,
 να πάρης κανά ψάρι.

- Ρήγκα δε με σηκώνιτι κι μή μί αντραλίζεις,
 ταχύ ταχύ, ντέ κι καλά, μάλουμα παλαγίζεις
- Λέλε πως μ' έρχιτι άχαρα, θέλου τσιουρβάν για
 βράδυ
 καμόν τόχου ταζέδικου να φάγου ψίχα γκριβάδι.
 Πηλαλητόν πάεισι αυτός κι ούδι - ούδι γυρίζει
 σιβαινει μέσα κι αχιρνάει τη Ρήγκα να ζμπουρίζη
- Παστριψτουν μαρή αλαφριά είναι κουτζιάμ κουτάβι
 τ' άφηκα μέσα στου νιρό, στη βρύση στου
 πουστάβι

Αυτή τ' απείκιασιν αμά ασθέστουνιν αράδα
 την παρασκιά μί κιρμιλί μ' ασθέστι τη χειθάδα
 'Υσταρν' αλησμονήθηκιν. είχαν τουν ιχτιζά της
 ώσπου να πάνη στην αυλή του πάστριψαν οι γάτις

ΑΠΗΔΟΥΛΑΣ

Γεώργιος Αναστασίου Κύρτσης

Κατά τα παρελθόν αναφερθή-
καμε στους Ναουσαίους ευεργέ-
τες γεικιά. Σ' αυτό το τεύχος
γίνεται παρουσίαση αφιέρωμα
στον Γεώργιο Αν. Κύρτση, στον
άνθρωπο που ευημέρησε οικονομι-
κά και κοινωνικά, χωρίς όμως να
εξυμνάσει την γενέτειρά του.

Ο Γεώργιος Α. Κύρτσης γεννή-
θηκε στη Νάουσα μας το 1838 και

Του Τάκη Μπαίτση

ήταν γόνος οικογενείας της οποί-
ας οι ρίζες κατήγοντο από το
Αρξίλοβο.

Ο μεγάλος χαλασμός του 1822
έφερε την οικογένειά του σε οικο-
νομικές δυσχέρειες.

Είχε την ατυχία να μείνει ορ-
φνός από πατέρα στην παιδική
του ηλικία. Την περίοδο αυτή την
κηδεμονία και οικονομική του προ-
στασία ανέλαβε ο αδελφός της
μητέρας του Γισμαλής, ο οποίος
παρά του ότι ήταν τσιφλικάς, ε-
πεδίωξε και στην κατεργασία
και εμπόριο των σιαγιακιών (μαλ-
λίων χονδρών υφασμάτων). Κον-
τά στο θείο του έμαθε την τέχνη
και εμπροία της υφαντουργίας,
οπότε με την ενηλικίωσή του, με
μικρή σχετικά οικονομική επιφά-



Η Βαγγελίστρα



Ελισάβετ Γεωρ. Κύρτση το γένος Τσιτση-
νεια, ξεκίνησε ανεξάρτητη παρεμ-
φερή εργασία.

Συναλλαγές είχε με την λεύτε-
ρη τότε Ελλάδα και κύρια με την
Πάτρα την οποία θεωρούσε δεύ-
τερη πατρίδα του. Σε ολόκληρη
την Πελοπόννησο είχε αποκτήσει
την φήμη του τίμιου, συνεπή και
εργατικού εμπόρου. Και χάρη της
αφύπνου και εργατικότητάς του, έ-
καμψε σε πολύ μικρό χρονικό διά-
στημα μεγάλη περιουσία.

Ειλικμαθής και φιλαναγνώστης
το διάστημα τούτο καλύπτει τα
κενά της ελλειπούς μόρφωσής
του, κατά τα παιδικά του χρόνια



Το «Ρολόγι» δίπλα στο Κονάκι. Διακρίνεται Τούρκος σκοπός

και καθίσταται εγκυκλοπαιδικότατος.

Προεδρευτικώτατος παρακολουθεί την ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα, η οποία είναι στα σπάργανα. Σε μία έκθεση Κλωστοϋφαντουργικών μηχανημάτων στον Πειραιά, φροντίζει να αγοράσει αυτά, προδλέοντας στην εξέλιξη του κλάδου στην αχανή τότε Οθωμανική αυτοκρατορία. Υπολογίζοντας στη μείωση του κόστους παραγωγής αξιοποιεί τα νερά της Αράπιτσας, σα μοναδική δύναμη ενέργειας, τον καλούμενο Λευκό Άνθρακα.

Από σκοπιμότητα και διαισθα-

νόμενος αναπόφευκτους ανταγωνιστικούς σκοπούς, λαμβάνει συναιτέρους του, συγγενείς και στενούς φίλους από τη Νάουσα. Έτσι το 1874-75 ιδρύει το πρώτο οργανωμένο νηματοουργείο στην Τουρκία, με την επωνυμία «Λόγγου - Κύρτη - Τουρπάλη».

Μή αρκούμενος στα κέρδη αυτής της επιχειρήσεως, ιδρύει το 1895 στα Βοδενά (Έδεσσα), το Κλωστήριο - υφαντουργείο με την επωνυμία «Γρηγορίου Τσίτση και ΣΙΑ», εκμεταλλεύμενος έτσι και τις εκεί υδατοπτώσεις.

Τα εργοστάσια αυτά προσκόμισαν πολλά οφέλη για τις πόλεις

αποσχολώντας εκατοντάδες βιοπαλεστών.

Με την Εργατική Κυψέλη και την Ορθόδοξο Αδελφότητα Κυριών στην συνέχεια, πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στη διεξαγωγή του Μακεδονικού Αγώνα. Πρέπει να τονίσουμε ότι τα όπλα έφθαναν στη Νάουσα τοποθετημένα μέσα στις «μπάλες» θαμβακιού. Οι αρχηγοί του Αγώνα ερχόταν στον τόπο μας ως μηχανικοί των εργοστασίων του.

Η κοινωνική δράση του Γεωργίου Αν. Κύρτη υπήρξε πολυσηχδής.

Την ιδιαίτερη πατρίδα του Νάουσα, πρόσεξε ιδιαίτερα. Το 1880 - 85 έκαμε το υδρογωγείο της πόλης έργο αναγκαιότατο, με το οποίο μετέφερε το νερό, με πήλινες σωλήνες από τον Άγιο Νικόλα στη Νάουσα, η οποία ως τα τότε κατά κύριο λόγο υδρεύονταν από της Χώρας το νερό. Έτσι κάθε μαχαλάς απέκτησε τις δικές του βρύσες.

Έκαμε δωρεές στα σχολεία, κυρίως με τη χορήγηση βιβλίων και χαρτών.

Το 1895 ανείγειρε το Ρολόι της Πόλεως, απέναντι ακριβώς απ' το Κονάκι του Μουντήρη (Διοικητήριο).

Πέραν της πρακτικής του εφαρμογής ο πύργος του ακόμη και σήμερα είναι ένα στολίδι για τον τόπο μας.

Το 1902 διάνοιξε τον κύριο δρόμο της πόλεως από τον φόρο ως το εργοστάσιο Μπίλη. Για τον λόγο αυτό ο δρόμος φέρει το όνομά του.

Το 1909 χάνει τη σύζυγό του Ελισάβετ το γένος Τσίτση και στη μνήμη της χτίζει την εκκλησία της Βαγγελίστρας στο παλιό ενοριακό νεκροταφείο της Μεταμορφώσεως.

Από το 1898 εγκαθίσταται οικογενειακώς πλέον στη Σαλονίκη

✧ Συνέχεια στην σελίδα 34

Ίδρυση των πρώτων

ναουσαϊκών φαρμακείων

Κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα



Στο προηγούμενο τεύχος της «Νιάουσας» ο κ. Άγγελος Βαλταδώρος περιέγραψε πολύ παραστατικά δυό παλαιότερα ναουσαϊκά φαρμακεία, τα οποία ξαναζωντάνεψε στη μνήμη πολλών Ναουσαίων.

Βέβαια και πριν από αυτά είχαν λειτουργήσει στη Νάουσα φαρμακεία, τα οποία όμως με τη πάροδο του χρόνου έχουν λησμονηθεί τελείως. Αυτά τα φαρμακεία, που συνθέτουν κατά κάποιον τρόπο την πρωτοϊστορία των ναουσαϊκών φαρμακείων, προσπαθήσαμε να τα αναστήσουμε από γραπτές πηγές της εποχής.

Μία τέτοια βοηθητική γραπτή πηγή είναι τα δημοσιεύματα του γνωστού Ναουσαίου δασκάλου Στ. Χωνού στην εφημερίδα της εποχής του «Νέα Αλήθεια» της Θεσσαλονίκης!

Από αφορμή την ίδρυση ενός δεύτερου φαρμακείου στη Νάουσα κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας, ο Στ. Χωνός, με το ψευδώνυμο Ούτις, αποστέλλει στη «Νέα Αλήθεια» της Θεσσαλονίκης μία εκτενή ανταπόκριση σχετικά με τα εγκαίνειά του².

Η λειτουργία αυτού του δεύτερου όπως το λέει ο Χωνός, φαρμακείου αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι, παρεκτός των άλλων, είναι αποτέλεσμα της γνωστής κοινωνικο-πολιτικής αναταραχής που συνεκλόνηζε τότε τη κοινωνία της Ναούσης.

Χάρη στις ενέργειες της Αγαθοεργού Αδελφότητας ήδη λειτουργούσε από μερικών ετών στη Νάουσα το πρώτο φαρμακείο. Όπως σε πολλά Μακεδονικά αστικά κέντρα, ιδρύθηκε και αυτό για να εξυπηρετήσει περισσότερο εθνικούς σκοπούς.

Την εποχή εκείνη, που ο Μακεδονικός Αγώνας ήταν σε έξαρση, πολλά επαρχιακά φαρμακεία, εξαρτώμενα φαινομενικά από τους Φιλανθρωπικούς και Αγαθοεργούς Συλλόγους, ήταν ενταγμένα στο πρόγραμμα της εθνικής εργασίας κατά των ξένων προπαγανδών που δρούσαν τότε στη Μακεδονία. Ιδρύονταν δηλαδή με την ενίσχυση του Ελληνικού Προξενείου και υπό την αιγίδα και τη κάλυψη των κατά τόπους Αγαθοεργών Συλλόγων εκπληρώναν ένα εθνικό σκοπό. Συνήθως δε διευθύνοντο από επιστήμονες φαρμακοποιούς που είχαν σπουδάσει για αυτό τον σκοπό με υποτροφίες διαφόρων εθνικών συλλόγων ή κληροδοτημάτων.

Έτσι και στη Νάουσα, υπό την αιγίδα και τη κάλυψη της Αγαθοεργού Αδελφότητας, λειτούργησε, κατά τη κρίσιμη αυτή εποχή, άγνωστο αν στην ίδρυσή του συνέδραμε το Προξενείο Θεσ/νίκης, ένα πλήρες φαρμακείο, που αναμφίβολα ενισχύονταν από πλούσιους και πτωχούς Ναουσαίους.

Μολονότι το φαρμακείο αυτό ήταν επαρκέστατο για τη Νάου-

σα της εποχής εκείνης, ταυτόχρονα ιδρύεται και ένα δεύτερο φαρμακείο. Αυτή τη φορά από τον «Λαϊκό Σύνδεσμο». Από το φιλολαϊκό δηλαδή κίνημα που είναι γνωστό ως «Πούπουλο»³.

Η ίδρυση φαρμακείου από μέρους του «Λαϊκού Συνδέσμου» εμ-

Του
Γ. Τουσίμη

πίπτει στον κοινωνικό χαρακτήρα του φιλολαϊκού «Πούπουλου». Είναι μία πτυχή της κοινωνικής πρόνοιας που υπόσχεται και προέβλεπε το καταστατικό του Συνδέσμου, ενός Συνδέσμου που προήρχετο από τον λαό και φρόντιζε για τον λαό.

Την ίδια εποχή υπήρχαν στη Νάουσα δυο επιστήμονες φαρμακοποιοί. Ο Γ. Παπαγιάννης και ο Φίλιππος Αρνής. Ο ένας από αυτούς, ο Παπαγιάννης, ο οποίος ήταν μέλος και οπαδός του «Λαϊκού Συνδέσμου», μάς πληροφορεί ο Χωνός ότι είχε αναλάβει το νεοϊδρυμένο δεύτερο φαρμακείο. Έτσι μάς επιτρέπεται να υποθέσουμε με θετικότητα ότι, εφόσον αναφέρεται κατηγορηματικά από τον Χωνό ως δεύτερο το νεοϊδρυμένο φαρμακείο του «Λαϊκού Συνδέσμου», μπορούμε να πούμε ότι δεν υπήρχε τρίτο και κατά συνέπεια ο Φίλ. Αρνής είχε αναλάβει το πρώτο, δηλαδή το φαρμακείο της Αδελφότητας. Άλλωστε, αυ-

τός, σύμφωνα με μιά δήλωσή του στη «Νέα Αλήθεια», ήταν αντίθετος και κεκηρυγμένος εχθρός του «Πούπουλου».

Ο Στ. Χωνός, όπως πάντοτε, περιγράφει πολύ γλαφυρά και με άφογη δημοσιογραφική γλώσσα τα εγκαίνια του νέου φαρμακείου. «Σπανίως, γράφει, τελετή διεξήχθη μετά τόσης λαμπρότητας μετά ζηλευτής τάξεως και μετά προσηκούσης ευπρεπειάς, μεθ' όσης εγένετο τα εγκαίνια του Φαρμακείου του «Λαϊκού Συνδέσμου» την παρελθούσα Κυριακή (3.10.1910).

Βέβαια δεν ήτο δυνατόν να γίνει άλλως, αφού και τούτο είναι έργον του ευαγώγου και προθύμου εις θυσίας λαού. Το πλήθος άπειρον συνήχθη την ορισμένη ώρα εις την αίθουσα του Παρθενάγωγείου, οπόθεν, μετά καταλλήλου προσλαλιάς του Προέδρου του Συνδέσμου, ηγουμένης και παιανιζούσης της μουσικής, διέσχισε την αγορά και έφθασε εις το ευπρεπώς κατασκευασμένο νέον φαρμακείον, όπου ανέμενε ο πολύπειρος φαρμακοποιός Γ. Παπαγιάννης, ο εις εκ των ιατρών Θ. Παπαδημητρίου και άλλοι».

Από την ίδια ανταπόκριση πληροφορούμεθα ότι οι βάσεις του νέου φαρμακείου ετέθησαν από τον Αν. Τύμη με την εκ 50 οθωμ. λιρών δωρεάν του. Γι' αυτό και ο Αρχιερατικός Επίτροπος Νεόφυτος κατά τον αγιασμόν τον εμνημόνευσε «υψηλή τη φωνή».

Εκτός από τον Αν. Τύμη, υπήρξαν και άλλοι Ναουσαίοι δωρητές, με μικρότερα ποσά, που δεν αναφέρονται όμως ονομαστικά, καθώς και Ναουσαίος της Αμερικής. Πάντως, φαίνεται καθαρά, ότι όλοι οι δωρητές ήταν μέλη του «Λαϊκού Συνδέσμου».

Επίσης ο Στ. Χωνός διασώζει και τη γραφική πληροφορία ότι «μετά τον αγιασμό, το πλήθος, προηγουμένης της μουσικής, με-

τέθη εις την οικία του Αν. Τύμη, όν και συνεχάρη δια την γενναία αυτού δωρεάν».

Η αιτία που προκάλεσε την ίδρυση από το «Πούπουλο» και δεύτερου φαρμακείου στη Νάουσα ήταν ο κομματισμός. Ο τυφλός κομματισμός που συνεκλόνηζε τότε τη κοινωνία της Ναούσης είχε εισχωρήσει και στους κόλπους της Αγαθοεργού Αδελφότητας. Σύμφωνα με τον Στ. Χωνό, η Αδελφότητα κομματιζόνταν υπέρ της αντίθετης προς το «Πούπουλο» μερίδας των κατοίκων και ενεργούσε μεροληπτικά.

Σε μιά ανταπόκρισή του ο Χωνός υπόσχεται να γράφει πολλά για την Αδελφότητα, η οποία, όπως γράφει, «αν και είχε ανέλθει εις επίζηλον θέσιν, προσέλαβε εσχάτως κομματική χροιά καταντήσασα τιμάριον ολίγων χατηρικών εκμεταλλευομένων αυτήν». (Παρά τις επίμονες προσπάθειές μου, δεν κατόρθωσα να βρώ τέτοιου είδους ανταπόκριση. Πιθανόν, για ευνοήτους λόγους, θάφτηκε στα συρτάρια της εφημερίδας).

Έτσι προέκυψε η ανάγκη του δεύτερου φαρμακείου εκ μέρους του «Πούπουλου» για την εξυπηρέτηση των ιδικών της οπαδών.

Παρά τη χρησιμότητα όμως του νέου φαρμακείου, ο Στ. Χωνός, αν και ένθερμος υποστηρικτής του «Πούπουλου», δεν διστάζει να κατακρίνει την ενέργεια αυτή του κόμματος που υπεστήριζε. Την θεωρεί «απόρροια της ασουνεσίας, μεθ' ής λύονται παρ' ημίν όλα εν γένει τα ζητήματα». Εχρεάζετο, γράφει, ολιγότερος ταταρινισμός και περισσότερος σεβασμός προς τα ιερά χρήματα, των οποίων, η χρήσις συνωδά ρητοίς άρθροις του καταστατικού, πρέπει να γίνει ευλαβεστέρα και φειδωλότερα.

Ο λόγος για τον οποίον ο Χωνός ψέγει τους ομοϊδεάτες του εί-

ναι ότι παρασύρθηκαν από στενά κομματικά συμφέροντα, από μια στενή αντίληψη των πραγμάτων και παρέβλεψαν ένα πολύ πιδετείγον ζήτημα.

Την αβλιότητα και τις δυσμενείς συνθήκες λειτουργίας των Σχολείων αναφέρει ο Στ. Χωνός σε σειρά δημοσιευμάτων του. Δεν διστάζει να τα αποκαλεί τρώγλες και στρεβλωτήρια¹.

Παραθέτει μάλιστα και το ακόλουθο ανέκδοτο: Ο Τούρκος Επιθεωρητής της Παιδείας, περιερχόμενος τις παραδόσεις ανεφώνησε κατάπληκτος: «Αήπ, Αήπ. Γιαζίκ (κρίμα). Ουδέποτε φανταζόμουν να εύρω τέτοιο σχολείο, στην περιφημη Νάουσα»².

Για τον λόγο αυτό, γράφει, δεν έπρεπε να παρασυρθούν από κομματισμό. Έπρεπε να διαθέσουν τα χρήματα για την προέχουσα ανάγκη της ανέγερσης διδακτηρίου.

Γ' αυτό δεν έπαυε να γράφει και να φωνάζει προς τους συμπολίτες του Ναουσαίους:

«Ω, Ναουσαίοι. Κτίσατε σχολεία για τα τέκνα σας. Εγείρατε τεμένη των Μουσών, εφάμιλλα της φημιζομένης φιλομουσίας σας και αντάξια της εμπορικής και βιομηχανικής επιδώσεώς σας. Οι γάρ εν τώ εκπαιδευτικώ σταδίω υπελειπόμενοι ού στεφανούνται»³.

Παραπομπές

1. Περί Στ. Χωνού. βλ. Ο λόγος Σταύρος Χωνός. Η ζωή και το έργο του. Τάκη Μπαίτη, Νιόουστα τεύχος 51.

2. Εφημ. Νέα Αλήθεια, Θεσσαλονίκη φ. 409 έτος 1910, άρθρου: Εγκαίνια (Ούτις)

3. Περί «Λαϊκού Συνδέσμου». βλ. Στ. Αποστόλου «Νάουσα» (Σύμμεικτα) τόμος Α' σ. 183-208 Ταϊκόι Αγώνες-Πολιτικές έριδες.

4. Εφημ. Νέα Αλήθεια. Συκοφαντίων αναίρεσις φ. 277 έτους 1910.

5. όπου Παρ. Νο 2.

6. Εφημ. Νέα Αλήθεια. φ. 409 έτους 1910, άρθρου: Το σχολεία μας (Ούτις)

7. Εφημ. Νέα Αλήθεια φ. 457 έτους 1910, άρθρου: Η επί της ανεγέρσεως Επιτροπή (Ούτις).

8. Εφημ. Νέα Αλήθεια φ. 409 έτους 1910 άρθρου: Το σχολεία μας (Ούτις)

Οι παλιοί κινηματογράφοι στη Νάουσα



Ήταν η εποχή της Μικρασιατικής καταστροφής και η προσφυγιά πλημμύρισε την χώρα μας. Ο ντόπιος γαμπρός ζητούσε από την προσφυγοπούλα νύφη «σαράντα μολογίες και δέκα πέντε μετροπένες». Ο γάμος κρατούσε ολόκληρη την εβδομάδα και η νύφη φεύγοντας την Κυριακή από το πατρικό της έκανε τον αργό σταυρό της στο τελευταίο σκαλοπάτι: σκεδία λυπητερού σκοπού του κλαρίνου των Ατσήδων, ενώ συγχρόνως φιλούσε το «βαρκακωμένο» μήλο του ψηλού καλαμιένιου φλάμπουρου με το μανδύλι που προηγείτο της γαμήλιας πομπής.

Ήταν η εποχή που τα νύγαμπρα άρχισαν να πηγαίνουν «ταξίδια γάμου» και που ο Αδάμος Τσιμπουκλής το σατύρισε στην τότε θαυμάσια αποκριά (με την παρέα του χέροντας πίσω από το νέο ζευγάρι: την κατσίκια, την αγελιάδα και στον γάιδαρο φορτωμένο την σκύφη και το καζάνι της πλύσης).

Τότε που η ερρασιτιά πήγαινε και σχολούσε με τις ατιμοσφαιρίδες του κάθε εργοστασίου, με τις γκαλέτζες στα πόδια που το θωρο ήταν μακρινό όνειρο, το δε μεροκάματο έφτανε την αξία δύο οκάδων ψωμιού μαύρου από τους φούρνους του Ζαφείρη του Παρέλα (Πιτσιάκη) του Αλέξη Ζαμπάκα και γέρου Φράφινος Λίτη (Τρούπκου).

Ήταν ακόμη η εποχή που η κοινή γνώμη της μικρής μας πολιτείας (6.000 κάτοικοι) είχε συγκινηθεί από το φόντο του Ντινίτη και του Καραούτσα και τη ζωή των κα-

τοίκων ερhythμιζε το ωρολόγι του Πύργου της Δημαρχίας που οι κτύποι του ακούγονταν σ' όλη την πόλη.

Τότε περνούσαν απ' τους στενούς δρόμους με το καλύτερό τους τελευταία αμάξια των Κυπρίτη, Τζαμάλη, και Κάρτα, καθώς γίγανε με τα πρώτα θορυβώδη αυτοκίνητα του Κώστα Οικονόμου και του Παν/τη Πολυχρονόπουλου.

Τότε οι κυρίες έκαναν εξαγωγές δοντιών και έπαιρναν καρτές βενιτέζες, οι δε μπακάληδες πουλούσαν και βδέλες γι' αφαιρίαξη.

Το βέξ - κρότ και η Ριρίκα χαλούσαν κόσμο στις χαρσοπερίδες και η ταβέρνα του Τέλη και το μπακάλικο του Τμήη έκαμαν χρυσές δουλειές. Ακόμη ο φανοκάρος άναβε τις λάμπες του πετρελαίου στους δρόμους της πόλης (μας που είχε δήμαρχο το Θωμά Αρνίη μικρόν το δέμα και σέβεται στο περπάτημα, και το μάκρος της γυναικειάς φούστας κατά διαταγή του δικτάτορα Πάγκαλου έπρεπε να φτάνει δέκα πόντους από το έδαφος (που ήσουν μίνι:)).

Έχε περάσει πολύς καιρός που οι Λουσιμαχαιοί και οι Γρέζηδες εμπορευόμενοι είχαν τερματίσει ξεπερνώντας τον Μάρκο Πόλο στον δρόμο του τσαγιού και είχαν γυρίσει από το Βεργίγειο Πορτιμό. Το αωληνάρη της κινήης μόνιμα στο εικονοστάσι για την ελονοσία και στο κουρείο των αδερφών Κούλη (πολιτικοφολογογικό σάλονι) άναβαν οι συζητήσεις στα θέματα εποχής.

Και τέλος τότε ήταν που οι συμπολίτες μας Δημήτριος Λόγγος γιός του εισαγγελέτη της πόλης μας Γαλάκη διέσχισε την οδό «από της φιλλύρας» του πεινασμένου Βερολίνου έχοντας δίπλα του στην Ι.Χ. MERCEDES, την Μάγδα Σκάνιτερ,

Του κ. 'Αγγελου Βαλταδώρου

ηθοποιού του βουδού και αμιλούντος κινη/φου μητέρα της Ράμης Σκάνιτερ, ειδικό που δεν κατέληξε σε γάμο, και ο Κώστας της Ανέτας φυσικό αντίγραφο του Καραγκιόζη τελείωνε το τραγούδι του στους νυχτερινούς δρόμους με την επωδή του, «άντε κανάρια και να πεθάνουν οι καλές».

Αυτά και άλλα συνέβαιναν τότε όταν στη μικρή μας παρευούλα έπεσε η μαχητική λέξη «Κινηματογράφος». Σ' ένα από τα ιστορικά καφενεία της οδού Ζαφειράκη που αποτελούσε τον άξονα της δημόσιας ζωής της τότε Νάουσας είδαν τα παιδικά μας μάτια να ξεφουρτώνονται κάτι περίεργα μηχανήματα και να γίνονται περιβόητες εγκαταστάσεις.

Στο καφενείο αυτό ο «ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ» ιδιοκτησίας της οικογένειας Κανδυλιδή άρχισε να λειτουργεί θεινός κινηματογράφος. Πελαταικά το καφενείο ανήκει στο τότε Κ.Κ. Άλλωστε από αυτό ξεκίνησε και η πρώτη διαδήλωση των σπαδών του και έλαβεν χώρα η πρώτη νακοποίηση εισαγγελείας. Έλαχε μια θορυβώδη γεννητήρια που έ-

κανε να τρῶσαν τα ἔξαιμα της γει-
κονιάς και: όταν συνήκως χαλῶσε
ο: θεατῆς συνέχισαν την ἐπιόμενη
βραδιά το ἔργο.

Ο Κινηματογράφος αὐτὸς λει-
τούργησε καθῶς και το καφεκεί-
οις ἐπιχείρησι του Γεωργίου Σμέρ-
νου με χειριστὴ Ἰταλὸ και κατόπιν
ἔλληνα για να περάσει μετά στους
ἀδελφούς Ἀγοραστοῦ για να κατα-
κλύξει μόνον ὡς κινηματογράφος
στους ἀδελφούς Δάρη. Ἡ πελατεία
του ἦταν κατὰ πλειοψηφία ἀνδρική
με ελάχιστες γυναίκες και μόνον ὁ-
ταν μια φορά προδλήθησαν τα πά-
σι του Χριστοῦ γέμισε ἀπὸ «ταπει-
να» και «ἀμπαντή» και το σταυρο-
κόπημα πήγε γόνα.

Μέχρι τότε η ψυχιαγωγία των
Νηουσαίων ἦταν ο Καρχακῶξης
του Κωνσταντᾶρα στὸν «ΠΑΡΑ-
ΔΕΙΣΟ» και του Νίσου στὴν «Ο-
ΜΟΝΟΙΑ».

Ἦταν ἀκίμη και το γυαλί - Ντου-
νᾶ, κατασκευὴ σε στυλ ξύλινου
«παουλίου (τεντοῦκι) σαν τὴν Αθην-
ναϊκὴ Ρομῶα πάνω σε ρόδες που
εἶχε στις πλευρῆς ἀνοίγματα με
μαγευτικὸς φακούς ἀπ' τους ο-
πίσιους περνούσαν με εἰδικὸ μηχαν-
ικὸ εἰκόνας παγκοσμίου και ελ-
ληνικὸ ἐνδιαφέροντος ὅπου ἀντί-
εραχική: ο κατατοπισμὸς ἐγίνετο
ἀπ' τον χειριστὴ με στενωρεία τὴν
φωνή ὅπως π.χ. ἐδῶ βλέπετε τὴν
μάχη του Βερντέν, τὴν μάχη του
Επι - Σεχίρ, τους καταρράκτες
του Νιαγάρα, τον πρωτοπαγηνάχο
Ντέμιου και για να καταλήξει: στον
Αθανάσιο Δάκο που «εκείνοι τον
ἐπὸδλῶζαν και αὐτὸς χαμογελοῦ-
σε».

Ἐνωρίτερα ὁμως και προ του πρῶ-
του μεγάλου πολέμου εἶχαν δημι-
ουργήσει: Κινηματογραφικῆς ἐπιχει-
ρήσεις: οι ἀδελφοὶ Λουσιμάχου, ἐξῆ
ἀπὸ τὴ Νέουσα και μια φορά στο
παλιὸ Χ' Κορκοῦτειο (Γαλάκισ) ἔκα-
μαν μια προβολή για τους μα-
θητῆς μὴ (μηχανή) της τότε ἐποχῆς.

Ἀλλὰ και μια κόπια (ντοκιμαν-
τέρ) ἀπ' τον Ρωσο-Ἰαπωνικὸ πό-

λεμο του 1904 ἰδιοκτηρία Λουσιμα-
χῶν μας ἐπιδείχθη στο πρώτο
δημοτικὸ.

Επιχειρηματικᾶ και μόνον: ο
πρῶτος Κιν/φος στὴν πόλη μας ἦ-
ταν ο «ΣΠΛΕΝΤΙΤ», που λειτουρ-
γοῦσε σ' ἓνα παλιὸ μεταξουργεῖο
της οἰκογένειας Λαμινίδη, ὅπου σή-
μερα η Ἀκτὴ Ἀγορά και το σπίτι
του δάσκαλου Δημητριάδη.

Εἶχε ἐξωτερικὴ σκᾶλα ἀκάλυπτη
με ἀνοίγματα και: χωρὶς προστατευ-
τικὸ, στο δε ἰσόγειο υπήρχε καρ-
βουνοαποθήκη. Ο κινηματογράφος
ἠετούργησε με ξενόφερτο ἐπιχει-
ρηματία τον Γεῶννη Σαμαρά που
ἀργότερα τον μετέφερε στο καφε-
κείο «ΟΜΟΝΟΙΑ» του Ζαφειράκη,
Γεωργουλιᾶτου, με χειριστὴ - βοηθὸ
τον Σταύρο Οἰκονομίδη ἀπὸ τὴν
Μικρὰ Ἀσία ο οποίος τις Ἀπακρίες,
μεταμφερισμένος σε Σαρλῶ, ἔκανε
τόνιες ἀκροβασίες στο τεττωμένο
σχολιῖ.

Εκείνη τὴν ἐποχὴ κᾶηκε και η
καμπῆνα της «Ομόνοιας» ὁπότε ο
Σαμαρᾶς ἔφυγε για τὴν Θεσσαλονί-
κη, για να σταδιοδραμῆσει ὡς ἐπι-
χειρηματίας των «ΤΙΤΑΝΙΟΝ» και
να περάσει πλέον η «Ομόνοια»
στους ἀδελφούς Δάρη.

Συγχρότως τότε ἀνοίξε και ο θε-
ρινὸς του Σερίφη ὡς ἐπιχείρησι
των ἀδελφῶν Τερζοπούλου που κα-
τόπιν τον μεταφέρθηκε στο «καινούρι-
ο Κιόσκι» ὅπου σήμερα το ἐπάνω
πάρο με τὴν δημιουργία του ὁποί-
ου ἔκλεισε το 1932.

Τέλος το 1936 ἀρχίσε να λειτουρ-
γεί ο κιν/φος - σμιλῶν πλέον - της
δημοτικῆς αἴθουσας τα «ΤΙΤΑ-
ΝΙΑ» ὡς ἐπιχείρησι των ἀδελφῶν
Κελεμουρίδη και που ὕστερα ἀπὸ
δύο χρόνια συγχωνεύτηκε με τὴ
Νέα Ομόνοια των ἀδελφῶν Δάρη
με ἀμμετοχή και δύο νέων ἐταί-
ρων του Ἀναστασίου Μυσιρλή που
ἔπεσε στὴν Ἀλβανία ὡς ἀξιωματι-
κός και: των ἀδελφῶν Μπιγτερλή.

Ἡ «Ομόνοια» κράτησε μέχρι το
1959 ὅταν μεταφέρθηκε ὡς ἐπιχεί-
ρησι στὴν «Ἀγγελικὰ» των ἀδελ-

φῶν Κελεμουρίδη, μέχρι το 1979
ὁπότε ἔπεσε και: αὐτὴ ὅμα μπουλν-
τῶνας γιατί εἶχε ἔλθει πλέον η με-
ταπολεμικὴ ἐποχὴ της τηλεόρασις.
Για τὴν περίοδο αὐτὴ και τους κι-
νηματογράφους που δημιουργήθη-
καν (Ορφεύς, Παρθενῶν, Διάνα,
Ζαφειράκης), θᾶ μας δοθεῖ η ευ-
καιρία να ἐπανέλθουμε.

Ἀς ξαναγυρίσουμε τώρα στὴν «Ο-
μόνοια» γιατί αὐτὴ δικαιοῦται: ο
μεγαλύτερο μέρος της ἱστορικῆς
μας ἀναδρομῆς. Στὴν «Ομόνοια»
των παιδικῶν και ἐφηβικῶν μας
χρόνων. Πόσα ονειροποιήματα και
σκιετήματα στὴν σκοτεινὴ αἴθου-
σά της. Αὐτὴ κιν/φος, αὐτὴ θέατρο,
αὐτὴ ποικίλο θέαμα.

Ποῖς ἀπὸ τὴν γενεά μου δεν
ἀπόλαυσε μαζί: με τις ορχήστρες
των Ἀστῆδων στα διαλείμματα του
βουδῶ, ἀλλὰ και με τους πρωταγω-
νιστῆς του σμιλούντος μελωδίας της
«εὐθεμῆς χήρας», της «πριγκίπισ-
σας της Τζάρντας», «της νυχτερί-
δας», της χώρας του μεδωμάτορ,
ἀλλὰ και: ποῖος δεν σιγοτραγουδῆ-
σε μαζί: με τους ἑλληνικὸς ὁπεραν-
τικὸς θιάσους τις ρομάντζες του
«Βαπτιστικῶ», «του κοριτσῶ της
γετονιάς», των «ἀπάχηδων» των Ἀ-
θηνῶν» καθῶς και της «ανθισμένης
αμυγδαλιάς» του Βεροιώτη Κατσα-
μπῆ.

Εὐκείνο που πρέπει να τονιστεῖ
στὴν ἀναφορά μας του Νηουσαϊκῶ
Κιν/φου εἶναι η συμπόρευσι του με
τους ἀδελφούς Δάρη (Νίκο και:
Τάκη), ἰδιαίτερα με τον δεύτερο
μιας και: ο πρῶτος ἐνωρίς ἔφυγε ἀ-
πὸ τὴ ζωῆ.

Ἦταν ἐπιχειρηματίας με ἐμ-
πνευστὴ και: γνώση. Συνέβαλλε τό-
σο ὡς ἐπιχειρηματίας, ὅσο και ὡς
τεχνικός. Εἶχε συλλάβει το ρόλο
του κιν/φου τόσο ὡς ψυχιαγωγικὸ
μέσο, ὅσο και ὡς μορφωτικὸ. Δεν
ἦταν ἓνας ἀπλὸς χειριστῆς της μη-
χανῆς του.

Στο παλιὸ Κιόσκι, στο ἀνεπανά-
ληπτο Κιόσκι: της ἐποχῆς του μεσο-

• Συνέχεια στὴν σελίδα 50

Εργασιακές σχέσεις και ποδόσφαιρο στη Νάουσα

στις αρχές του αιώνα μας

Η πανεπιστημιακή κ. Έλλη Σκοπετά σε τελευταίο και εξαίρετο βιβλίο της με τον τίτλο «**Η ΑΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ**» (έκδ. ΓΝΩΣΗ 1992), όπου εξετάζει διεξοδικά τις παρομοίες της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αναφέρεται σε μια πλούσια και ξένη βιβλιογραφία. Ανάμεσα στα παραδείγματα «εκδυτικισμού» της Οθωμανικής κοινωνίας παραθέτει στη σελίδα 51 και ένα απόσπασμα από την αφήγηση κάποιου Άγγλου περιηγητή, του ALLEN UPWARD, όπου γίνεται λόγος για τη Νάουσα στους πρώτους χρόνους του αιώνα μας'. Με την άδειά της παρατίθεται το απόσπασμα:

«Τριακόσιες γυναίκες και κορίτσια, από την ηλικία των δέκα, έχουν προσληφθεί στο εργοστάσιο της Νάουσας, και η εργάσιμη ημέρα διαρκεί από το ξημέρωμα ως το ηλιοβασίλεμα, η κατά μέσον όρον δώδεκα ώρες. Είναι πρόσοδοι, είναι πολιτισμένες, όμως ακόμα και όταν φύγει ο Τούρκος, θα υπάρχει ακόμη κάμψη δουλειά για το (Άγγλικό) Εργατικό Κόμμα στην Νάουσα (...). Όμως το πιο εκπληκτικό πράγμα που αντίκρουσα σ' αυτή την μικρή Ελληνική πόλη στα βάθη της ορεινής Μακεδονίας ήταν ένα αγγλικό ποδόσφαιρο. Το παιχνίδι ήρθε πριν 15 χρόνια. Οι κάτοικοι της πόλης μας έδειξαν, με υπερηφάνεια, τα γκολ-πόστ και το γήπεδο όπου παιζόταν το παιχνίδι. Ίσως εδώ θα μπορούσα να πω ότι το παιχνίδι δεν είναι λυότερο δημιουργίες, αν και εισήχθη υπό πρόσφατα στην Αθήνα. Ήμουν παρών σε ένα καλοπαιγμένο ματς μεταξύ

των συλλόγων της Αθήνας και του Πειραιά' και ήταν διασκεδαστικό να ακούει κανείς τους απογόνους των αθλητών των Ολυμπιακών αγώνων να εσφωνούν τις αγγλικές ιαχές: «φάουλ» και «σφάιντ».

Η λιτή αυτή αφήγηση του Άγγλου περιηγητή παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί θίγει δύο διαφορετικά θέματα, το ένα για την κατάσταση

Του Αχιλλέα Φ. Γκούτα Επίτιμου Δικηγόρου

των εργασιακών σχέσεων στη Νάουσα στις αρχές του 20ού αιώνα και το άλλο για την αθλητική ενασχόληση των τότε Ναουσαίων με το ποδόσφαιρο. Ίσως, όμως, τα θέματα αυτά να μην είναι τόσο αντιφατικά, εφόσον συνδέονται με την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης της Νάουσας, στο τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα και την «αστικοποίηση» της².

••

Όπως είναι γνωστό και έχει διαπιστωθεί και διατυπωθεί από πολλούς ιστορικούς και ερευνητές, από τα μέσα του περασμένου αιώνα παρατηρείται μια επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης στη Βόρεια Ελλάδα και γενικά στο ευρωπαϊκό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως και στο Βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Ειδικά για τη Νάουσα, έχουμε άκνηση της βιοτεχνίας και γεωργίας και το 1874-75 την ίδρυση και εγκατάσταση του πρώτου βιομηχανικού εργοστασίου των «ΛΟΓΓΟΥ, ΚΥΡΤΣΗ και

ΤΟΥΡΠΑΛΗ», που ακολουθείται με την εγκατάσταση και άλλων εργοστασίων, ώστε το 1905 να λειτουργούν πέντε μονάδες με δυναμικότητα συνολική 1.000 και πλέον ίππων και προσωπικό πάνω από 1.000 εργάτες. Με την ανάπτυξη αυτή της βιομηχανίας δημιουργείται και σχηματίζεται μια νέα κοινωνική τάξη, το βιομηχανικό προλεταριάτο.

Για τις εργασιακές σχέσεις και τις συνθήκες εργασίας στα πέντε εργοστάσια της Νάουσας δεν έχουμε ασφαλείς πληροφορίες γραπτές. Θα αρκασθούμε σε αφηγήσεις, αναμνήσεις, σε σύγκριση με τις ανάλογες περιπτώσεις συνθηκών στην Θεσσαλονίκη, Μητρόπολη του Βορείουελλαδικού Χώρου.

Γράφει, λοιπόν, ο Άγγλος ALLEN UPWARD ότι 300 εργάτριες και μικρά κορίτσια δούλευαν σε νηματουργεία της Νάουσας 12 ώρες την μέρα και με μια πρόταση θίγει το λεπτό θέμα της εργασίας γυναικών και ανήλικων και του ωραρίου των 12 ωρών εργασίας. Το ίδιο όμως συνέβαινε και στις άλλες δραστηριότητες, στη γεωργία, στις βιοτεχνίες (μύλους, μπατάνια κλπ.), της ίδιας της πόλης, όπως και στη Θεσσαλονίκη και σε όλη την οθωμανική επικράτεια'. Η δουλειά στο εργοστάσιο άρχισε την αυγή και τελειώνει τη δύση. Αυτό ίσχυε γενικά και στη Νότια Ελλάδα και στην Ευρώπη. Νομοθεσία που να ρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις ήταν ανύπαρκτη στην οθωμανική αυτοκρατορία, εφόσον η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν στα σπάργαλα. Ζητήματα εργασιακών σχέσεων,

έκσης του ωραρίου εργασίας στη βιομηχανία και της απασχόλησης μικρών παιδιών, ήταν από τα πιο έντονα την εποχή της ανάπτυξης της βιομηχανικής περιόδου που καπιταλισμού και από τα βασικά αιτήματα του εργατικού κινήματος και των σκληρών αγώνων της εργατικής τάξης. Υποστηκμίζουμε ότι το οκτώωρο για τους βιομηχανικούς εργάτες καθιερώθηκε με το άρθρο 2 της Διεθνούς Συμβάσεως Εργασίας της Ουάσιγκτον το 1919 και η οποία Σύμβαση κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον νόμο 2269/1920 και με το Πρ. Δ. 27.6.1932 εφαρμόζεται στη χώρα μας από τότε. Για την προστασία των ανηλίκων έχουμε τον νόμο ΔΚΘ/1912 που απαγόρευε την εργασία ανηλίκων, κάτω των 16 ετών.

Επαπερχόμαστε στη Νάουσα της εποχής εκείνης με μια μαρτυρία του μακαρίτη Χατζηγαλούση, σε αξιοποιήσιμη συνέντευξη του 1936. Κατά το συνήθειό του, οργίλος, καυτηριάζει τους βιομηχάνους και μεταξύ άλλων είπε: «Ακαθόριστος η εργασία, δεν υπήρχαν οι προστατευτικοί της εργασίας νόμοι: στην Τεφελιά και οι βιομήχανοι ώρισαν ως εργάσιμη μέρα από της ανατολής του ηλίου μέχρι το σκοτεινιάσει της μέρας. Ζωή αδύνατη...».

Όσο για τα μεροκάματα, ο ίδιος Χατζηγαλούσης μαρτυρεί ότι και εργαζόμενοι πληρώνονταν ημερομίσθια από 2 μετελλίκια (4 δεκάρες ελλην. χρυσής δοχ.), μέχρι 45 λεπτών ήτοι 2 γρόσια για τους παλιούς και από 10 χρόνια εργαζομένους. Στη Θεσσαλονίκη το ημερομίσθιο του ανειδίκευτου εργάτη ήταν 40-50 παράδες και για τους ειδικευμένους 60-70. Στη Φιλιππούπολη της Βουλγαρίας, όπου είχαν ανεπτυγμένη βιομηχανία χιμικών, υπολόγιζαν τον μηνιαίο μισθό του ανειδίκευτου εργάτη γύρω στα 70 γρόσια, δηλαδή γύρω στα 2,50 γρόσια τη μέρα (υφαντές)⁴.

Σε συνέχεια ο ίδιος περιηγητής Α. UPWARD θέτει ένα άλλο θέμα. Γράφει ότι «είναι πρόβδος, είναι πολιτισμός, όμως ακόμα και όταν φύγει ο Τούρκος, θα υπάρχει κάμποση δουλειά για το (Αγγλικό) Εργατικό Κόμμα στη Νάουσα».

Η παρένθεση (Αγγλικό) είναι της κ. Σκοπετέα. Υπάρχει όμως και άλλη άποψη: να μην αναφέρεται ο προσεκτικός Άγγλος περιηγητής στο Αγγλικό Εργατικό Κόμμα (LABOUR PARTY), αλλά στο λαϊκό κίνημα της Νάουσας την εποχή εκείνη, στο «ΠΟΓΠΟΓΛΟ». Επίσημα το κίνημα αυτό εμφανίζεται με τον Κανονισμό του 1908, αλλά είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα από τα πρώτα χρόνια του αιώνα μας από δυναμικούς ριζοσπάστες και διανοούμενους της πόλης μας (Κων/νος Χατζηγαλούσης, γιατρός Θεοδόσης Χατζηδημητρίου, δάσκαλος Σταύρος Χωνός κ.ά.) και το είχαν αγιαλώσει: αγρότες, βιομηχανικοί εργάτες, μικροεπαγγελματίες και γενικά τα λαϊκά στρώματα. Για τον ιδεολογικό χαρακτήρα και προσανατολισμούς του Πούπουλου έχουν γραφτεί αρκετά από ντόπιους ιστοριογράφους⁵. Πάντως για την περίπτωσή μας, στον επίσημο «Κανονισμό του εν Νάουση Λαϊκού Συνδέσμου ο Άγιος Δημήτριος» και στο άρθρο 1 ανάμεσα στους σκοπούς αναφέρεται ρητά και (παρ. Γ.). «Η υπεράσπις και προστασία της εργατικής τάξεως και των συμφερόντων αυτής κατά παντός αδικήματος».

Αν δίδουμε υπόψη μας ότι το Αγγλικό Εργατικό Κόμμα (BRITISH LABOUR PARTY)⁶ δεν είχε πολλά χρόνια επίσημης ύπαρξης και εκκρεμούσαν ακόμη στους κόλπους του πολλά ιδεολογικά προβλήματα, θα πρέπει να δεχτούμε ότι δεν θα είχε καιρό να ενδιαφερθεί για τα εργατικά ζητήματα της υπό διάλυση Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το ότι στην πόλη μας έπαιζαν ποδόσφαιρο την εποχή εκείνη (πρώτα χρόνια του αιώνα μας), δεν έχουμε άλλη γραπτή πηγή - ίσως και να μας διαφεύγει - παρά μόνο την αφήγηση του παραπάνω Άγγλου περιηγητή. Από αναμνήσεις, όμως, παλιών Νουσαίων,⁷ που ήταν παιδιά τότε, μαθαίνουμε ότι πραγματικά αρκετοί ασχολούνταν με το ποδόσφαιρο στην πόλη μας. Το γήπεδο ήταν στο Κώσκι, στο κάτω μέρος του σημερινού πάρκου, όπου ήταν στήσιμα τα «γκόλποστ» και είχε και γρασίδι. Αναφέρονται, μάλιστα, σαν ποδοσφαιριστές μεταξύ άλλων και ο γιατρός Πετριδής ή ο πατέρας του και ο Σπύρος Λαναράς. Στο πάνω μέρος του σημερινού πάρκου έπαιζαν ένα άλλο παιχνίδι με πιο μικρές μπάλες και μπάλλον επρόκειτο για το παιχνίδι «κρίκετ». Αν είχαν ομάδες και ποιές, δεν έχουμε πληροφορίες, όπως και για την εξέλιξη της ποδοσφαιρικής αυτής ενασχόλησης των τότε Νουσαίων μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και ύστερα. Κάποιες άλλες πληροφορίες αναφέρουν ότι στη Νάουσα παίχτηκε και πένως το 1916 από τους Γάλλους που είχαν έρθει με το σιμαχικό στρατό.

Το ποδόσφαιρο ξαναεμφανίζεται μετά το 1922 με την ίδρυση του Σοβιέτου «ΑΘΗΝΑ», και σε συνέχεια με τα άλλα σωματεία «ΑΚΡΙΤΑΣ», «ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ», «ΑΧΙΑ ΛΕΑΣ», που έδρασαν στο μεσοπόλεμο.

Αξιόπρόσεκτη είναι η παρατήρηση του περιηγητή μας ότι «το παιχνίδι ήρθε πριν από 15 χρόνια, ίσως ήρθε μαζί με το βαμβακούργειο». Με την εγκατάσταση των πρώτων νηματοουργείων στη Νάουσα (1875 - 1905) πιθανόν να απασχολήθηκαν και Άγγλοι μηχανικοί στην τοποθέτηση και συναρμολόγηση των μηχανημάτων, οι οποίοι για την ψυχασγωγή τους έφεραν στην

•• Συνέχεια στην σελίδα 31

Ο ΑΝΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ

Ο απόδημος Ελληνισμός διατήρησε και διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με τη μητέρα πατρίδα και έδωσε το παρόν τόπο στην ανασυγκρότηση της χώρας. αφ' ενός ενισχύοντας την οικονομία της μέσω χρονοφόρου συναλλάγματός του, αφ' ετέρου στηρίζοντας την πατρίδα με κάθε είδος κινητοποιήσεις σ' όλες τις κρίσιμες στιγμές της και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και μετά.

Ιδιαίτερα σήμερα που η κατάσταση στα Βαλκάνια είναι άκρωτος ανησυχητική και εγκυμονεί απρόβλεπτες και ίσως δυσάρεστες εξελίξεις για την Ελλάδα, καλείται για μια φορά ο απανταχού Ελληνισμός να δώσει δυναμικά και αποφασιστικά το παρόν του. Πέρα από τις εκδηλώσεις συμπαραστάσης προς την πατρίδα ή τις διαμαρτυρίες προς τρίτους, το δυναμικό των ομογενών μας μπορεί να δραστηριοποιηθεί προς την κατεύθυνση προβολής και στήριξης των εθνικών δικαιών. Η αγάπη προς την πατρίδα της δεύτερης και τρίτης γενιάς των μεταναστών είναι δεδομένη, υστερεί όμως η καθοδήγηση της πατρίδας για την υλοποίηση αυτής της αγάπης. Αν και σε πολλές περιπτώσεις οι ομογενείς μας έχουν θέσει κλειδιά όπως στις Η.Π.Α, ωστόσο η υποστήριξη των ελληνικών θέσεων μέχρι σήμερα δεν ήταν αποτελεσματική εξ αιτίας των παλινοιδιών του εθνικού κέντρου (στα εθνικά θέματα). Αυτό επηρέασε αρνητικά τη δυναμική των πρωτοβουλιών της ομογένειας διεθνώς. Η Ελλάδα οφείλει να συντονίσει τη μεγάλη ομογένεια ανά τον κόσμο και ιδιαίτερα εκείνη που βρίσκεται στα διεθνή κέντρα αποφάσεων. Πρέπει να αξιοποιήσει τα διεθνή ερείσματα της υπέρ των δικαιών της.

Κύριο έργο των συντομοκρατικών συμβουλίων των απανταχού Ελλή-

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Του
Στέλιου Παπαθεμελή

νων της Διασποράς με το δυναμισμό που τους διακρίνει, θα πρέπει να είναι η προώθηση και κατοχύρωση των ελληνικών θέσεων μέσα από την κατάλληλη και επιπεριστωμένη επιχειρηματολογία που θα αναπτυχθεί σε όλα τα διεθνή Fora. Δυναμικό αγωνιστικό παρόν προς πάσαν κατεύθυνση είναι χρέος μας.

Ενημέρωση, προβολή, παρουσίαση των πλούσιων και αδιάσπαστων στοιχείων και μαρτυριών της ιστορίας και αρχαιολογίας ο άμεσος στόχος.

Ο ομογενειακός ελληνισμός, με κατάλληλη, ουσιαστική οργάνωση, θα έδινε στην Ελλάδα τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλες τις οικονομίες και στο κυβερνητικό κατεστημένο.

Το ειδικευμένο δυναμικό της από τις καλές τέχνες ως τα πυραυλικά συστήματα, θα μπορούσε να αποτελέσει την ραχοκοκκαλιά μιας νέας Ελληνικής και διεθνούς τάξης επιστημόνων κάτω από την καθοδήγηση μίας κεντρικής ένωσης Ελλήνων που θα διέκλυε την οργάνωσή τους και τη δράση τους υπέρ των Ελληνικών δικαιών. Η αξιοποίηση αυτού του δυναμικού θα έπρεπε να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο ανάπτυξης της εξωτερικής μας πολιτικής. 'Αντ' αυτού δεν υπάρχει ούτε Υπουργείο Απόδημου Ελληνισμού.

Όμως οπωσδήποτε θα έπρεπε να υπάρχει ένας φορέας που θα στηρίζει και θα καταθύνει με τις εμπειρίες του τις δυνατότητες του δυναμικού αυτού εκεί που το συγκεν-

τρωτικό κράτος αδυνατεί.

Ο σύγχρονος γεωπολιτικός και γεωοικονομικός ρόλος της Ελλάδος είναι και πρέπει να είναι ο διαρκής στόχος και σκοπός των απανταχού Ελλήνων.

Το μοναδικό αυτό όπλο της εθνικής μητρόπολης δεν μπορεί ούτε και πρέπει να μένει ανεκμετάλλευτο. Είναι χρέος μας, μια κατ' αρχήν χαρτογράφηση της Ελληνικής παρουσίας σ' όλον τον κόσμο, ώστε να συνειδητοποιηθεί πλέον ποιών πραγμάτων και καταστάσεων η Ελλάδα αποτελεί κέντρο αναφοράς. Τα μεγάλα λάθη τακτικής μη αξιοποίησής του δεν θα πρέπει να επαναληφθούν και το ισχυρό από κάθε άποψη ελληνικό «έθνος» στις Η.Π.Α. πρέπει να δραστηριοποιηθεί αποτελεσματικά και ουσιαστικά υπέρ της επίλυσης των εθνικών ζητημάτων.

Τώρα, όχι αύριο, τώρα που η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. για την περιοχή είναι υπό διαμόρφωση ακόμα, η κατάλληλη επιχειρηματολογία και προώθηση των δικαιών μας στα κέντρα λήψης των αποφάσεων είναι επιβεβλημένη και πρέπει να γίνεται συντονισμένα με το εθνικό κέντρο. Ξέρουμε ότι μια άλλη μεγάλη Ελλάδα ζει στα ξένα, είναι τεράστια δύναμη και μπορεί να αποτελέσει πολλαπλό αναστήριγμα του Ελληνισμού για τη φυσική του επέλιωση, εδώ, για τη διασφάλιση της εθνικής του κυριαρχίας, για την ανάπτυξή του και την πρόοδο, τόσο την κοινωνική, όσο και την οικονομική στο μέλλον. Και είναι ικανή αν την αξιοποιήσουμε να βοηθήσει στην ανάκτηση του προσήκουστος ρόλου της Ελλάδος στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Μια πανεθνική διάσκεψη πολιτικών ηγεσιών Ελλάδος - Κύπρου

και της ηγεσίας της ομογένειας για τη διαμόρφωση πλαισίου εθνικής στρατηγικής στα μείζονα θέματα του Ελληνισμού, καθώς και μια «Βεστιά» που θα συντονίζει το έργο ώστε να υλοποιηθεί για άλλη μια φορά με την γενναία αρωγή των Ελλήνων του εξωτερικού.

Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να οργανωθεί μια διαρκής επιμετοποίηση των αποδήμων με το κέντρο και μεταξύ τους με όλα τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας. Ιδρυση μεταφραστικής υπηρεσίας με στόχο την πληροφόρηση κυβερνήσεων και διεθνούς κοινής γνώμης, ιδρυση ειδικού τυπογραφείου για εκτύπωση ενημερωτικού υλικού και επιστημονικών συναφών μελετών, συνεργασίας όλων των πνευματικών ιδρυμάτων για την αντιμετώπιση και καταστολή της ανθελληνικής προπαγάνδας, δημιουργία ραδιοτηλεοπτικού υλικού. Ο εθναρχικός ρόλος της Ορθοδοξίας της Διασποράς είναι πάντοτε βεβαιώσιμος και φυσικά δεν πρέπει να παραβλεφθεί ο ρόλος των τοπικών Ορθοδόξων εκκλησιών στα Βαλκάνια και τη Ρωσία και η σύσφιξη των ορθοδόξων σχέσεων εις τρόπον ώστε να δοθεί εναντίον του Οθωμανικού εχθρού και βέβαια υπέρ της αποκλιμακώσεως κάθε έντασης.

Όπου γής Ελληνισμός, και δεν πρέπει να λησμονούμε πέραν των οριζών σε Η.Π.Α., Καναδά, Βραζιλία, Σουηδία, Ελβετία, Μονακό, Ολλανδία, Ν. Αφρική, Αυστραλία, τους Μειονοτικούς Έλληνες της Γερ. Ηπείρου, Αιγυπτίους, Έλληνες της Πόλης, Ίμβρου, Τενέδου, τους Πόντιους της Ρωσίας, τους Έλληνες των Σκοπίων, τους Σαρακατσάνους, της Βουλγαρίας και ακόμα τους «ξεχασμένους Έλληνες» της Κάτω Ιταλίας και Καλαβρίας, τους ελληνορθόδοξους της Παλαιστίνης, οργανωμένος και συνδεδεμένος με τη Μητρόπολη σ-

φαίλει να αντισταθεί με συνοχή και παλμό και για άλλη μια φορά να σταθεί εκεί που οι περιστάσεις το απαιτούν.

Να αποβάλλει το αίσθημα της απισιοδοξίας, αδιαφορίας και αδράκειας, και να πιστέψει πως διαθέ-

τει εκείνα τα προσόντα που μπορούν να καταστήσουν την Ελλάδα οικονομικά, επιχειρηματικά, πολιτιστικά και πνευματικά πρωτοπόρο. Όχι στη συρρίκνωση του Ελληνισμού και του οικουμενικού πνεύματος που αντιπροσωπεύει.

Εργασιακές σχέσεις και ποδόσφαιρο στη Νιάουστα στις αρχές του αιώνα μας

• Συνέχεια από την σελίδα 29

πόλη μας και τα δικά τους σπορ.

Έτσι οι σημερινοί ποδοσφαιριστές μας και αθλητικοί παράγοντες του Φ.Α.Σ. «ΝΑΟΥΣΤΑ» μπορούν να καυχώνται για την πρωτοπορία του αθλήματος στην πόλη μας. Τίτλος τιμής, βέβαια, που γεννά, όμως, και υποχρεώσεις.

Ρεάλτης 1993.

Υποσημειώσεις και παραπομπές

1. ALLEN UPWARD «THE EAST END OF EUROPE», LONDON 1908
2. Αχ. Γκούτα «Νεότερα Στοιχεία και Προβληματισμοί στην μετεπαναστατική ιστορία της Νάουστας, όπου και η βιβλιογραφία, περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τ. 41/1987
3. ΜΟΣΚΩΦ «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙ-

- ΚΗ - Τριμή της μεταπρατικής πόλης σ.σ. 96-98 και ΝΙΚ ΤΟΝΤΟΡΟΦ «Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΗ» έκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ 1986, σ. 417 και επ.
4. ΜΟΣΚΩΦ σ.σ. 106 και ΤΟΝΤΟΡΟΦ σ. 414-415. Σημ.: 1 γράβα = 40 παράδες = 120 άσπρα
5. Για το ΠΟΥΠΟΥΛΟ περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τ. 10/1980 και τ. 34/1985
6. Για το Αγγλικό Εργατικό Κόμμα βλ. «A SHORT HISTORY OF SOCIALISM» του GEORGE LICHTHEIM έκδ. FONTANA/COLLINS σ. 193 και επ.
7. Αγγλήτρες του φίλου και ανιψιόκλητου Μιχάλη Γοργαλιώτη και των φίλων Άγγελου Βαλαδάκου και Αντώνη Χριστίνα από διηγήσεις των μαγιάδων τους.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

Προτάσεις για την οικονομία

Ο κάθε Έλληνας οραματίζεται: μίαν Ευρωπαϊκή Ελλάδα τέτοια που το 2000 να έχει τη δύναμη να γηγηθεί της ελπίδας των νέων της παιδιών. Και απαιτεί για την εκτίναξη στο όραμα αυτό, η πολιτική του ηγεσία να ξεπεράσει πρώτα τις σημερινές μεγάλες αγκυλώσεις.

1. Αγκύλωση βαρειάς μορφής το άκαρδο κράτος. Που κάθε πρόσθεση στη δύναμη του πολίτη, τη βλέπει σαν αφαιρεση δικής του εξου-

του Αντώνη Σαμαρά τ. Υπουργού Εξωτερικών

σίας. Και που παρ' όλα αυτά καθυστερεί ακόμα να... «εξουσιαστεί» το πρώτο ελληνικό πολιτικό ζητούμενο, τη διαφάνεια. Αλλά και το περιβάλλον, την εγκληματικότητα, την υγεία, τα ναρκωτικά και τη βία για πολιτισμό. 'Η αρνείται, στο όνομα ακραίων δοξασιών, να παρέμβει γενναία το κράτος μας, εκεί που το επιβάλλει η πολιτική πραγματικότητα. Μιλώ, για παράδειγμα, στη Θράκη, όπου αν άμεσα δεν υπάρξει ανάπτυξη με έντονη κρατική παρέμβαση, παραμονεύει η ύποπτη σκιά κάποιες άλλης παρέμβασης... Γι' αυτό και είναι χρήσιμο να διευκρινισθεί: «λιγότερο κράτος, ναι. Αλλά όχι και καθόλου κράτος!».

2. Αγκύλωση βαρειάς μορφής και η σχέση Κράτους - πολίτη. Που πέρα και πάνω από κόμματα, Κυβερνήσεις και υποσχέσεις, οδηγεί το μέσο Έλληνα πολίτη να κινείται περισσότερο ως πελάτης των κομμάτων παρά ως ανεξάρτητος πολιτικός τους κριτής. Και οδηγεί το μέσο Δημέσιο υπάλληλο να θεωρεί εκ προέμηση πηγή υποψίας και το

πιο απλό αίτημα του τελευταίου Έλληνα πολίτη.

3. Αγκύλωση βαρειάς μορφής και η παράλυτη πρωτεύουσα. Και επειγούσα απαίτηση η εκθρόνιση της Αθήνας από τον θρόνο της διοικητικής γραφειοκρατίας του τόπου. Έχει έμφραγμα η Αθήνα. Πρέπει να το καταλάβουμε. Δεν μιλώ για αποκέντρωση, δηλαδή για απλή μεταφορά αρμοδιοτήτων σε άλλα όργανα κρατικής εξουσίας. Μιλώ για κατά κυριολεξίαν αποκέντρωση και μιλώ για τολμηρές πολιτικές αποφάσεις όπως θα ήταν η μεταφορά και Υπουργείων ακόμα εκτός Αθηνών. Χωρίς ανάλογες ριζοσπαστικές κινήσεις, προδιαγράφουμε οι ίδιοι το πιο δυσόωτο ταξίδι αυτής της χώρας στο αύριο. Γιατί πώς θα επιβιώσει η Ελλάδα όταν ο μισός της πληθυσμός κατοικεί σε μια κομμάτι γης, τη στιγμή που ανατολικά του Νέστου «μετράει» μόνον 630.000 κατοίκους; Και ως γίνει κατανοητό ότι η εθνική μας ασφάλεια δεν μπορεί να βασίζεται μόνον σε αξιόμαχες ένοπλες δυνάμεις, που ευτυχώς έχουμε, αλλά πρέπει να στηρίζεται και σε πληθυσμούς που ανθούν, δημιουργούν και δεν στερεούν.

4. Βαρειάς μορφής αγκύλωση και η συνεχής οικονομική κρίση στην αγορά. Που εξουδετερώνει την ευκαιρία επίθεσης οικονομικής φιλίας στις γειτονικές μας χώρες. Που ακινητοποιεί το φυσικό ελληνικό πλεονέκτημα για ανάπτυξη, με αχρήγιο το εμπόριο και τις υπηρεσίες και προβάλλει τον ήλιο και τη θάλασσα. Και που έτσι απαγορεύει την άλλη διδυμη ανάπτυξη, εκείνη της παιδείας με την οικονομία, σ' έναν κόσμο που ζητάει νέα γλώσσ

στη μάχη της παραγωγής και της ζήτησης.

5. Αγκύλωση βαρειάς μορφής και η περιφρονητική έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα της νέας γενιάς. Όπου το άλλοθι της έλλειψης πείρας κρατάει στη γωνία και τις νέες ιδέες και το κίνητρο της δυναμικής προσπάθειας.

Ένας πολιτικός όταν μιλάει για την οικονομία, μιλάει ταυτόχρονα και για την κοινωνία. Γιατί πίσω από τους αριθμούς, υπάρχουν οι άνθρωποι. Πώς όμως μπορεί ο σημερινός πολιτικός μηχανισμός να φθάσει σε καλύτερες προτάσεις;

Πώς να φθάσει όταν στη σημερινή Ελλάδα καπνίζονται χαμένοι θησαυροί η αξιοπιστία, η συνέπεια, η φερεγγυότητα και κυρίως η αξιοκρατία; Και πώς να ζωντανέψει ένα γέρινο και ευθυμόφορο σύστημα που χάνει το χρόνο του πάνω στις βλάβες της γραφειοκρατίας, της ατολμίας, της αντιφατικότητας και της πολυνομίας;

Όσο αποκαρδιωτικά και αν είναι αυτά τα ερωτήματα, τόσο μου ενισχύουν τη πεποίθηση ότι τελικά μπορούμε να επιτύχουμε σε ότι και όσα έχουμε αποτύχει.

Το γνήσιο πολιτικό εκσυγχρονισμό χρειάζεται ο τόπος μας. Μια πανεθνική αναθεμελίωση με στηρίγματα:

Το όραμα
Την ανθρωπιά
Την εντιμότητα
Την λογική
Την τόλμη
και την αποφασιστικότητα.

Το όραμα από τη φύση του σημαίνει αύριο. Πώς λοιπόν η σημερινή γενιά θα κληρονομήσει το αύριο

• Συνέχεια στην σελίδα 37

ΔΗΜΟΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Πρόταση δημιουργίας Παγκόσμιας Σχολής Μεταπτυχιακών Σπουδών Αριστοτελικής Φιλοσοφίας στη Μιέζα περιοχής Νάουσας – Μακεδονίας

Α' Μέρος

Όνομασία – περιγραφή του έργου

ΟΝΟΜΑΣΙΑ

Παγκόσμια Σχολή μεταπτυχιακών σπουδών Αριστοτελικής Φιλοσοφίας.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Προτείνεται η δημιουργία Παγκόσμιας Φιλοσοφικής Σχολής μεταπτυχιακών σπουδών της Αριστοτελικής Φιλοσοφίας, με στόχο την ευενέωση πτυχιούχων φοιτητών Φιλοσοφικών Σχολών απ' όλες τις χώρες του κόσμου και την μελέτη του τρόπου σκέψης και της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη με ανταλλαγή απόψεων και συζήτηση, τόσο στον κτιριακό χώρο του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας «Μαθητική Εστία Νάουσας» στην περιοχή ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους του Αγίου Νικολάου Νάουσας, όσο και στον περίπατο της Σχολής του Αριστοτέλη στο Νυμφαίο της Μιέζας, όπου διδάχθηκε ο Μ. Αλέξανδρος μέσα σε κατάρυτες και βρώσιμες διαδρομές, πάνω από τα κρυστάλλινα νερά που πηγάζουν από το Νυμφαίο.

Η προτεινόμενη περιοχή για τη δημιουργία της Σχολής βρίσκεται στην Επαρχία Νάουσας, που είναι η δεύτερη επαρχία του Νομού Ημαθίας. Έχει πληθυσμό 34.000 κατοίκους και η πρωτεύουσά της πόλη της Νάουσας 20.000 κατοίκους και απέχει 96 Km από την Θεσ/νίκη και 497 Km από την Αθήνα, συνδεδεμένη οδικώς και σιδηροδρομικώς.

Ανατολικά της Νάουσας εκτείνεται η πεδιάδα της Θεσ/νίκης και

δυτικά ο ορεινός όγκος του Βερμίου με πυκνή κάλυψη και τα δύο Χιροδρoμικά Κέντρα του Βερμίου 3-5 Πηγάδια και Σέλι, που βρίσκονται σε διαφορετικές θέσεις του Βερμίου, απέχουν όμως και τα δύο περίπου 17 Km από την Νάουσα.

Η περιοχή της Σχολής του Αριστοτέλη του Νυμφαίου της Αρχαίας πόλης «Μιέζα», δεύτερη σε σπουδαιότητα πόλη των Μακεδόνων μετά την «Πέλλα», βρίσκεται μέσα στα διοικητικά όρια του αγροκτήματος της Νάουσας και ανατολικά αυτής, σε απόσταση 3,5 περίπου χιλιομέτρων και συνδέεται με ασφαλτοστρωμένο δρόμο. Επί του δρόμου αυτού, έξω από την Νάουσα, βρίσκεται και το αναπαλαισμένο βιομηχανικό συγκρότημα «Λόγγου - Κύρτση - Τουρπάλη, που υπήρξε η πρώτη βιομηχανία (νηματοργία) με την σημερινή έννοια του όρου στα Βαλκάνια, ιδρυθείσα το 1874. Σήμερα ανήκει στο Δήμο Νάουσας.

Το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας «Μαθητική Εστία Νάουσας» βρίσκεται στη μεζονα περιοχή του Αγίου Νικολάου Νάουσας, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους. Είναι εκτός σχεδίου πόλης, δυτικά αυτής, σε απόσταση περίπου 1.000 μέτρων και συνδέεται με ασφαλτοστρωμένη οδό.

Στόχος του έργου

Κατά τα έτη 1965-69 έγιναν ανασκαφικές εργασίες στη θέση «Πσδρία» της Νάουσας από τον καθηγητή Δρ. Φώτη Πέτσα και α-

νακαλύφθηκε το Νυμφαίο της Αρχαίας πόλης «Μιέζα», όπου λειτούργησε και η Σχολή του Αριστοτέλη, κατόπιν επιθυμίας του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου να διδαχθεί ο Μ. Αλέξανδρος και άλλοι επανεισήμεροι Μακεδόνες από τον φιλόσοφο Αριστοτέλη.

Μετά την ανακάλυψη των ευρημάτων άρχισαν να επισκέπτονται τη Σχολή, κυρίως αλλοδαποί επιστήμονες και ιδιώτες και να παρα-

Επεξεργασία και σύνταξη της πρότασης: Γιώργος Πολάκης Δήμαρχος Νάουσας

τηρείται ένα φαινόμενο λατρείας στο άκουσμα του ονόματος του Αριστοτέλη. Πολλοί άνθρωποι του πνεύματος, από διάφορες προηγμένες χώρες, έσκυβαν, προσκυνούσαν και φιλούσαν το χώμα, όπου περπάτησε και δίδαξε η μεγάλη μορφή του αρχαίου Έλληνα φιλόσοφου του Αριστοτέλη.

Με αφορμή λοιπόν αυτές τις εκδηλώσεις, γίνεται αντιληπτό ότι είναι πολύ βαριά η κληρονομιά μας. Το πνεύμα του Αριστοτέλη, η Σχολή στο Νυμφαίο της Μιέζας, όπου δίδαχθηκε ο Μ. Αλέξανδρος, δεν αφορά μόνο τη Νάουσα, δεν αφορά μόνο τη Μακεδονία, δεν αφορά μόνο την Ελλάδα, αλλά είναι ένα παγκόσμιο πνευματικό κληροδότημα και σαν τέτοιο πρέπει να λειτουργήσει σε συνδυασμό με το Αριστοτελικό Διασυνεδριακό Κέντρο, που ξεκίνησε από τον υπουργό Μακεδονίας - Θράκης κ. Παναγιώτη Χα-

ζηνικολάου και με φορέα το Δήμο Νάουσας βρίσκεται στο στάδιο συνταξης της μελέτης, αφού έχει εξευραθεί ο κατάλληλος χώρος (κόιλο Πλακένιας) που βρίσκεται 2 Km δυτικά της Σχολής. Το μεν Συνεδριακό Κέντρο θ' απευθύνεται σε ολοκληρωμένους επιστήμονες και θα βγαίνουν τα συμπεράσματα της εξέλιξης των επιστημών, η δε Σχολή μεταπτυχιακών σπουδών της αριστοτελικής φιλοσοφίας θα απευθύνεται στους νέους δλου του κόσμου, στους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής της Οικουμενικής, για να μελετήσουν τον Αριστοτέλη, αλλά και τον μαθητή αυτού στατηλάτη Μ. Αλέξανδρο, για να γνωρίσουν το Ουμανιστικό του πνεύμα, που πολύ λίγο είναι γνωστό και φαίνεται ξεκάθαρα από τον όρκο που έδωσε στην Ωπη το 324 π.Χ.

Χρονοδιάγραμμα — υλοποίηση

Μπορεί ένα διασυνεδριακό κέντρο να απαιτεί χρόνο και δαπάνες, όμως η Σχολή Αριστοτελικής Φιλοσοφίας είναι άμεσα υλοποιήσιμη, αφού υπάρχουν οι κτιριακές εγκαταστάσεις και προπαντός η μεγάλη Ιστορική κληρονομιά της Σχολής του Αριστοτέλη και του πανέμορφου περιπάτου της. Η Μαθητική Εστία Νάουσας έχει το πλέον κατάλληλο κτίριο για να στεγάσει αυτήν την σπουδαία λειτουργία. Έτσι είναι βέβαιο ότι μπορεί να λειτουργήσει άμεσα, από το καλοκαίρι του 1993.

Ακόμη για να ξεκινήσει αμέσως αυτή η προσπάθεια και να γίνει γνωστή στις χώρες της Ευρώπης, μπορεί να αρχίσει με την ανταλλαγή φοιτητών από τις χώρες Γαλλία, Γερμανία, Αγγλία και Ιταλία μέσω των αδελφοποιημένων με τη Νάουσα πόλεων Fache - Thumesnil Stolberg, St. Neots και Catolica. Κατά τη συνάντηση των δημάρχων των πόλεων αυτών στην Κατόλικα της Ιταλίας, ο Δήμαρχος Νάουσας πρότεινε και έγινε αποδεκτό απ' ό-

λους, να γίνει ανταλλαγή φοιτητών και η πρώτη να ξεκινήσει από την Νάουσα. Επισυνάπτουμε την σχετική απόφαση από τα πρακτικά και δημοσιεύματα του ιταλικού τύπου.

Μεθοδολογία για υλοποίηση του έργου

Η υλοποίηση της Σχολής μεταπτυχιακών σπουδών Αριστοτελικής Φιλοσοφίας είναι καθαρά θέμα αποφάσεων και όχι κατασκευής πολυδάπανων έργων. Ο αρμόδιος Υπουργός Παιδείας, όπου ανήκει και το κτιριακό συγκρότημα της μαθητι-

κής Εστίας Νάουσας, με την συμπράξη του Υπουργείου Πολιτισμού και σε συνεργασία με την Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης, να πάρει τις αποφάσεις για την ίδρυση της Σχολής και από και και πέρα χρειάζεται μόνο ένα πρόγραμμα και καθηγητής από την Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης (ίσως εναλλάξ), που θα έρχεται και θα διδάσκει στη Νάουσα και στο Νυμφαίο της Μίξας, δηλαδή στην Σχολή Αριστοτέλη και στον περίπατο αυτής.

Γεώργιος Αναστασίου Κύρτσος

• Συνέχεια από την σελίδα 23 και πολύ γρήγορα καταλαμβάνει σπουδαία θέση μεταξύ των προκρίτων. Εδώ επεκτείνει τον κύκλο των εργασιών του και σε κτιριακές συναλλαγές με την βοήθεια των δυό γιών του Παναγή και Κύρου.

Και στη Θεσσαλονίκη σα δημόγερντας βοήθησε ποικιλότροπα. Συνετέλεσε τα μέγιστα στην αποπεράτωση του ναού του Γρηγορίου Παλαμά, χορηγώντας σοβαρό χρηματικό ποσό.

Εφοδίασε το νοσοκομείο Θεσ)νίκης με αποστειρωτικό κλίβανο, απαραίτητο για την λυσιτελή λει-

τουργία του.

Ακόμη εν ζωή ανακηρύχθηκε μέγας ευεργέτης της Νάουσας και της Θεσσαλονίκης.

Φιλάνθρωπος και προοδευτικότατος όπως ήταν, ενθάρυνε παντοιοτρόπως τους έχοντες έφεση στα γράμματα και επιστήμες, καθώς και στις νέες τέχνες μη φειδόμενος χρημάτων.

Πέθανε το 1919 στην Αθήνα σε ηλικία 82 χρόνων. Η σωρός του μεταφέρθηκε στη Νάουσα, όπου κηδεύτηκε με πάνδημον πένθος.

Αναπαύεται σύμφωνα με την επιθυμία του, μπροστά στο Άγιον Βήμα της Βαγγελίστρας, στον οικουγενειακό τους Τάφο.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Το χράμμα ενός παιδιού για τη Μακεδονία προς τους ισχυρούς αυτού του Πλανήτη

Μεγάλοι μας «φίλοι»!

Με λένε Κική, είμαι έντεκα χρονών και νιώθω την ανάγκη να σας γράψω για το σπουδαίο πρόβλημα της Μακεδονίας. Γιατί για μένα, την Κική, το όνομα της Μακεδονίας είναι πολύ βασικό. Φανερώνει την ταυτότητά μου. Το ίδιο βασικό ίσως θα το θεωρεί και ένα παιδί έντεκα χρονών από τα Σκόπια. Γιατί κι αυτό το μεγάλωσαν με την ιδέα ότι ζει σ' ένα χώρο που το λέγανε «Μακεδονία». Μια όμοια Μακεδονία που ήταν ένα κακό και πάρα πολύ δημιούργημα ενός καθεστώτος.

Εγώ όμως, μεγάλοι μου φίλοι κι εσείς παθάρια από τα Σκόπια, ξέρω ότι είμαι Μακεδόνισσα. Είμαι στη χώρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, του Φιλίππου, του Αριστοτέλη. Μου το φανερώνουν σε κάθε βήμα μου τα ευρήματά, οι επιγραφές, τα αγάλματα που υπάρχουν σ' αυτόν τον τόπο. Είναι οι βασίλειοι τάφοι της Βερβίνας, η Πέλλα, η Θεσσαλονίκη, η ελληνοβυζαντινή ιστορία που έμαθα και μαθαίνω και δε μου την έφτιαξε ποτέ κανείς. Είναι η ιστορία του προπάππου μου, του παππού μου, των γονιών μου, η δική μου. Είναι ιστορία 3.500 χρόνων.

Ένα άλλο στοιχείο που φανεώνει ότι η Μακεδονία είναι ελληνοβυζαντινή, είναι τ' αρχαία ονόματα που δίνουν οι Μακεδόνες στα παιδιά τους. Ποτέ κάποιος Σκοπιανός δε θα βάπτιζε το παιδί του Αριστέδη, Σοφοκλή, Κωνσταντίνο, Αλέξανδρο, Αρτέμη, Αθηνά ή Φιλίππο.

Θέλω να δεχτείτε την αλήθεια, γιατί ΑΥΤΗ είναι.

Γιατί θέλετε να τους πείτε Μακεδόνες, μεγάλοι μας «φίλοι»; Γιατί θέλετε να λέγεστε Μακεδόνες, παιδιά από τα Σκόπια; Τι κάνετε για τη Μακεδονία; Πολεμίζετε ποτέ γι' αυτήν; Την υπερασπισθήκατε; Την βοηθήσατε σε δύσκολες στιγμές; Τι Μακεδόνες είστε αν δεν βοηθήσατε, δεν υπερασπίσατε και δε θυσιαστήκατε για τη Μακεδονία;

Ένα άλλο θέμα που με ανησυχεί και με στενοχωρεί πολύ είναι ότι οι Σκοπιανοί, λατίες και γενικά οι Έλληνες που ζούνε στην κεντρική και νότια Ελλάδα, μας αποκάλυψαν «Βούλγαρους και Σλαβομακεδόνες». Ξεχνούν ότι τους βοηθήσαμε στις δύσκολες στιγμές. Το ίδιο κάνουν και τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, οι δήθεν «σύνθημα-Χοί» μας. Μόνο το σμήφρον τους κοιτάνε. Από τότε που γλίτωμα μέλη της Ε.Ο.Κ. στερήμαστε στο πλυντήριο τους με κάθε τρόπο, ενώ αυτοί συνομιλούσαν εναλλάξ με πιασ από την πλάτη μας.

Με το μικρό μου μυαλό πιστεύω ότι το σφάλμα ήταν κυρίως δικό μας. Όλο τον καιρό που έζησε κοιμημάσαν και δε νοιαζόμασαν για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες τα άλλα κράτη συνομιλούσαν εναλλάξ με Μακεδονία. Τώρα τα Σκόπια βρήκαν την ευκαιρία και απαιτούν να αυτονομηθούνται Μακεδονία.

Χρτός μας όμως είναι να υποστηρίξουμε και να βοηθήσουμε με κάθε τρόπο τη Μακεδονία. Είναι το μόνο που μπορούμε να κάνουμε για να βρούμε την δική απ' αυτό το παράξενο παλιχίλι των μεγάλων που θέλουν να θεωρούνται «φίλοι» μας. Κική Χατζηκωνσταντίνου
Δημ. Σχολιού Νάουσας

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

3.11.92 (Μεγ. Βρετανία)

Χαίρομαι που η ιστορική συνάντηση των γυναικών της Ευρώπης πραγματοποιείται στην Αθήνα, την πόλη που από παλιά προστάτευε μια σοφή και δίκαιη θηλυκή Θεότητα η Αθηνά. Ήταν όμως τόση η σοφία της, που μόνο ένας εγκέφαλος αρσενικού Θεού -του Δία- μπορούσε να γεννήσει... Ένας άλλος θρησκευτικός μύθος μας είπε πως η γυναίκα πλάστηκε από το πλευρό του άντρα- η γυναίκα που η ίδια γεννάει και δίνει ζωή και στο αρσενικό και στο θηλυκό...

Τ' προσβολή!

Γίγιστα δεν μπορεί ν' απεικονίσει καλύτερα από τους μύθους το μέγεθος της υποτίμησης του γυναικείου φύλου σ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής διαδρομής της ανθρωπότητας.

Αυτή την υποτίμηση, που βιώνει κάθε γυναίκα από τη στιγμή που γεννιέται, αντιμετωπίσα και εγώ στη δική μου προσωπική διαδρομή, ως το πιο σοβαρό εμπόδιο.

Υποτίμηση, αμφισβήτηση καχυποψία και προκατάληψη. Σ' αυτές τις λέξεις συμπυκνώνεται η δική μου εμπειρία ως γυναίκα καλλιτέχνης και πολιτικός.

Προερχόμενη από μια οικογένεια πολιτικών, ξεκίνησα την καριέρα μου μέσα στις δύσκολες συνθήκες της μεταπολεμικής περιόδου και σ' ένα επαγγελματικό χώρο ιδιαίτερα σκληρό και ανταγωνιστικό.

Με πίκρα και απογοήτευση διαπίστωνα συχνά, πως η επιτυχία στον καλλιτεχνικό χώρο περνούσε μέσα από τις αρσενικές επιθυμίες. Υποτίμηση, αμφισβήτηση, αλλά και

υπερεκμετάλλευση των γυναικών.

Ως πολιτικός και ως Υπουργός Πολιτισμού στα διάστημα 1981 - 1989 πάλαψα σκληρά για ν' αντιμετωπίσω και πάλι τη διάχυτη αμφισβήτηση και υποτίμηση των ικανοτήτων και των δημιουργικών μου δυνάμεων. Είχα και πάλι να δώσω μάχη για ν' αποδείξω, ότι, μπορού-

Της Μελίνας Μερκούρη

σα να είμαι μια αποτελεσματική και επιτυχημένη Υπουργός Πολιτισμού.

Ως γυναίκα πολιτικός, νομίζω πως ακολούθησα ένα διαφορετικό, ένα θηλυκό στυλ εξουσίας, που κυρίως εκφραζόταν με το να μ'ήν είναι ποτέ εξουσιαστική η δύναμη που είχα.

Όμως θέλω να σας αξιολογήσω την θαυμάσιμη αλήθεια για τις γυναίκες σε θέσεις ισχύος.

Πιστεύω ότι η πρόεδρος που καινά με είναι: μεγάλη, πολύ μεγάλη μάλισσα.

Γιατί; Επειδή ήρθαμε από πολύ μακριά τόσο γρήγορα. Από την αρχή της οργανωμένης κοινωνικής ζωής, η δύναμη βρίσκεται στα χέρια των ανδρών.

Εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις είναι: μόνο στο δεύτερο μισό του αιώνα μιας που επιτράπηκε στις γυναίκες να λάβουν μέρος στον αγώνα δρόμου. Και σ' αυτό το τόσο σύνταμο διάστημα είδαμε γυναίκες να γίνονται: υπουργοί, πρωθυπουργοί, επίτροποι.

Είμαστε εκτός αγώνος. Κι όμως τώρα κοιτάξτε! Και επιτρέψτε μου

να χρησιμοποιήσω έναν συμβολισμό από τον κόσμο των αθλητών. Σήμερα στον αγώνα δρόμου 100 μέτρων ο άνδρας τρέχει μονάχα ένα δευτερόλεπτο πιο γρήγορα από τη γυναίκα, τους φθάνουμε. -Και ίσως και το πιο σημαντικό- δέστε πόσες περισσότερες γυναίκες λαμβάνουν μέρος σε αγώνες δρόμου αντοχής.

Με υπερηφάνεια χαιρετίζουμε το γεγονός ότι για δυο συνεχή χρόνια, δυο γυναίκες, το 1991 η Λουίτζα Σαν Σου Κι, το 1992 η Ροζα Κομπέρτα Μέντσου βραβεύτηκαν με το Νόμπελ Ειρήνης και χαιρετίζομαι την Ναντίν Γκάρντιμερ που αφιέρωσε τη ζωή και την πένα της στους αγώνες για τα δικαιώματα των γυναικών και τα δικαιώματα των ανδρών. Και μια παρένθεση, ας αλλάξουμε την ονομασία «Δικαιώματα του ανθρώπου» «LES DROITS DE 'HOME'» σε «Δικαιώματα των ανδρών και των γυναικών». Ναι πιστεύω ότι πάμε καλά. Αλλά όχι όσο καλά θα έπρεπε.

Ξέρω ότι απευθύνομαι εδώ στη γυναίκα με συνείδηση, εκείνη που έκανε το βήμα μπροστά, που σ' ένα δευτερόλεπτο αυθόρμητης διαμαρτυρίας ανακάλυψε την προσωπικότητά της, που είπε στον εαυτό της «Υπάρχω, άρα μπορώ» και βρήκε την πραγματική της ψυχή και μεταμορφώθηκε σε στρατημένο ανεκτίμητο πολίτη.

Οι άλλες γυναίκες που δεν συνειδητοποίησαν την αληθινή τους αξία, που αποδέχτηκαν την εξωφρεσκή θεωρία ότι ζούν σ' ένα κόσμο αντρών έμειναν πίσω. Και εδώ πρέπει να παραδεχτούμε τις δικές μας ευθύνες. Μερικές από μας που

έχουν προχωρήσει, έχουν σταματήσει ν' απλώνουν το χέρι σ' όσες έχουν μείνει πίσω, στις στερημένες, στις γυναίκες χωρίς μόρφωση.

Και εμείς εδώ τώρα θέτουμε το πρόβλημα: Ποιοί είναι οι φραγμοί που εμποδίζουν τις γυναίκες από το να καταλαμβάνουν θέσεις στα κέντρα αποφάσεων;

Τούτη η ερώτηση προέρχεται από γυναίκες που έχουν πλησιάσει θέσεις εξουσίας. Αλλά «Ως εδώ, όχι όμως παρά πέρα».

Και εδώ πάλι, πρέπει να εξετάσουμε τις δικές μας ευθύνες.

Είναι στο χώρο των πολιτικών κομμάτων όπου οι γυναίκες καταλαμβάνουν πολιτικές θέσεις και όπου, συνήθως, οι θέσεις κλειδιά καθορίζονται και μοιράζονται από άνδρες. Και εδώ πρέπει να αναζητήσουμε και πάλι τις ευθύνες μας.

Γιατί μόλις ενταχθούμε κατεστημένα, μας απορροφούν τα χρώματα και οι ρυθμοί των κομμάτων μας και χάνουμε ένα μέρος της μαχητικότητάς μας που μας είχε φέρει ως εκεί. Και τότε αφήνουμε να μας οδηγήσουν και παύουμε να οδηγούμε.

Και τώρα θέλω να στρέψω την προσοχή σας σ' αυτήν την Ευρώπη που τώρα οργανώνεται.

Πόσες γυναίκες έχουν γίνει Ευρωβουλευτές; Είναι γτροπή μας και κερπή όλων. Λιγότερο από ελάχιστα. Να ένα επείγον θέμα στην πολιτική ατζέντα των γυναικών.

Στην αρχή της ομιλίας μου αναφέρθηκα με κάποια ασέβεια για το

πλευρό του Αδάμ. Συγχωρήστε μου κι άλλη μια αναίδεια. Πιστεύω ότι, όταν αυτό το πρώτο σώμα, αυτή η πρώτη γυναίκα δάγκωσε τον απαγορευμένο καρπό έκανε καλό. Γιατί ο Θεός είπε: Τώρα τα μάτια σας άνοιξαν, τώρα ξέρετε τη διαφορά ανάμεσα στο καλό και το κακό. Τώρα ξέρετε ότι είστε γυμνοί.

Ποτέ μου δεν κατάλαβα γιατί έπρεπε να είμαστε γκινές. Τώρα όμως πια είμαστε ντυμένες. Και στην πολιτική αρένα απακτάμε όλο και περισσότερα όπλα. Μαθαίνουμε

και μαθαίνουμε τη δύναμή μας. Αυτό είναι καλό. Πολύ καλό.

Σας ευχαριστώ που ήρθατε στην Αθήνα.

Είμαστε περήφανες για Σας.

Είμαστε περήφανες για αυτά που πετύχατε.

Είμαστε περήφανες για το όνομά σας.

Και το όνομά μας είναι γυναίκα.

Εμπρός λοιπόν γυναίκες.

Με σύναιση με πάθος θα Νικήσουμε.

Η νίκη είναι γένους θηλυκού.

Προτάσεις για την οικονομία

• Συνέχεια από την σελίδα 32

αφού εμείς φροντίσαμε να της στεφίσουμε το σήμερα;

Μια πολιτεία, σαν την δική μας αφειρέγγυα, αλλοπρόσαλλη, και ανξιώπιστη και μόνο κατασταλτική, χάνει το πολύτιμο κεφάλαιο των νέων της παιδιών και φυσικά τη μάχη του αύριο.

Αν όμως η πολιτεία έχει: λόγο συμβόλαιο, απόφαση ευαίσθητη και δίκαιη, και ένικμη και ανθρώπινη συμπεριφορά, τότε προσφέρει το όραμα και κερδίζει το αύριο!

Ποιός ρώτησε αν έχει σήμερα

όραμα ο Έλληνας πολίτης; Και αν δεν έχει ποιός και γιατί το απαγόρευσε και με ποιό δικαίωμα; Γενικές οραματιστών έστησαν και άστραψαν τους πολιτισμούς, και γενικές χωρίς όραμα τους γκρέμισαν.

Πώς μπορούμε να κλέβουμε την ελπίδα απ' τη σημερινή νέα γενιά και να κοιμόμαστε ήσυχοι; Πώς μπορούμε και την αφήνουμε την νέα γενιά να στεγνώσει πρόωρα στον απάνθρωπο κυνισμό της σκληρής εποχής;

(Απόσπασμα από τις προτάσεις του Αν. Σαμορά για την οικονομία)

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Για να μη χάνονται τα τεύχη, ενημερώστε μας έγκαιρα την νέα διεύθυνση, κάθε φορά που αλλάζετε τόπο κατοικίας.



Τα δικαιώματα της Γυναίκας

Ολυμπί Ντε Γκουζ (1748 - 1793)

Η άνα - θεώρηση - το να κοιτάμε πίσω να βλέπουμε με νέο βλέμμα, να εισχωρούμε σ' ένα παλιό κείμενο από μιά νέα κριτική σκοπιά - για τις γυναίκες δεν είναι μόνο ένα κεφάλαιο στην ιστορία του πολιτισμού είναι μιά πράξη επιβίωσης.

ADRIENNE RICH

Η πάλη του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία, είναι η πάλη της μνήμης ενάντια στη λήθη.

M. KUNDERA

Το χάσμα ανάμεσα στη φυλετική και την ανθρωπινή μας υπόσταση, αποτελεί την πιο τραγική όψη της διαμελισμένης γυναικείας ταυτότητας, σ' έναν κόσμο που κοιματιάζει, έτσι και αλλιώς, τις ενέργειες, τους πόθους και τις απαιτήσεις του ανθρώπου γιατί μόνο έτσι μπορεί να υπάρξει.

Αυτό το χάσμα είναι που αρθρώνει μπροστά στην παραμυρή προσπάθεια αλλαγής της μοίρας μας όλα τα δυσβάσταχτα διλήματα.

Ποιά καταπίεση προτιμάμε. Τη φυλετική ή την ταξική; Στο περιθώριο της δημόσιας ζωής και επισημών αξιών, φυλακισμένες στο χώρο της επανάληψης και του ασήμαντου;

Η απελευθέρωση απαιτεί την υπέρβαση του διλήματος, την άρνησή μας να αναπαράγουμε τη μοίρα μας στο περιθώριο της πραγματικό-

τητας, αλλά και την άρνησή μας να αφομοιωθούμε σε μιά κοινωνία που αποτελεί απειλή για την φύση μας.

ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΦΥΣΗ

Η γυναικεία εξέγερση είναι τόσο παλαιά, όσο και η γυναικεία καταπίεση.

Η διαδικασία αποχρυσάλωσης μιάς επαναστατικής ιδεολογίας της αστικής τάξης, μέσα από την ενσωμάτωση και την αμβύθυνση στις νέες αξίες του ανθρωπισμού και του ασθολογισμού, σημαδεύει ολόκληρο το 18ο αιώνα ως την Γαλλική επανάσταση. Η τάση για καταγγελία της ανισότητας και της αυθαιρεσίας οδηγεί αναπόφευκτα τους εκπροσώπους της επαναστατικής σκέψης στην αντιμετώπιση του γυναικείου ζητήματος που γίνεται το επίκεντρο μιάς σημαντικής ζύμωσης ιδεών. Οι ενθουσιώδεις ωστόσο διακηρύξεις περί ισότητας έχουν τα όριά τους. Ο 18ος αιώνας δεν καταφέρνει πάντα να συμφιλιώσει τις αντιφάσεις του παρελθόντος με τις επιταγές ενός νέου Κόσμου.

Το 1789 για πρώτη φορά στην ιστορία οι γυναίκες εισβάλλουν κυριολεκτικά στον κοινωνικό στίβο σαν μαζική πολιτική και κοινωνική κατηγορία που διεκδικεί το μερίδιό της στην ελευθερία και διαμορφώνει τόσο στη θεωρία, όσο και στην πράξη μιά άλλη αντίληψη των οικονομικών αξιών της ελευθερίας, ισότητας, αδελφότητας.

Η συμμετοχή τους απλώνεται σε όλους τους τομείς της επαναστατικής δραστηριότητας. Από την επι-

δητική παρουσία τους επικεφαλής της ένοπλης λαϊκής πορείας προς τις Βερσαλλίες, στα χιλιάδες ψηφίσματα και προπαγανδιστικά φυλλάδια, και από τις βίαιες απαλλοτριώσεις τροφίμων τις μέρες της πείνας, στις δημοκρατικές λέσχες και τα σαλόνια της διανοήσης, η παρουσία τους σημαδεύει ανεξίτηλα την καθημερινότητα της επανάστασης.

Οι γυναίκες του λαού συγκεν-

**Της
Λευκής Σαμαρά**

τρώνουν την δραστηριότητά τους στην πάλη κατά της ανόδοι των τιμών και της αυδοσίας των εμπόρων και γενικά στην υπεράσπιση των υλικών αναγκών των εργαζομένων μαζών. Προωθούν προγράμματα αναμόρφωσης του ποινικού δικαίου, επαγγελματικής εκπαίδευσης των γυναικών και αντιμετώπιζουν την τρομοκρατία σαν το πιο αποτελεσματικό μέσο για την πολιτική κάθαρση.

Οι διεκδικήσεις των γυναικών αυτών δεν είναι, από φεμινιστική άποψη, οι πιο ριζοσπαστικές. Αλλά ο χαρακτήρας του αγώνα τους και οι μορφές πάλης που επιλέγουν, αποτελούν μιά εκ βάθρων αμφισβήτηση του παραδοσιακού γυναικείου ρόλου.

Οι μορφωμένες γυναίκες, στην πλειοψηφία τους εύπορες αστές, προβάλλουν διεκδικήσεις για ίσα δικαιώματα στο γάμο, διαζύγιο, προστασία των παιδιών, δικαίωμα στην ιδιαιτερότητα, καταχώριση ορισμένων

γυναϊκείων επαγγελματίων. Έχουν ανοιχτά τα σαλόνια τους στην επαγγελματική διακίνηση, αλλά βλέπουν με δυσπιστία, αν όχι με εχθρότητα, την ανοιχτή πολιτική δράση των γυναικών.

Σ' αυτές τις δυο κατηγορίες γυναικών δεν υπάρχει καμιά συνεργασία. Η διάσταση αυτή έχει αναμφισβήτητα ταξική προέλευση και καμιά από τις δυο κατηγορίες δεν μοιάζει να υπεψιάζεται: τα ανυπερόδωτα εμπόδια που έχει να αντιμετωπίσει η απελευθέρωση των γυναικών. Μόνο μιά περιορισμένη μερίδα γυναικών θα εντοπίσει αυτό το πρόβλημα. Δίχως σταθερή κοινωνική ένταξη, κινούνται όλες από ένα κοινό αίσθημα. Η γυναίκα χειραφέτηση αποτελεί γι' αυτές ένα είδος επείγουσας αποστολής. Αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτού του χώρου και συνάμα οριστική έκφραση της δυναμικής του είναι η συγγραφέας των Δικαιωμάτων της Γυναίκας και της Πολίτισσας. Το πραγματικό της όνομα Marie Gouze και γεννήθηκε στο Montauban. Ο πατέρας της ήταν χαπάκης. Το 1766 παντρεύεται έναν αξιωματικό με τον οποίο αποκτά ένα γιό. Δεν είναι γνωστό τι απέγινε ο άντρας της. Πάντως όταν έρχεται στο Παρίσι, πολλά χρόνια πριν από την επανάσταση, δηλώνει ότι είναι χήρα. Με την εγκατάστασή της στη γαλλική πρωτεύουσα γυρίζει αριστοκράτιδα στη ζωή της, εγκαταλείποντας την παλαιά της ταυτότητα. Η Marie Gouze πεθαίνει για να γεννηθεί η Marie Olympe de Gouze μιά γυναίκα που διακηρύσσει προκλητικά την νόθα καταγωγή της. Παρά το γεγονός ότι μάλιστα ξέρεται να γράφει, έχει ένα πρωτοφανές πάθος για την λογοτεχνία. Γράφει θεατρικά έργα και μυθιστορήματα χωρίς μεγάλη επιτυχία, αλλά οι πολιτικές προσουρές της ξεχειλίζουν από πατριωτικό ενθουσιασμό και έχουν απήχηση.

Το Σεπτέμβριο του 1791 ή Ο-

lympe de Gouges εκδίδει τα Δικαιώματα της Γυναίκας και της Πολίτισσας με στόχο να τα υποβάλει για συζήτηση στην Εθνοσυνέλευση, αλλά εξαιτίας μιάς καθυστέρησης στο τυπογραφείο κυκλοφορούν λίγες ημέρες μετά την αποδοχή του Συντάγματος από το Βασιλιά

Διαμαρτυρημένη πάνω στα πρότυπα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1789) η μπροσουάρα της αυτή αποτελεί μιά άμεση καταγγελία του γεγονότος ότι η γυναίκα δεν έχει συμπεριληφθεί στην ένοια «άνθρωπος».

Η διακηρυχθείσα διαφέρει ριζικά από κάθε άλλο ανάλογο κείμενο της εποχής της.

Ακολουθεί ως τις ακραίες της συνέπειες τη λογική της ισότητας, ξεπερνώντας σε τόλμη και τις πιο ριζοσπαστικές προτάσεις της εποχής της. Στην προσπάθειά της να επιλύσει τη χρόνια αντίφαση ανάμεσα στον αυθαριετισμό της ανθρωπίνης ύπαρξης και την ανάγκη σταθερών νέμων που να τη διέπουν θεσμολογικά - μέσα από ένα άκαμτο συμβολαιογραφικό λεξιλόγιο - τη σεξουαλική ελευθερία, υποσκάπτει δηλαδή, εξαρχής τα θεμέλια και το ρόλο της νέας αστικής οικογένειας. Η αίσθηση της τακτικής και ο διπλωματικός ελιγμός δεν συγκαταλέγονται στις αρετές της. Η τσουχτερή της γλώσσα δεν γκωρίζε κανέναν φραγκό.

«Έκτραχια της ανθρωπότητας ο Robespierre «αμφίβιο ζώο» ο Ματταί! Τον Ιούλιο του 1793 προτείνει δημοψήφισμα με τρία σκέλη: Δημοκρατική Κυβέρνηση, ομοσπονδιακή κυβέρνηση, μοναρχική κυβέρνηση.

Συλλαμβάνεται αιμέσως και θανατώνεται στην πλατεία της Επανάστασης σαν εχθρός του λαού. Αλλά η αλήθεια είναι ότι κατατομήθηκε γιατί «θέλησε να γίνει πολιτικός, γιατί ξέχασε τις αρετές που αρμόζουν στο φύλο της».

Η χαρακτηριστική της Olympe de Gouges έρχεται να επικυρώσει τη

μεγάλη ήττα που έχουν υποστεί οι γυναίκες. Οι γυναικείες λέσχες έχουν διαλυθεί, η πολιτική συμμετοχή των γυναικών έχει απαγορευτεί. Τους μένει, όπως και πριν, το δικαίωμα στη λακωνιστική.

Διακήρυξη των δικαιωμάτων της γυναίκας και της πολίτισσας (αποσπάσματα)

Η γυναίκα γεννιέται ελεύθερη και έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα. Οι κοινωνικές διακρίσεις δεν μπορούν να στηριχτούν παρά μόνο στην κοινωνική χρησιμότητα.

—■—

Ο Νόμος είναι η έκφραση της θέλησης του συνόλου. Όλες οι πολίτισσες και οι πολίτες, οφείλουν να συμβάλλουν προσωπικά ή μέσω αντιπροσώπων στη διαμόρφωσή του. Ο Νόμος είναι ίδιος για όλους. Όλες οι πολίτισσες και οι πολίτες είναι ίσοι μπροστά σ' αυτόν και πρέπει επομένως να γίνονται εξίσου δεκτοί σ' όλα τα αξιώματα.

—■—

Κανείς δεν επιτρέπεται να διώκεται για τις θεμελιακές πεποιθήσεις του. Η γυναίκα έχει το δικαίωμα να ανεβαίνει στο βήμα, εφ' όσον οι πράξεις της δεν διαταράσσουν τη δημόσια τάξη που έχει εγκαταστήσει ο νόμος.

—■—

Η γυναίκα συμβάλλει εξίσου με τον άνδρα στη συντήρηση της Κρατικής εξουσίας και τις διοικητικές δαπάνες, έχει ίσο μερίδιο σε όλες τις υποχρεωτικές υπηρεσίες και τα επίπονα καθήκοντα. Πρέπει κατά συνέπεια να έχει ίσα μερίδια και στις θέσεις, τα έργα, τα λειτουργήματα, τα αξιώματα και την εργασία.

Βιβλιογραφία

Η Εξέγερση Αρχίζει από Παλαιά εκδοτική ομάδα γυναικών Αθήνα 1981

Η Γυναίκα στον Κινηματογράφο



Είναι τα λόγια της Τζέσσικα Ράμπιτ, που αν και κινούμενο σχέδιο, άναψε φωτιές στην οθόνη. Τα λόγια της αυτά όμως αποτελούν στην προέκτασή τους τον τρόπο εικονοποίησης της γυναίκας στον κινηματογράφο. Εδώ η γυναίκα ντύνεται με ένα μανδύα κάθε φορά και διαφορετικό· αυτόν που θέλει να της φορέσει ο σκηνοθέτης. Σχεδόν όμως πάντα είναι κομμένος στα μέτρα του άνδρα. Του άνδρα σκηνοθέτη, του άνδρα θεατή, του άνδρα πρωταγωνιστή.

Στην οθόνη δεν εκδηλώνεται το σώμα, η φυσιολογία, η χειρονομία της επώνυμης ή ανώνυμης γυναίκα που κινηματογραφήσε ο σκηνοθέτης, αλλά η εικόνα της. Εικόνα που αποτύπωσε η κάμερα από ορισμένη θέση, σ' ορισμένο χώρο, κάτω απ' ορισμένες συνθήκες φωτισμού.

Δεν θα περιγράψουμε, δηλαδή, εδώ, την γυναίκα στην πραγματική φυσική και κοινωνική πραγματικότητα, αλλά το είδωλό της, την αντίληψη που μας δίνεται γι' αυτήν μέσω της κινούμενης

«Δεν είμαι πραγματικά κακή, απλώς έτσι με σχεδίασαν»

εικόνας.

Ο κινηματογράφος σαν γνήσιο πολιτιστικό προϊόν της κοινωνίας αυτής συνέβαλε στη διαστροφή της εικόνας της γυναίκας, διαστροφή που συντελείται από καταβολής της ανδροκρατούμενης κοινωνίας μας.

Χρησιμοποιήθηκε, δηλαδή, ο κινηματογράφος σαν ένα ακόμη μέσο για να φέρει τη γυναίκα στα μέτρα της επιθυμίας του άνδρα.

Γυναίκα — Κινηματογράφος Ιστορία

Η ιστορία του κινηματογράφου είναι ανδρική. Όχι μόνο γιατί έχει ως σήμερα γραφτεί από άνδρες, αλλά γιατί η ιδέα που την διέπει κυριαρχείται από την ανδρική άποψη. Η συμβολή των γυναικών στον κινηματογράφο είναι ποσοτικά περιορισμένη σε σχέση μ' εκείνη των ανδρών - κινηματογραφιστών. Το επάγγελμα του κινηματογραφιστή ενείχε πολλαπλούς κινδύνους - οικονομικής και ιδεολογικής φύσεως - ώστε να βασιστεί στα χέρια των γυναικών. Ήταν προορισμένο για την αντοχή και την εφευρετικότητα του άνδρα. Ωστόσο οι γυναίκες δεν παραμερίστηκαν από την κινηματογραφική παραγωγή. Απλά δεν συμμετέχουν εξ' ίσου με τον άνδρα σ' όλα τα δημιουργικά επίπεδα.

Περιορίστηκαν στις αφανείς βοηθητικές ειδικότητες. Σεναριογράφοι, παραγωγοί, ντεκορατρίτσες,

Του
Γιάννη Βυθούλκα

σκριπτ - γκερλς μακιγιέζ, βοηθοί σκηνοθέτη. Εξάιρεση αποτέλεσε μόνο το επάγγελμα της ηθοποιού. Οι ανάγκες του κυρίαρχου αφηγηματικού κινηματογράφου επέβαλαν τη διαρκή παρουσία της γυναίκας. Οι νέοι μύθοι του κινηματογράφου είναι ανδροκρατούμενοι, αλλά γυναικοκεντρικοί. Τα ενεργά υποκείμενα, οι υποκινητές της δράσεως είναι άνδρες. Κομβική θέση όμως στην δομή των μύθων αυτών κατέχει κατά κανόνα το σώμα, σπανιότερα ο λόγος μιας γυναίκας. Σαν αντικείμενο της ανδρικής επιθυμίας ή σαν διηγηματικό στοιχείο εκλύει γοητεία, διανθίζει την αφήγηση, δένει το μύθο. Σε ένα μεγάλο βαθμό αυτή η λειτουργική σχέση επιβλήθηκε και από τους θεατές. Οι θεατές επιζητούσαν την γυναικεία παρουσία μέσα στην ταινία και οι ίδιοι συνέβαλαν ως ένα βαθμό στην επιβολή των κινηματογραφικών μύθων. Ακόμα και σε ταινίες καθαρά ανδρικές, όπως στο γουεστερν ή στις ταινίες πολέμου που ανέχθηκαν την γυναίκα κάτω από την πίεση του κοινού.

Τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες μπόκαν πιο δραστήρια σε δημιουργικούς τομείς της κιν)κής παραγωγής. Ωστόσο τα πράγματα δεν άλλαξαν γιατί προκειμένου να διακριθούν, επιλέγουν την πεπατημένη. Κάνουν ή επιλέγουν ταινίες για άνδρες. Την απάντηση δίνει η Μέρυλ Στρηπς.

«Υπάρχουν πολλές γυναίκες με δόναμη, από σεναριογράφους, ως και παραγωγούς, αλλά υποθέτω ότι θέλοντας να κάνουν επιτυχίες, πιστεύουν ότι πρέπει να πούν: «Γυρίστε το πολύ σκληρός για να Πεθάνει Νο 2».

Γυναίκα — Κινημ)γράφος Θεατής

Κατά την ψυχαναλυτική θεωρία υποστηρίζεται ότι το μασκάρεμα, η μεταμφίεση, ο καλλωπισμός, ανήκει στη γυναίκα. Αντιστοιχεί στην ενδόμυχη δική της επιθυμία να μοιραστεί την επιθυμία του άνδρα. Θυσιάζει την δική της επιθυμία στην ιδιότητα της θηλυκότητας προκειμένου να γίνει επιθυμητή απ τον άνδρα. Ο άνδρας δεν χρειάζεται να κάνει το αντίστοιχο μόνο να πραγματοποιήσει την ανδρική του φύση.

Ο κινηματογράφος επιβεβαιώνει αυτό το μασκάρεμα της γυναίκας. Πλάθει ακατάπαυστα την εικόνα των γυναικών ως γυναίκα - είδωλο. Τους προσδίδει μια ψεύτικη εικόνα προκειμένου να ανταποκρίνεται στο ανδρικό βλέμμα. Λειτουργεί για να αποδείξει ότι η γυναίκα αποκτά αυτογνωσία μέσω του άνδρα και εκείνος τη δική του μέσω της δράσης που ασκεί πάνω σ' αυτή.

Αυτό συμβαίνει και στην σχέση θεατή/κινηματογράφου. Ο άνδρας βλέπει και απολαμβάνει με το δικό του βλέμμα, τη γυναίκα που εκτίθεται προς θέαση, ενώ η γυναίκα επιδεικνύεται, γίνεται το απολαυστικό αντικείμενο του βλέμματος για τον θεατή της αί-

θουσας, αλλά και για τον πρωταγωνιστή της. Από την άλλη η γυναίκα δεν βλέπει με το γυναικείο της βλέμμα, αποβάλλει αυτή της την ιδιαιτερότητα, υποτάσσει την δική της επιθυμία στην ανδρική επιθυμία βλέπει μέσα από το ανδρικό βλέμμα.

ενεργεί με τον τρόπο που ενεργεί. Καθεαυτή η γυναίκα δεν έχει την παραμικρή σημασία».

Αυτή είναι άλλωστε και η παγίδα του κλασσικού αφηγηματικού κινηματογράφου. Οι γυναίκες υποκύπτουν στην επιθυμία για τον άλλο και επιθυμούν να είναι



Γίνεται δηλ. αυτό που ωμά αναφέρει ο Μπαντ Μπέττισερ ότι: «αυτό που μετρά είναι τί προκαλεί η ηρωίδα ή μάλλον τί αυτή αντιπροσωπεύει. Αυτή είναι εκείνη ή μάλλον ο έρωτας ή ο φόβος που αυτή εμπνέει στον ήρωα ή αλλιώς το ενδιαφέρον που νιώθει γι' αυτήν, που τον κάνει να

επιθυμητές από τον άλλο.

Οι γυναίκες και τα είδη ταινιών

Δεν υπήρξε κάποιο κινηματογραφικό είδος που να αλλάξει τη θέση της γυναίκας, μιας θέσης διαμορφωμένης μέσα στον κυρίαρχο αφηγηματικό κινηματογρά-

φο του Χόλλυγουντ. Η γυναίκα υπερέχθηκε στην κυριαρχία του ανδρικού βλέμματος, της ανδρικής επιθυμίας μέσα σε κάθε φιλικό κείμενο και στο κοινό των αιθουσών. Παρέμεινε το ηδονοβλεπτικό ερωτικό αντικείμενο που υπόκειται σιωπηλά και αναντίρρητα στη φετιχιστική διαδικασία. Οι υπόλοιποι κινηματογράφοι, έ-



ξω από το Χόλλυγουντ, τα καλλιέργησαν και τα διέδωσαν.

Πέρα όμως από κάθε είδος υπάρχουν και διαφορές ανάμεσα στο τρόπο που κάθε σκηνοθέτης φιλμάρει την γυναίκα μέσα από τις ταινίες του.

Εδώ θα αναφερθούμε σε μερικά βασικά είδη ταινιών και στο κυρίαρχο τρόπο κινηματογράφησης της γυναίκας μέσα σ' αυτές, πέρα από τις εξαιρέσεις που πάντα υπάρχουν.

Η γυναίκα στο γουέστερν

Το γουέστερν κατ' εξοχήν ανδρικό είδος ταινιών, όρισε συμβατικούς ορθόδοξους ρόλους για την γυναίκα. Μέσα σ' ένα κόσμο δοκιμασίας της σωματικής ρώμης και ακμής του φονικού ήθους, η γυναίκα καθηλώθηκε στους αιώνιους ρόλους της μητέρας, της συζύγου, της αδελφής, της κόρης. Στον πατριαρχικό περίβολο της οικογένειας. Τυπικό παράδειγμα η Κάθου Ντόουνς στο «Αγαπημένη μου Κλημεντίνη» του Τζών Φόρντ.

Το πολύ να τις παραχωρηθεί ο άχαρος ρόλος της ερωμένης, της παλλακίδας ή της πόρνης, στην αναντίρρητη υπηρεσία του άνδρα.

Πρόσφατο παράδειγμα οι «Ασυγχώρητοι» του Κλιντ Ιστογουντ που οι γυναίκες της ταινίας εμφανίζονται σαν πόρνες.

Στο γουέστερν η γυναίκα είναι απαθής θεατής μονομαχιών, μαχών και εποικοδομητικής εργασίας του άνδρα. Είναι αδέξια στο χειρισμό όπλων, είναι θύμα ανδρικών επιθέσεων.

Σπάνια προάγεται σε βοηθό του. Ο άνδρας διεξάγει τον πόλεμο με τη φύση και τους εχθρούς και η γυναίκα συμμετέχει στο στέριωμα της οικογενειακής εστίας και τη συντήρησή της. Το γουέστερν λειτούργησε ακριβώς για να δώσει το προνόμιο, να δοκιμάσει και να λαμπρύνει το σώμα του άνδρα. Καμμία άγνωστη ηθοποιός δεν γεννήθηκε ως στάρ, αποκλειστικά μέσα απ' αυτό το είδος ταινιών. Ακόμη και η ίδια Βιομηχανική παραγωγή δεν επιχείρησε να νοθεύσει την ανδρική δομή του εδους.

Η γυναίκα στο γκαγκστερικό φιλμ εγκλήματος

Εδώ η γυναίκα απεικονίζεται σαν μάρτυρας εγκλήματος, σαν θύμα, Βιολογικό στήριγμα του



εγκληματία, διακοσμητικό εξάρτημα στις μετρημένες κοινωνικές εμφανίσεις του. Κάποτε το σύμβολο των ανθρωπίνων ιδιοκτητών του. Η οικογένεια εξοστρακίζεται από την αναστατάση.

Ο γκαγκστερ είναι ένα αντικωνικό θηρίο, ο χειρίστος. Ταυτόχρονα όμως είναι ένας ενσαρκωτής του αμερικάνικου όνειρου: πλούτος, επιτυχία, ατομισμός, δύναμη. Η επιτυχία του Καμόντε ως αρχηγού στον «Σημαδεμένο» του Χ. Χώκς συνοδεύεται από την κατοχή της Πόππυ.

Η γυναίκα στο φιλμ νουάρ

Το είδος γεννήθηκε στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και συνδέεται με την κρίση που προκάλεσε στην αμερικάνικη οικογένεια και την οικονομία ο πόλεμος. Τότε οι γυναίκες υποχρεώθηκαν να μπουν στην παραγωγή και να επανέλθουν αλλαγμένες μετά τη λήξη του. Πιο ανεξάρτητες, πιό απελευθερωμένες.

Έτσι στο φιλμ νουάρ παρουσιάζονται οικογενειακές σχέσεις θραυσμένες, διεστραμμένες, περιφερειακές, αδύναμες, ουσιαστικά

δηλ. απούσες. Οι γυναίκες αποτελούν κεντρικά πρόσωπα της πλοκής σχεδόν πάντα σαν στρωμένες, παλλακίδες ή πόρνες και όχι σαν μητέρες, αδελφές ή σύζυγοι.

Η θέση τους προσδιορίζεται κύρια ή μόνο από τη σεξουαλικότητά τους. Προβάλλονται οι υπερβολές της. Αποτελούν μορφές θγαλμένες μέσα από την ανδρική φαντασία. Άγγελοι, αλλά και δαί-

ηγουρθ στο ρόλο της Έλσα Μπάνιστερ ήταν η επικίνδυνη γυναίκα που χρησιμοποιεί έναν πλανώδιο Ιρλανδό για τα εγκληματικά σχέδιά της. Στο τέλος όμως θα πεθάνει στη τελική - κλασική πια - σκηνή της ταινίας, χτυπημένη δεκάδες φορές από το χέρι του, που πολ/ζουν οι καθρέπτες που τους περιβάλλουν.

Στην «Γκιντα» του Κινγκ Βιντορ η Ρίτα ξεφεύγει από τον αν-

Οι γυναίκες στο ψυχολογικό θρίλερ

Εδώ θα αναφερθούμε περισσότερο στο μαίτρ του σασπένς τον Άλφεντ Χίτσκοκ που σε ένα σημείο αντανακλά και στο σύνολο αυτού του είδους ταινιών.

Οι γυναίκες στις ταινίες του Χίτσκοκ υποφέρουν τα πάνδεινα, σωματικά και ψυχολογικά, δολοφονούνται άγρια στο λουτρό τους, στραγγαλίζονται με γραβάτα, δηλητηριάζονται προοδευτικά, δέχονται την επίθεση πουλιών με φονικές διαθέσεις, καταπιέζονται από αυταρχικούς συζύγους, χάνουν αγαπημένα τους πρόσωπα, πέφτουν θύματα απαγωγής από άτομα με εγκληματικές διαθέσεις, κατηγορούνται για φόνο άδικα, γκρεμίζονται από βάραθρο. Όταν δεν είναι θύματα, αποτελούν την μετενσάρκωση του κακού με ακραία περίπτωση την νοσηρή επίδραση της νεκρής μάνας στην παραγμένη προσωπικότητα του Νόρμαν Μπέητς (Άντονου Περκινς) στο Ψυχώ.

Πολλοί κατηγορήσαν τον Χίτσκοκ για μισογύνη, αλλά μάλλον πρόκειται για βιαστικό και λαθεμένο αποτέλεσμα. Καθότι γαλουχημένος με την καθολική αντίληψη του σεξ και της αμαρτίας, μπορεί να ήταν σεξουαλικά πεινασμένος, με ολοφάνερες φετιχιστικές προδιαθέσεις και κλίση στην ηδονοβλεψία, αλλά μισογύνης ποτέ.

Οι γυναίκες στις ταινίες του Χίτσκοκ έχουν ένα αυνηθίστα ενεργητικό ρόλο, συχνά μονοπωλούν το ενδιαφέρον της δράσης και τις πιο πολλές φορές η επέμβασή τους είναι σωτήρια για τον ήρωα και την έκβαση της ιντριγκας.

Ο ίδιος λάτρευε τις γυναίκες ειδικά ένα τύπο ξανθιάς, ψυχρής καλλονής με αριστοκρατική εμφάνιση και ολίγο μυστήριο που βρήκε την καλύτερη ενσάρκωσή του



μονες. Επιθετικές και αισθησιακές. Απειλητικές μα και έντονα σεξουαλικές. Επιβλητικές και μοιρές. Εμπνέουν μυστήριο και φόβο. Η επιτυχία ή αποτυχία του ήρωα εξαρτάται απ' το βαθμό που θα διαφύγει από τον κίνδυνο της γυναίκας.

Σχεδόν όμως πάντα επαναφέρονται στην τάξη, τιμωρούνται, υποτάσσονται στις πατριαρχικές δομές.

Υπέροχα παραδείγματα αποτελούν: «Η κυρία της Σαγκάκης» του Όλσον Γουελς, όπου η Ρίτα Χαί-

δρικό κλοιό, ερωτεύεται, θυμώνει, υποφέρει και τραγουδώντας το «PUT THE BLANCE ON ME» κάνει το πιο ερωτικό στριπτήζ στην ιστορία του κινηματογράφου βγάζοντας μόνο... ένα γάντι.

Στη δεκαετία του '40 η Μαίρη Αστωρ έπαιξε το ρόλο της διπλοπρόσωπης Μπριζίτ Ο' Σώνερνερ που ξεγελά με την πλαστή αθωότητα και τα φέμματα της και αυτόν ακμόμα τον Σίμ Σπαιντ (Μπόγκαρτ) στο «Γεράκι της Μάλτας» του Τζων Χιούστον.



στα πρόσωπα της Γκρέυς Κέλλυ (στον Σιωπηλό Μάρτυρα, στο Κυνήγιο του κλέφτη και στο Καλέσατε Ασφάλεια αμέσου Δράσεως) και της Τίππου Χεντρεν (στα «Πουλιά» και το «Μάρνυ»).

Επίσης είχε την αντίληψη και διάλεγε πάντα, ώστε οι ηρωίδες του να είναι έτσι φτιαγμένες που να αρέσουν κυρίως στις γυναίκες γιατί η πλειοψηφία του κινηματογραφικού κοινού είναι γυναίκες. «Καμμιά γυναίκα» έλεγε, δεν μπορεί να αποτελεί καλή εμπορική πρόταση ως ηρωίδα ταινίας, παρά μόνο αν αρέσει και στο δικό της φύλο».

Η γυναίκα στο κωμικό

Η κωμωδία στο μέγιστο μέρος της είναι ανδρική αντιφεμινιστική. Στην ιστορία του κινηματογράφου δεν συναντούμε γυναίκες κωμικούς δημιουργούς. Δεν έχει παρουσιαστεί ένας θηλυκός Μπιλ Φηλντς, ούτε ένας Μελ Μπρούκς. Η Μάργκαρετ Ντυμόν, η Σίρλεϋ Μακκλαϊν, η Μαίη Γουεστ, η Ντό

ρις Νταϊή, η Αρλετί, η Μαγκαρετ Ράδελφορντ, π.χ. δεν κατόρθωσαν να διαπλάσουν μια σταθερή κωμική φιγούρα.

Περισσότερο επαναλάμβαναν το φυσικό εαυτό τους με διηγηματικές παραλλαγές από ταινία σε ταινία. Αντίθετα, συναντούμε συχνά μεταμφιέσεις κωμικών ανδρών σε γυναίκες με σκοπό την παραγωγή κωμικού ή τη διακομώδηση του ίδιου του γυναικείου φύλου.

Η γυναίκα αναπαριστάται στο κωμικό σαν ένα σημαίνον ζωντανό αντικείμενο στο πλάι του άνδρα πρωταγωνιστή τον οποίον ενισχύει την κωμική του δυνατότητα. Παίζει το ρόλο του βοηθού του κωμικού - κλόουν για το στήσιμο μιας κωμικής σκηνής και ταυτόχρονα γίνεται πρόσφορο μέσο και στόχος του αμετέπειστου μισογυνισμού του.

Κανένας από τους γνωστούς κωμικούς δεν διέφυγε απ' το εγγενές αυτό πάθος. Απ' τον Χοντρό-Λιγνό τον Αμποτ και Κοστέλο ως τους Γούντυ Αλλεν και Ζάκ Τατί.

Οι πρώτοι αποτελώντας ένα κωμικό ζευγάρι με «λανθάνουσα» ομοφιλοφιλική κατάσταση δεν χάνουν την ευκαιρία να εξευτελίσουν με τις αδεξιότητές τους τις γυναίκες. Με τρόπο χονδροειδή και άμεσο, βάζοντας τρικλοποδιές, συγκρούμενοι μαζί τους, σχίζοντας τα φορέματά τους ή στραπατάρωντας την κόμμωσή τους, δεχόμενοι απ' αυτές χυδαίο υβρολόγιο, αντικείμενα, χύσιμο υ-



γρών, εκσφενδονίσεις γλυκών.

Στη περίπτωση του Γ. Αλλεν έχουμε έναν σεξοπαθή προβληματικό στις σχέσεις του με το άλλο φύλο, που προσπαθεί να βρεί στη γυναίκα μια παρηγοριά, μια απόδειξη του ανδρισμού του ή απλώς την ικανότητά του να επιθυμεί και να διαχειρίζεται το γυναικείο σώμα. Δεν αγαπά τη γυναίκα, αλλά την εμπλέκει σ' ένα σχέδιο σεξικής δοκιμής και ετοιμότητας της επιθυμίας του. Χωρίς δισταγμό θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Γ. Αλλεν επενδύει τον μισογυνισμό του κάτω από ψυχολογικές παρεκτροπές.

Γενικότερα αυτό το είδος ταινιών θα λέγαμε ότι είναι έκδηλα φαλλοκρατικό και ο κωμικός μετατρέπεται σε θεματοφύλακα της ανδρικής υπεροχής, ένα είδος πρωτόγονου ρατσιστή.

Τέλος του Α' μέρους



Ποιήματα

Νανά Ξανθίδου

Η Νανά Ξανθίδου γεννήθηκε και κατοικεί στην Νάουσα. Από πολύ μικρή ασχολήθηκε με τον πεζό λόγο και την ποίηση η οποία και την κατέκτησε τελικά.

Το 1991 έστειλε το ποίημά της «Πέρασμα στην Ομίχλη» σε διαγωνισμό της Πανελληνίας Ένωσης Λογοτεχνών και Συγγραφέων και πήρε το τρίτο βραβείο.

Πέρασμα στην ομίχλη

Κιταπίνονται τα χρόνια,
 μεσ' την κοιλιά του κήτους
 ο καταρράχτης των ονείρων
 περιλούζει κι απογυμνώνει τα λίγα λουλούδια,
 κι ύστερα τα νάνει με το δικό του χρώμα
 και τ' αφήνει να τρυπώσουν στον
 κόσμο της φαντασίας.

Η θύελλα πούρχεται, μαζεύει στο πέρασμά της,
 τα τελευταία υπαλεψίματα της εγγήροσης
 και της γαλήνης

και κάθε σταγόνα βροχής
 τρυπάει το δέρμα, φτάνει στην καρδιά,
 μιλάει στην ψυχή κι αφήνει σημάδια.
 Κι ύστερα, η καπάρρευση.
 Όλα χάρτινα...
 Στάχτη του φεγγαριού, σκιά του ήλιου,
 πληγή μεγάλη του σύμπαντος.

Απόσπασμα

Και μας φεύγει έτσι η ζωή,
 τί κι αν χανόμαστε, τί κι αν βρισκόμαστε.
 Στυλωμένοι είμαστε στα καθημερινά
 και καθώς τίποτα δεν μπορεί να αποσπάσει
 την σόναά μας,
 αφουγκραζόμαστε τη ζωή στο τελευταίο διάλειμμα,
 όταν είναι πλέον αργά.

Αναλαμπές

Έχουν μια σκληράδα τούτες οι στιγμές
 του θανάτου και της αγωνίας,
 όταν δεν ξέρεις αν η ζωή κίνησε
 από την αιώνια πάλη.
 Κι η μοιραία κραυγή που σκίζει τον αέρα
 εκείνη τη μοναδική στιγμή,
 ανοίγει την πόρτα της συνείδησης
 και δίνει στα σπασεικασμένα μάτια
 το φως της ζωής.

Τότε... μόνον τότε... ανάμεσα από τα
 μπερδεμένα κύτταρα που πηγαιναέρχονται
 και σφραγίζουν πολύτιμες πηγές
 τα μάτια ανοίγουν διάπλατα
 ξεπερνούν το φράγμα της καθημερινότητας
 και βλέπουν μ' ένα καινούργιο φώς τον κόσμο όλο.
 Τότε... μόνον τότε...
 Τις υπόλοιπες μέρες προσπερνάμε και πεθαίνουμε
 δίχως να το ξέραμε, βυθισμένοι στο γλυκό λήθαργο
 της αυταπάτης.

Χωρίς ταυτότητα

Μπερδεμένοι είμαστε, μεσ' απ' τις ρίζες μας
 χαμένοι
 τρέχαμε, σκοινιάφτουκε πάνω στις νεκρές συνειδήσεις
 δίχως ν' αναγνωρίζουμε πρόσωπα, δίχως προσορισμό...
 τρέχαμε να προλάβουμε, τρέχαμε να φτάσουμε
 κι η άκρη του νήματος πιασμένη
 στο κουδάρι της ψυχής.

Πολιτικές συζητήσεις ατέλειωτες
 και προβολείς δυνατοί,
 τυφλίνουν την τελευταία ανίσταση
 και παραμερίζουν απ' το δρόμο μας
 τ' αναπάντητα ερωτησιακά.
 Απλοί θεατές στο μεγάλο παιχνίδι, παρακολουθώντας
 τη διση μας καθημερινή διχοτόμηση,
 παθητικοί δέκτες των μηνυμάτων,
 είμαστε έτοιμοι πια να δεχτούμε την πεθαμένη άνοιξη,
 λάφυρο στην ποδιά μας.

ΤΟ ΕΓΚΑΥΜΑ

και η αναγκαιότητα των μονάδων εντατικής θεραπείας

Το «έγκαυμα» είναι μία από τις βαρύτερες τραυματικές κακώσεις, που μπορεί να υποστεί ο άνθρωπος. Σαν παράδειγμα αναφέρεται, ότι ένα έγκαυμα ολικού πάχους, που αφορά μόνον το 20% της ολικής επιφάνειας του σώματος (ΟΕΣ), εμφανίζει την ίδια βαρύτητα για το άτομο σαν να είχε υποστεί σύνθλιψη των δύο κάτω άκρων, στους μηρούς, από τρένο.

Έτσι είναι σαφές, ότι το έγκαυμα δεν είναι μία επιφανειακή και εντοπισμένη νόσος, αλλά μία συστηματική νόσος, στην οποία συμμετέχει όλος ο οργανισμός.

Εγκαυμάτων

Του
Φάνη Παπαδόπουλου
ειδικού πλαστικού
χειρουργού

ες, αναπηρίες κλπ.).

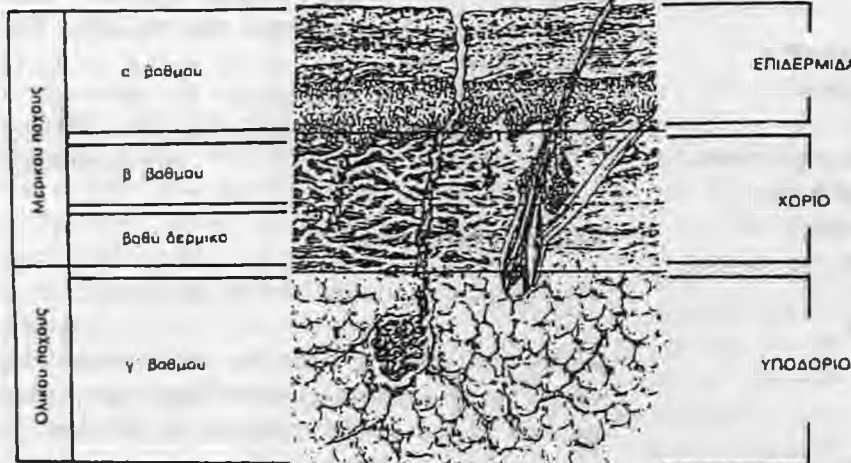
Στην Ελλάδα τα θερμικά εγκαύματα («ζεμάτισμα», φωτιά, ήλιος), είναι τα συχνότερα και ατελούν το 80% όλων των εγκαυμάτων. Σε μικρότερη συχνότητα εμφανίζονται τα χημικά και τα ηλεκτρικά εγκαύματα. Ανάλογα με το βάθος τους τα

θίσταται σε μικρό χρονικό διάστημα (βλ. σχήμα). Η επούλωση των εγκαυμάτων ολικού πάχους είναι βραδεία και χρονοβόρα με αποτέλεσμα την παρατεταμένη απώλεια υγρών και ηλεκτρολυτών, αποτελούν δε πύλη εισόδου μικροβίων και καταλήγουν σε ρικνωτικές ουλές με λειτουργικές και αισθητικές επιπτώσεις.

Ένας αδρός τρόπος υπολογισμού της βαρύτητας ενός εγκαύματος είναι ο εγκαυματικός δείκτης: ηλικία (σε έτη) + έγκαυμα ολικού πάχους (επί τοις %) + το μισό μερικού πάχους (επί τοις %), ο οποίος αν περνά το 70 σημαίνει βαρύ έγκαυμα με άμεσο κίνδυνο της ζωής του εγκαυματία, (π.χ. ηλικία 30 ετών, ολικού πάχους 30%, μερικού πάχους 20% δηλαδή $30 + 30 + 10 = 70$).

Από τα παραπάνω φαίνεται η αναγκαιότητα ύπαρξης οργανωμένων μονάδων εντατικής θεραπείας εγκαυμάτων κατά τα πρότυπα των ευρωπαϊκών χωρών που δεν υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα.

Σήμερα η νοσηλεία των εγκαυμάτων γίνεται σε κλινικές πλαστικής χειρουργικής όταν υπάρχουν ή σε κλινικές γενικής χειρουργικής, που δυστυχώς όλες δεν έχουν την κατάλληλη υποδομή για εξασφάλιση συνθηκών αστημίας, με αποτέλεσμα την επιμόλυνση των εγκαυμάτων με όλα τα δυσάρεστα επακόλουθα. Σήμερα, είναι παραδεκτό ότι τα εκτεταμένα εγκαύματα πρέπει απαραίτητα να νοσηλεύονται σε ειδικά διαμορφωμένους άσηπτους θαλάμους και οι ζωτικές λειτουργίες των εγκαυματιών να παρακο-



Ένας τέτοιος τραυματισμός αν αντιμετωπισθεί σωστά, μπορεί να μην αφήσει στις περισσότερες περιπτώσεις καμία αναπηρία. Αντίθετα, η ανορθόδοξη αντιμετώπιση δημιουργεί μεγάλους κινδύνους, τόσο για την ζωή του εγκαυματία, όσο και στην παραπέρα αποκατάστασή του στον κοινωνικό και εργασιακό χώρο (δυσμορφί-

εγκαύματα χωρίζονται σε ολικού πάχους, όταν η νέκρωση αφορά όλες τις στιβάδες του δέρματος και ενδεχόμενα βαθύτερα στρώματα (υποδόριο - μύς - οστά) ή μερικού πάχους όταν η καταστροφή αφορά μόνον τις επιπολής στιβάδες της επιδερμίδας ή και του χορίου και η μικροκυκλοφορία του δέρματος αποκα-

λουθούνται αδιάκοπα από το νοσηλευτικό προσωπικό επί 24ώρου βάσεως.

Αναλυτικά οι λόγοι για τους οποίους κρίνεται αναγκαία η οργάνωση εντατικής μονάδας νοσηλείας εγκαυμάτων είναι:

1) Διάσωση βαρειά εγκαυματιών που τώρα, παρά τις επίπονες και φιλότιμες προσπάθειες του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, αποθνήσκουν. Στην Ελλάδα έχουμε την ίδια θνητότητα εγκαυματιών όπως ήταν προ 25ετίας στην Ευρώπη και Αμερική.

2) Βράχυνση του χρόνου νοσηλείας και βελτίωση των συνθηκών περίθαλψης των εγκαυματιών θα οδηγήσει σε σημαντική μείωση των δαπανών. Ένα βαρύ έγκαυμα νοσηλεύεται επί 60-120 μέρες με πολύ υψηλό καθημερινό κόστος νοσηλείας.

3) Μείωση της νοσηρότητας που μεταφράζεται σε μείωση των αναπηριών και την απόδοση στην κοινωνία ατόμων ικανών να εργασθούν και να παράγουν.

4) Σημαντική μείωση των συντάξεων αναπηρίας από την αποφυγή μονίμων βλαβών συνεπεία των εγκαυμάτων.

5) Μείωση της ανάγκης αποστολής στο εξωτερικό βαρειά εγκαυματιών που για να σωθούν ξοδεύονται τεράστια ποσά, προκαλώντας αφάιμαξη των ασφαλιστικών ταμείων και του περιβάλλοντος του εγκαυματία.

6) Μείωση του «διασυρμού» της ελληνικής ιατρικής στο εξωτερικό από την έλλειψη εντατικής μονάδας εγκαυμάτων, παρόλο που γιατροί με εξειδικευμένες γνώσεις σ' αυτόν τον τομέα υπάρχουν στην Ελλάδα.

7) Αποσυμφόρηση των κλινικών πλαστικής και επανορθωτικής χειρουργικής, καθώς και των γενικών χειρουργικών κλινικών από τους εγκαυματίες, με αποτέλε-

σμα την καλύτερη και αποδοτικότερη λειτουργία τους.

8) Απελευθέρωση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού από το συνεχές άγχος και την αγωνία, αποτέλεσμα του άνισου αγώνα για την διάσωση βαρειών εγκαυματιών που νοσηλεύονται συχνά κάτω από απαράδεκτες συνθήκες.

Η νοσηλεία τους σε ειδικές μονάδες θα συντόμει το μαρτύριό

τους και θα ανακούφιζε τους παθόντες από φρικτότατους πόνους, τους χειρότερους που μπορεί να υποφέρει ο άνθρωπος. Η ίδρυση μιάς τέτοιας μονάδας στην Αθήνα και μιάς στην Θεσσαλονίκη θα μπορούσε να καλύψει απόλυτα τις ανάγκες της χώρας. Ας μην ξεχνάμε ότι η γειτονική μας Τουρκία διαθέτει σήμερα τρεις υπερούγχρονες μονάδες εντατικής θεραπείας εγκαυμάτων.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Πρωτεΐνες από διάφορα φυτά σαν τροφή

Εισαγωγή

Η πρωτεΐνη είναι οργανικό συστατικό του ααγού, του κρέατος, των ψαριών και διαφόρων οσπρίων, όπως η σόγια και άλλων. Συντίθεται από άνθρακα, υδρογόνο, οξυγόνο και άζωτο μαζί με θείο ή φώσφορο. Αυτά συνδέονται και σχηματίζουν υπομικροσκοπικές αλυσίδες, σπειράλ ή δίσκους στους οποίους προσαρτώνται άλλα άτομα ή ομάδες ατόμων σε μια ποικιλία τρόπων. Η πρωτεΐνη παίζει σημαντικό ρόλο σαν τροφή.

Το παγκόσμιο πρόβλημα διατροφής είναι ένα από τα μεγαλύτερα που αντιμετωπίζει το ανθρώπινο γένος. Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού επιδείνωσε την κατάσταση. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι με την πρόοδο της έρευνας η παραγωγή τροφίμων αυξήθηκε τόσο ώστε να ικανοποιήσει πλήρως τις παγκόσμιες ανάγκες. Σαν απόδειξη γι' αυτό είναι οι αποσύρσεις και καταστροφές προϊόντων που γίνονται σε μας (μήλα, ροδάκινα κλπ.), αλλά και στα άλλα κράτη της ΕΟΚ (τυρί, γάλα κλπ.) στην Ολλανδία και άλλες χώρες. Οικονομικοί όμως περιορισμοί εμποδίζουν την ισοδύναμη κατανάλωση πρωτεϊνών σε όλους τους φτωχούς λαούς, με αποτέλεσμα να πεθαίνουν από την πείνα κάθε χρόνο πάνω από 3 - 4 εκατομμύρια άνθρωποι. Επίσης πολεμικές συρράξεις, όπως στο Σερράγεβο - Αγκόλα και αλλού εμποδίζουν τις ανθρωπιστικές βοήθειες να φθάσουν στον προορισμό τους.

Άρα υπάρχει μια ανισοκατανο-

μή και όχι ισοδύναμη κατανάλωση πρωτεϊνών στον πλανήτη μας. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ανεπάρκειας πρωτεϊνών έχουν οι χώρες του τρίτου κόσμου, αλλά και μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών υπάρχουν διαφορές. Έτσι ενώ στις ΗΠΑ, την Αυστραλία και

Του Δρ. Νίκου Σπάρτση

τη Ν. Ζηλανδία καταναλώνει πάνω από 100 γραμμάρια πρωτεΐνες το άτομο την ημέρα, στις χώρες της ΕΟΚ καταναλώνει 40 γραμμάρια περίπου την ημέρα.

Τα φύλλα διαφόρων αυτοφυών φυτών που βρίσκονται σε αφθονία σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της υφελίου και που μένουν σχεδόν αναξιοποίητα, είναι μια μεγάλη πηγή πρωτεϊνών η οποία μπορεί να λύσει το πρόβλημα ανεπάρκειάς τους κυρίως στις υπανάπτυκτες χώρες. Σήμερα υπάρχει ένα έντονο ενδιαφέρον στον επιστημονικό κόσμο για την αξιοποίηση των φυλλοδών φυτών σαν πηγή πρωτεϊνών για τη διατροφή των ζώων αλλά και του ανθρώπου.

Στη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου όταν υπήρχε ο φόβος εξάντλησης των παραδοσιακών πηγών πρωτεϊνών, όπως είναι το κρέας, το γάλα, τα δημητριακά, τα ψάρια και άλλα, οι Γερμανοί και οι Βρεταννοί επιστήμονες έψαχναν για εναλλακτικές πηγές πρωτεϊνών. Οι Γερμανοί επέλεξαν τους μύκητες, ενώ οι Βρεταννοί τα φύλλα σαν πηγή πρωτεϊνών. Έτσι από τις έ-

ρευνες αυτές που συνεχίστηκαν από πολλούς Βρεταννούς επιστήμονες, κυρίως από τον PIRIE και τους συνεργάτες του, προέκυψαν οι γνώσεις και η τεχνολογία για την αξιοποίηση των πρωτεϊνών διαφόρων φυτών ιδίως φύλλων.

Το κυτταρινούχο υπόλειμμα που απομένει μετά τη λήψη του πρωτεϊνικού συμπυκνώματος περιέχει ακόμη και κάποια ποσοστά πρωτεΐνης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τροφή ζώων ή κατασκευή τύρφης σαν υπόστρωμα ανάπτυξης ιδίως σποροφύτων διαφόρων φυτικών ειδών.

Η παραγωγή πρωτεϊνών από φύλλα αποκτά σημασία και σαν μέσο αξιοποίησης παραπροϊόντων αγροτικών καλλιεργειών, όπως είναι τα φύλλα τεύτλων για παράδειγμα μετά την εξαγωγή των ριζοκονδύλων για παραγωγή ζάχαρης. Πολλά τέτοια παραπροϊόντα μένουν ανεκμετάλλευτα.

Ήδη σε διάφορες χώρες της Ευρώπης έχει αρχίσει βιομηχανική παραγωγή πρωτεϊνών από φύλλα διαφόρων φυτών (Σουηδία, Αγγλία, Δ. Γερμανία κ.ά.). Στη χώρα μας ιδιαίτερα εισάγονται μεγάλες ποσότητες σόγιας σαν πηγή πρωτεϊνών για την παρασκευή ζωοτροφών και προσθήκη σε διάφορα τρόφιμα. Υπάρχουν αρκετοί άνθρωποι που προτιμούν τις φυτικές πρωτεΐνες σαν τροφή όπως είναι η σόγια. Θα ήταν δυνατή όμως η παραλαβή πρωτεϊνών από φύλλα με μικρότερο σχετικό κόστολόγιο και εξοικονόμηση συναλλάγματος για τη χώρα μας.

Εξ άλλου, από όσα μπορούμε

να γνωρίζουμε από τη βιβλιογραφία, στην Ελλάδα δεν έγινε καμιά σχετική έρευνα και για πρώτη ίσως φορά, το θέμα εξετάζεται με τόσες παραμέτρους, όπως είναι οι τρόποι εξαγωγής πρωτεϊνών φύλλων, τα μέσα εκχύλισης στην εξαγωγιμότητα της πρωτεΐνης, η μελέτη των λειτουργικών ιδιοτήτων και η χρήση σε ζυμαρικά του πρωτεϊνικού συμπυκνώματος, όπως και αξιοποίηση του κυτταρινούχου υπολείμματος σαν υπόστρωμα ανάπτυξης σποροφύτων σε αντικατάσταση εισαγάμενης τύρφης. Τα πειράματα έγιναν στα εργαστήρια της Σχολής τεχνολογίας τροφίμων και Διατροφής στο ΤΕΙ Θεσσαλονίκης την τριετία 1986 - 1988, μετά από προκαταρκτική εργασία τη χρονιά 1985.

Τρόπος εργασίας και υλικά

Αξιολογήθηκε η απόδοση σε πρωτεϊνικό συμπύκνωμα των φύλλων από δεκατρία είδη φυτών. Τα φυτά αυτά διαλέχθηκαν άλλα γιατί φυτρώνουν σε άκρες δρόμων, όχθες λιμνών ή ποταμών και μένουν αναξιοποίητα, όπως το καλάμι, τα θατόμουρα, γαϊδουράγκαθα κλπ. και άλλα γιατί παράγουν μεγάλη ποσότητα φύλλων, όπως το καλάμπόκι, το τρυφύλλι κλπ. ή γιατί μένουν αναξιοποίητα σαν φυτικά υπολείμματα μετά την παραλαβή του καρπού ή της ρίζας όπως τα ζαχαρότευτλα, τα μπιζέλια, τα κουκιά, τα φασόλια και το θαμβάκι. Η συγκομιδή των φύλλων έγινε τον Απρίλη - Μάιο από την περιοχή του αγροκτήματος του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης και τη γύρω περιοχή. Τα φυτά που διαλέχθηκαν ήταν τα εξής: Ψαθί ή ραγάζι, ακακία, θαμβάκι, θατομουριά, γαϊδουράγκαθο, καλάμι, καλάμπόκι, κουκιά, μουριά, μπιζέλια, τεύτλα, τριφύλλι, φασόλια και σανός κριθαριού φρεσκοκομ-

μένος.

Τα φύλλα και οι τρυφεροί βλαστοί αμέσως μετά τη συγκομιδή μεταφέρονταν στο εργαστήριο για την παραλαβή του πρωτεϊνικού συμπυκνώματος. Γι' αυτό τεμαχίζονταν με κοπτικό όργανο, ή σε σφυρόμυλο αλέθονταν σε ειδικό μπλέντερ ή άλλο όργανο και το πρωτεϊνούχο συμπύκνωμα αν επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί για άλλες αναλώσεις ξηραίνονταν με τη μέθοδο ψύξης στο κενό και διατηρούνταν στην κατάψυξη.

Ο πιο απλός τρόπος παραλαβής πρωτεϊνικού συμπυκνώματος ήταν με θέρμανση.

Τα φύλλα τεμαχίζονταν με σφυρόμυλο, πολτοποιούνταν σε μπλέντερ, με τριπλάσια ποσότητα νερού, στραγγίζονταν με συμπίεση από υφασμάτινο κόσκινο διαμέτρου 50 μικρών (1 μικρό 1/1.000 χιλιοστό του μέτρου). Ο ορός που έβγαίνει θερμαίνονταν στους 90° C και μετά ψύχονταν στους 25° C. Γινόταν διήθηση σε κενό ή φυγοκέντριση οπότε παίρνονταν το πρωτεϊνούχο συμπύκνωμα.

Για παραλαβή πρωτεϊνούχου συμπυκνώματος από μεγαλύτερες ποσότητες φύλλων, τα φυτά κομματιάζονταν με μαχαίρι ή ψαλίδι κλαδέματος. Για την πολτοποίηση τους χρησιμοποιήθηκε κοπτικό με δύο πριονωτά μαχαίρια (HENRI BIAUGEAUD). Μετά ο πολτός πέρασε από ραφινέζα με κόσκινο διαμέτρου 8/10 χιλιοστού (HENRI BIAUGEAUD) με χύσιμο θραστού νερού.

Το κυτταρινούχο υπόλοιπο των φύλλων μετά την απομάκρυνση του εκχυλίσματος στραγγίζονταν με τα χέρια. Ο χυμός θερμαίνονταν στους 90° C σε κάδο με διπλό τοίχωμα για την πήξη των πρωτεϊνών ύστερα ψύχονταν στους 25° C, ύστερα παραλαμβανόταν το πρωτεϊνικό συμπύκνωμα με στράγγιση σε υφασμάτινο κόσκινο διαμέτρου 50 μικρών. Χρη-

σιμοποιήθηκαν σανός κριθαριού, ψαθί, καλάμι και γαϊδουράγκαθο 18 - 20 κιλά από το καθένα. Το πρωτεϊνικό συμπύκνωμα και τα σκελετικά μέρη των φυτών ξηράθηκαν στον ήλιο μέχρι που η υγρασία τους έγινε 8 - 18% ώστε να μπορούν να διατηρηθούν χωρίς αλλοιώσεις.

Αποτελέσματα

Τα φύλλα των αγροστοδών, του καλάμιου και του καλάμπόκιού είχαν τις μεγαλύτερες αποδόσεις δηλαδή 32 Kg Π.Σ. (πρωτεϊνικού συμπυκνώματος) ανά τόνο φρέσκων φύλλων και πρωτεϊνικό περιεχόμενο του ΠΣ 51% σε ξηρό, στο καλάμι οι αντίστοιχες τιμές ήταν 28 Kg και 58% και στο καλάμπόκι 25 Kg και 61,5%. Οι περιεκτικότητες αυτές ήταν μεγάλες στην μεγαλύτερη βλαστική δραστηριότητα των φυτών αυτών το Μάιο, ενώ τον Αύγουστο η απόδοσή τους μειώθηκε κατά 50% περίπου.

Από το κριθάρι (σανό), το ψαθί (ραγάζι), το καλάμι και το γαϊδουράγκαθο ελήφθησαν μετά από ξήρανση στον ήλιο αντίστοιχα ανά τόνο φρέσκων φύλλων Π. Σ. 5,5, 9,2, 18,4 και 40 κιλά και κυτταρινούχο υπόλοιπο 138,9 104,5, 180 και 128 κιλά.

Οι τιμές αυτές ήταν υψηλότερες στη μεγαλύτερη βλαστική δραστηριότητα. Το χλωρό καλάμι και το γαϊδουράγκαθο παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Οι λειτουργικές ιδιότητες του Π.Σ. (δημιουργία πηκτής απορρόφησης νερού και λαδιού, ικανότητα αφρισμού, πεπτικότητα συγκρίθηκαν με τις αντίστοιχες ιδιότητες αλεύρου σόγιας για τη χρησιμοποίησή τους σε διάφορα τρόφιμα και βρέθηκαν συγκρίσιμες ή και ανώτερες από τις ιδιότητες του σογιαλέυρου. Αυτό σημαίνει ότι τα Π.Σ. φύλλων έχουν υψηλή θρεπτική αξία για τη διατροφή

του ανθρώπου και των ζώων.

Ποσοστό από 1,2% μέχρι 4% Π. Σ. φύλλων τεύτλων σε ζυμαρικά (ταλιατέλες), έδωσαν ομοιόμορφο χρωματισμό, εντονότερο με την αύξηση του ποσοστού Π.Σ.

Σε δοκιμές υποστρωμάτων ανάπτυξης σποροφύτων τομάτας το α-

δρανοποιημένο στους 1100 C κυτταρινούχο υπόλοιπο καλαμιού ποτισμένο με διάλυση λιπάσματος ALBATROS 5,5% κάθε εβδομάδα, έδωσε καλύτερης ανάπτυξης τοματόφυτα από όλες τις εισαγόμενες τύρφες και από το έτοιμο εισαγόμενο υπόστρωμα SUBSTRA

TE No 1.

Επίσης τα κυτταρινούχα αυτά υπολείμματα, συγκράτησαν τριπλάσιες ποσότητες νερού σχετικά με το βάρος τους, οπότε είναι δυνατόν να εφαρμοστούν και σαν ενισχυτικά της συγκράτησης του εδαφικού νερού.

Οι παλιοί κινηματογράφοι

* Συνέχεια από την σελίδα 27

πολέμου που το είχε ως επιχείρηση, αρκετό καιρό είχε δημιουργήσει ένα είδος μουσικοφιλολογικού κύκλου, όπου τα πρωινά γινότανσαν συζητήσεις θε θέματα κιν/φου και μουσικής γιατί ο Τάκης μοίραζε την αγάπη του και στα δύο. Είχε αξιόλογη συλλογή δίσκων με συνθέσεις των Βάγκνερ, του Μπετόβεν, Λίσι, Μασκάνι, Σουπέν Βέρντι, Λέχαρ και Στράους που είχαν γίνει όλες οι παραπάνω συνθέσεις λαϊκό κτήμα των θαμώνων. Άλλω-

στε μέχρι το θάνατό του ήταν η ψυχή της φιλαρμονικής μας.

Τον κύκλο αυτό πάσχιζε να τον βαφτίσει και δυσκολεύτηκε να βρει την κατάλληλη ονομασία, αλλά θύταν κάποτε την βρήκε, ήρθε περιχαρής και μου την ανήγγειλε. Την δανείστηκε από την σχολή του Σωκράτη και την ονόμασε ΚΡΑΝΙΟΝ.

Τον ανωτέρω κύκλο τον αποτελούσαν ο Λάζαρος Κούλης, ο Μηνάς Ρώψης, ο Απόστολος Κοϊμτζής, ο δάσκαλος της Φιλαρμονικής της Αθήνας Μιχάλης Κορινός, ο εξαί-

ρετος κορνετίστας Θανάσης 'Α- τσης, ο δάσκαλος του Ωδείου Δημήτριος Βαρθέρης, ο σαξοφωνίστας Αντώνης Βελιγδένης, ο διακεκριμένος συμπολίτης μας καθηγητής του Ωδείου Θεοδώνης, αλλά και στρατιωτικός μουσικός Αριστοτέλης Καντζής κ.ά.

Μέσα σ' αυτούς μόνιμος, αγαθός και πρᾶος ψυχή του κύκλου, ήρμος και λογικός συζητητής, αλλά δεινός χορευτής του βάλς, ήταν ο Τάκης Δάρης και για την μνήμη του οποίου γράφεται το παρόν.

Η «ΝΙΛΟΥΣΤΑ» στηρίζεται

στην αγάπη και το ενδιαφέρον των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε

για την ανανέωση της συνδρομής σας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας